

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ PROGRAMI**

**6. VE 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRENCİ ÇALIŞMA
KİTAPLARININ KULLANIM DURUMLARININ ÖĞRETMEN VE
ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
(RİZE ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem BAKİ

TRABZON

Mart, 2012

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ PROGRAMI**

**6. VE 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRENCİ ÇALIŞMA
KİTAPLARININ KULLANIM DURUMLARININ ÖĞRETMEN VE
ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
(RİZE ÖRNEĞİ)**

Çiğdem BAKİ

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nce Yüksek Lisans
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Semih AKTEKİN**

**TRABZON
Mart, 2012**

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 13/02/2012

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Semih AKTEKİN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Selahattin KAYMAKÇI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Doç. Dr. Haluk ÖZMEN
Enstitü Müdürü**

BİLDİRİM

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum

Çiğdem BAKİ

01/01/2012

ÖNSÖZ

Ülkemizde 2005 yılından itibaren yapılandırmacı anlayışı temel alan ilköğretim programlarının kullanılmaya başlanması bir dönüm noktasıdır. Benimsenen bu yeni yaklaşım öğrenme ortamından öğretmenlerin rollerine kadar birçok alanda değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişim ders kitaplarını da etkilemiş ve derslerde ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı olmak üzere üç ayrı kitap kullanılmaya başlanmıştır. Ders kitapları, üniteleri ve ilgili konuları içeren dersin ana kaynağı olarak önemini korurken, öğrenci çalışma kitapları işlenen konularla ilgili etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katılmalarını sağlamayı amaçladığından önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu araştırmada yeni sosyal bilgiler öğretim programıyla kullanılmaya başlanan ilköğretim ikinci kademe öğrenci çalışma kitaplarının kullanım durumlarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın, konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar olan süreçte bana yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Semih AKTEKİN'e, gerek lisans gerekse yüksek lisans eğitimim sürecinde eğitimime katkı sağlayan tüm hocalarıma, uygulama yaptığım okullarda bana yardımcı olan okul müdürlerine, araştırmaya katılarak katkı sağlayan değerli öğretmenlere ve sevgili öğrencilere ve öğretmenlik mesleği adına en kıymetli şeyleri öğrendiğim Ağrı/Tutak Çırpılı Atatürk İlköğretim Okulu'ndaki tüm öğrencilerime teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve bana her konuda destek olan aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çiğdem BAKİ

01/01/2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	3-5
1.1. Araştırmanın Problemi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ VE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARI.....	6-46
2.1. Sosyal Bilgiler.....	6
2.2. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi.....	9
2.3. Yapılandırmacılık.....	10
2.3.1. Yapılandırmacı Eğitim Ortamlarında Öğretmen.....	12
2.3.2. Yapılandırmacı Eğitim Ortamlarında Öğrenci.....	14
2.3.3. Yapılandırmacı Öğrenme Ortamı.....	15
2.3.4. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Ders Kitapları.....	16

2.4. Yenilenen Sosyal Bilgiler Programı.....	16
2.4.1. Genel Amaçlar.....	18
2.4.2. İçerik	20
2.4.3. Programın Temel Öğeleri	21
2.4.3.1.Beceri.....	22
2.4.3.2.Değer.....	23
2.4.4. Eğitim-Öğretim Durumları	23
2.4.5. Değerlendirme.....	24
2.4.6. Ders Kitapları.....	24
2.4.6.1. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları.....	25
2.4.6.2. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmen Kılavuz Kitapları.....	27
2.4.6.3. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitapları.....	28
2.4.6.3.1. Öğrenci Çalışma Kitaplarının Hazırlanması.....	28
2.4.6.3.2. Öğrenci Çalışma Kitaplarının İçeriği.....	31
2.4.6.3.3. Öğrenci Çalışma Kitaplarında Görsel Tasarım.....	34
2.4.6.3.4. Öğrenci Çalışma Kitaplarının Kullanımı.....	34
2.5. Konuyla İlgili Yapılan Bilimsel Araştırmalar.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	47-58
3.1. Araştırmanın Modeli.....	48
3.1.1. Karma Yöntemin Avantajları.....	48
3.1.2. Karma Yöntemin Dezavantajları.....	49
3.2. Nicel Bölüm.....	49
3.3. Nitel Bölüm.....	50
3.4. Evren.....	51
3.5. Örneklem.....	51
3.6. Nitel Araştırma Boyutunda Çalışma Grubu.....	52
3.7. Veri Toplama Araçları.....	53
3.7.1. Anket.....	53
3.7.1.1. Anket Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	53
3.7.1.2. Anketin Avantajları.....	54

3.7.1.3. Anketin Dezavantajları.....	55
3.7.1.4. Öğretmen Anketi Geliştirme Süreci.....	55
3.7.1.5. Öğrenci Anketi Geliştirme Süreci.....	56
3.7.2. Mülakat.....	56
3.7.2.1. Mülakatın Avantajları.....	57
3.7.2.2. Mülakatın Dezavantajları.....	57
3.7.2.3. Öğretmen Mülakat Formunun Geliştirilmesi	58
3.8. Verilerin Analizi.....	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	59-106
4.1. Örneklem Grubuna İlişkin Demografik ve Olgusal Bilgiler.....	59
4.2. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	62
4.3. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	74
4.4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	77
4.5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	88
4.6. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	92
4.7. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	104
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	113
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	148

ÖZET

6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarının Kullanım Durumlarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Rize Örneği)

Yürürlükte olan ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı, bilginin öğrenen kişi tarafından kendi yaşantılarına ve çevre ile etkileşimine dayalı olarak yapılandırıldığı savunulan yapılandırmacı yaklaşımı temel alır. Öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif olması gerektiğini ileri süren yapılandırmacılığa göre eğitim öğretim ortamı, öğrencilerin etkin katılımını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımına fırsat sağlamak amacıyla uygun öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim araç ve gereçleri kullanılmaktadır. Öğrenci çalışma kitapları bu anlayışın bir ürünü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenleri ile 6-7. sınıf öğrencilerinin çalışma kitapları hakkındaki görüş ve düşüncelerini belirleyerek, çalışma kitaplarının öğrenme-öğretme sürecinde kullanımının değerlendirilmesidir. Bu sayede çalışma kitaplarının kullanımında karşılaşılan güçlükleri, çalışma kitaplarıyla ilgili programda planlanan durumun uygulamadaki yerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında, Rize ili ve ilçelerindeki 53 farklı ilköğretim okullarında yürütülmüştür. Karma yöntemin esas alındığı araştırmanın nicel boyutunda sosyal bilgiler öğretmenleri (N=80), ilköğretim 6. sınıf (N=650) ve 7. sınıf öğrencileri (N=650) ile çalışılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile çalışılmıştır. Veriler, anket ve görüşme formları aracılığıyla toplanmıştır. Nicel verilerin analizinde betimsel istatistikler (f, %), nitel verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre sosyal bilgiler derslerinin yürütülmesi sürecinde öğrenci çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili çeşitli problemlerin olduğu ve sınıf içerisinde programın ön gördüğü şekilde kullanılmadıkları, tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Öğrenci Çalışma Kitapları, Sosyal Bilgiler Çalışma Kitapları, Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretimi

ABSTRACT

Evaluating The Using Of 6-7th Grade Social Studies Workbooks According To Views Both Of The Social Studies Teachers' And The 6-7th Grade Students' (Rize Sample)

The social studies education program is based on the constructivist approach, which supports the idea of the importance of the individual learning methods and interaction with the environment. According to this approach the education and training environment must be organized to support the active participation of students. With the idea of providing opportunities for students to participate in education and training process actively appropriate teaching methods and techniques and tools are used in teaching. Student workbooks have been used as a requirement of this approach.

The purpose of this study is evaluating the using of social studies workbooks in the process of learning and teaching by determining the ideas of both the social studies teachers' and the 6-7th grade students' about workbooks. In this way it is aimed to find out the difficulties that are faced during the usage of and the planned situation of programme related with workbooks. This study was carried out with the schools in Rize and its towns in 2010-2011 academic years. Quantitative dimension of the study which is driven by mixed method it is studied with social studies teachers (N=80), and 6th (N=650) and 7th (N=650) grade students. The qualitative dimension of the research is studied with 10(ten) social studies teachers. Data is obtained through interview forms and questionnaires, to analyze the quantitative data the descriptive statistics is used to analyze the qualitative data content analysis is used. According to the research results it is determined that there are some problems about using of the student workbooks during the social studies lessons and they are not used as what the programme approves.

Key Words: Social Studies, Social Studies Education, Workbooks, Social Studies Workbooks, Social Studies Education in Turkey.

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Alan Etkinlik, Proje ve Performans Ödevleri, Değerlendirme Etkinliklerinin Dağılımı.....	33
2	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Alan Etkinlik, Proje ve Performans Ödevleri, Değerlendirme Etkinliklerinin Dağılımı.....	33
3	Örnekleme Yer Alan Okulların Dağılımı.....	51-52
4	Öğretmenlerin Cinsiyetlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	60
5	Öğretmenlerin Yaşlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	60
6	Öğretmenlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	60
7	Öğretmenlerin Mesleki Deneyimlerine İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	61
8	Öğretmenlerin Materyal Hazırlama Konusunda Aldıkları Eğitime İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	61
9	6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	62
10	7. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	62
11	Öğrenci Çalışma Kitaplarının Programın Öngördüğü Şekilde Kullanım Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	63-64
12	Öğrenci Çalışma Kitaplarının Programın Öngördüğü Şekilde Kullanım Durumuna İlişkin 6. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	70-71
13	Öğrenci Çalışma Kitaplarının Programın Öngördüğü Şekilde Kullanım Durumuna İlişkin 7. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	71

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
14	Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin, Programdaki Kazanımların Sağlanması İçin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	75
15	Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışına Uygunluğuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	78-79
16	Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışına Uygunluğuna İlişkin 6. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	84-85
17	Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışına Uygunluğuna İlişkin 7. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	85
18	Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	89
19	Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna İlişkin 6. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	90
20	Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna İlişkin 7. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	91
21	Öğrenci Çalışma Kitaplarıyla İlgili Kullanımda Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	93
22	Öğrenci Çalışma Kitaplarıyla İlgili Kullanımda Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin 6.Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	103
23	Öğrenci Çalışma Kitaplarıyla İlgili Kullanımda Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin 7.Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı.....	103
24	Çalışma Kitaplarının Daha Verimli ve Etkili Kullanılması İçin Öğretmenlerden Öneriler	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Programın Temel Öğeleri Arasındaki İlişki.....	22
2	Öğretmen Kılavuz Kitaplarında Çalışma Kitabı Yönlendirmeleri.....	34
3	Araştırmanın Akış Şeması.....	47

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt: Aktaran

AD: Akran Değerlendirme

EARGED: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Ed: Editör

f: Frekans

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

ÖÇK: Öğrenci Çalışma Kitabı

ÖD: Öz Değerlendirme

ÖKK: Öğretmen Kılavuz Kitabı

SBS: Seviye Belirleme Sınavı

SPSS : Sosyal Bilimler İstatistik Paket Programı

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

ty: Tarih yok

GİRİŞ

Bilgi ve teknoloji toplumu olma yolunda ülkeler arasındaki yarış artan bir hızla devam ederken toplumsal yapılarda hızlı bir değişim meydana gelmektedir. Toplumların ihtiyaç duyduğu, bu değişime ayak uydurabilecek donanıma sahip nitelikli insanların yetiştirilmesinin yolu eğitimden geçmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı da toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan bu değişimi ve gelişimi dikkate alarak ilköğretim programlarında köklü bir değişim yapmıştır (MEB, 2006). Eğitimde kaliteyi arttırmak, eğitim öğretim sürecinde öğrencinin etkin katılımını sağlamak, onların ilgi, istek, beceri ve ihtiyaçlarını dikkate alacak biçimde öğrenme yaşantıları düzenlemek amacıyla yapılan yeniliklerden biri olarak öğrenci çalışma kitapları kullanılmaya başlanmıştır.

Bu araştırmayla, 2005-2006 eğitim yılında uygulamaya konulan yeni sosyal bilgiler ilköğretim programının getirdiği yeniliklerden biri olan öğrenci çalışma kitaplarının uygulanması ile ilgili değerlendirmeler yapmak, uygulamada yaşanan güçlükleri tespit ederek çalışma kitaplarının daha işlevsel hale getirilmesine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Araştırmada, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarının kullanılma durumlarının değerlendirmesini yapmak ve daha işlevsel hale getirilebilmelerine katkıda bulunmak için kullanıcıları olan öğretmen ve öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Rize ili ve ilçelerinde bulunan ilköğretim okullarında çalışmakta olan 80 sosyal bilgiler öğretmenine anket uygulanmış, daha detaylı bilgi edinebilmek amacıyla anket uygulanan 10 sosyal bilgiler öğretmeniyle mülakat yapılmıştır. Ayrıca 650 ilköğretim 6. sınıf öğrencisi ve 650 ilköğretim 7. sınıf öğrencisine anket uygulanmıştır. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması olarak tanımlanan karma yöntem esas alınmıştır.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırmanın problemi ve alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıklar ve varsayımlar gibi araştırma ile

ilgili genel bilgilere, ikinci bölümünde; sosyal bilgiler eğitimi ve çalışma kitaplarıyla ilgili kuramsal bilgilere, ilgili literatürün incelenmesine, üçüncü bölümde; araştırmanın yöntemiyle ilgili bilgilere, dördüncü bölümünde; araştırma ile ilgili bulgular ve tartışmaya, beşinci bölümde ise; sonuç ve öneriler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın problemi ve alt problemler açıklanmış, araştırmanın amacı ve önemi ifade edilerek, sınırlılıklar ve varsayımlar belirtilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemini, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarının kullanım durumunu tespit etmek ve uygulamada karşılaşılan güçlükleri öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda ortaya koymak oluşturmaktadır. Araştırmada şu alt problemler de cevaplanmaya çalışılacaktır:

- 1) Çalışma kitapları programın öngördüğü şekilde kullanılmakta mıdır?
- 2) Çalışma kitaplarındaki etkinlikler, programdaki kazanımların sağlanmasını desteklemekte midir?
- 3) Çalışma kitaplarındaki etkinlikler yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygun mudur?
- 4) Çalışma kitapları öğrenci seviyesine uygun mudur?
- 5) Çalışma kitaplarıyla ilgili kullanımda karşılaşılan güçlükler nelerdir?
- 6) Çalışma kitaplarının daha etkili kullanılması için neler yapılmalıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarının, kullanım durumlarını ve uygulanabilirliğini Rize ilindeki öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirmektir. Bu genel amaç doğrultusunda, bu araştırmayla;

- 1) Çalışma kitaplarıyla ilgili programda planlanan durumun uygulamadaki yerini belirlemek,
- 2) Çalışma kitaplarının kullanılabilirliğini ortaya koymak,
- 3) Çalışma kitaplarının öğrenci seviyesine uygunluğu hakkında öğretmen ve öğrenci görüşlerini almak,
- 4) Çalışma kitaplarının kullanımında karşılaşılan güçlükleri tespit etmek,
- 5) Uygulamadaki aksaklıkları ortaya çıkarmak ve çözüm üretilmesine katkıda bulunmak,
- 6) Çalışma kitaplarının daha etkin, verimli ve işlevsel hale getirilmesine katkıda bulunmak, amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Yürürlükte olan sosyal bilgiler öğretim programı; bilginin, öğrenen kişi tarafından, kendi yaşantılarına ve çevre ile etkileşimine dayalı olarak yapılandırıldığını savunan yapılandırmacı yaklaşımı temel alır. Öğrencilerin öğrenme sürecinde daha fazla sorumluluk almaları ve aktif olmaları gerektiğini ileri süren yapılandırmacılığa göre; eğitim öğretim ortamı, öğrencilerin etkin katılımını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Başka bir deyişle, öğrenci merkezli dolayısıyla etkinlik temelli bu anlayış gereğince, öğrencilere zengin öğrenme yaşantıları sağlanmalıdır. Öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlamak için uygun öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim araç ve gereçleri kullanılmalıdır (Özdemir, 2009: 20; Yaşar ve Gültekin, 2009: 310; Yaşar, 1998: 70; Yurdakul, 2007: 52-53).

Öğrenci merkezli eğitim düşüncesinin bir ürünü olan öğrenci çalışma kitapları 2005 yılında uygulanmaya başlanan programla kullanılmaya başlanmıştır. Programın temel aldığı öğrenci ve etkinlik temelli anlayışa dayanarak hazırlanmış ve öğretmen kılavuz kitabında nasıl ve ne zaman kullanılacağı hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Öğrenci çalışma kitapları ders kitabına yardımcı kitaplardır, ders içi ve ders dışı etkinlikler ile proje ve performans görevlerini içerir ve içeriğinin büyük kısmı çalışma yapraklarından oluşur.

Etkin sınıf ortamı oluşturmak, öğrencinin yaparak-yaşayarak öğrenmesine fırsat sağlamak, bilgi, beceri ve tutum kazandırmada öğretmene yardımcı olmak öğrenci çalışma

kitaplarının işe koşulma sebeplerindedir (Komisyon, t.y.: 135). Çalışma kitapları, programın amaçlarına ulaşmasında öğrenme-öğretme süreçlerinin önemli bir ögesidir. Bu bağlamda çalışma kitaplarının hem içeriğinin hem de kullanımının değerlendirilmesi program geliştirme çalışmaları çerçevesinde önemlidir. Çünkü program geliştirme, öğelerin sürekli değerlendirilmesini ve geliştirilmesini zorunlu kılan bir süreçtir. Başka bir deyişle, programın geliştirilmesi için devam eden problemlerden haberdar olmak gerekir (Demirel, 2009; 211). Bu durumda “Öğrenci çalışma kitaplarının uygulamadaki durumu nasıldır?” sorusunun önemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kitaplarından beklenen faydanın sağlanabilmesi bu kitapların sınıf içerisinde etkili bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Bu sebeple sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarının kullanılıp kullanılmadıkları, kullanımda karşılaşılan güçlüklerin neler olduğu, öğretmen ve öğrencilerin bu kitaplar hakkındaki görüşleri tespit edilmek istenmiştir. Çalışma kitaplarının daha işlevsel hale getirilmesine katkıda bulunmak için bu çalışmanın sonuçlarının önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1) Araştırma bulguları, örnekleme alınmış öğrencilerden ve sosyal bilgiler öğretmenlerinden elde edilen verilerle sınırlıdır.
- 2) Araştırmada mülakatlar Rize ve ilçelerinde görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

- 1) Anket formlarının kapsam geçerliliği konusunda başvuru uzman görüşlerinin yeterli olduğu düşünülmektedir.
- 2) Araştırmacı tarafından uygulanan ankete, öğretmenlerin ve öğrencilerin içten, yansız ve doğru cevap verdiği varsayılmaktadır.
- 3) Araştırmaya katılan öğretmenlerin mülakat sorularına kendi görüşleri doğrultusunda samimiyetle cevap verdikleri kabul edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ VE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARI

2.1. Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler kavramı ilk kez 1916 yılında Amerika'da tanımlanarak kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal bilgiler, 20. yüzyılın başında ABD'de yaşanan toplumsal değişimle birlikte meydana gelen sosyal çatışma ve karmaşaya çözüm üretme çabaları sonucunda eğitim kurumlarına bir ders olarak girmiştir (Tabachnick, 1991'den aktaran Erden, ty.:6).

Sanayi devriminden sonra ortaya çıkan endüstrileşme ve teknolojik gelişme, Amerika'da şehirleşmeyi hızlandırmış ve daha önce çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan Amerikan halkı kendilerini, şehir hayatının ortasında ve apartmanlarda yaşamak zorunda bulmuştur. Şehir hayatı karşılıklı bağımlılığa ve işbirliğine dayanıyordu ve çiftçi ailesine özgü bağımsız tavırlara sahip olan bu insanlar için yeni hayat düzenine alışmak kolay değildi. Bu toplumsal değişim beraberinde önemli sorunlar meydana getirmiştir. Bu sorunların en önemlisi, etnik ve dinsel bakımdan kendilerinden farklı olan komşularıyla birlikte yaşayabilmektir. Yeni Amerikan toplumuna, başka kültürlerden olan insanlarla birlikte yaşayabilmek için gerekli bilgi, tutum ve değerlerin öğretilmesi başka bir deyişle "Amerikan vatandaşlığı bilinci"nin yerleştirilmesi gerekiyordu. Bunun için eğitimciler ve sosyal çalışanlar, yeni bir vatandaşlık programı hazırlayarak reform gerçekleştirmek istemişlerdir (Barth, 1991'den aktaran Öztürk ve Dilek, 2005: 80). İşte bahsi geçen bu reform sosyal bilgiler dersi ile yapılmaya çalışılmıştır.

Safran ve Ata (t.y.), sosyal bilgilerin ortaya çıkışını iki temel gerekçeye dayandırmaktadır. Bu gerekçelerin ilki 1890'lardan itibaren dünyanın dört bir yanından Amerika'ya göç eden milyonlarca göçmenin, Amerikan toplumsal hayatına bir vatandaş olarak uyumunu hızlandırmak ve ikincisi John Dewey ve arkadaşlarının etkisiyle ders konularının çocuğun günlük hayatından ve ilgilerinden alınması gerektiği anlayışdır.

Disiplinlerarası ve çok disiplinli bir alan olan sosyal bilgileri tanımlamak zordur (Doğanay, 2005:18). Ortaya çıkışından beri farklı şekillerde tanımlanan sosyal bilgilerin sık kullanılan ve kabul gören bazı tanımlamaları şunlardır:

Sosyal bilgiler eğitimiyle ilgili çalışmalar yapan ve bu alanda dünyada en büyük kuruluş olan NCSS (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi), sosyal bilgileri şöyle tanımlamaktadır; Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sosyal ve beşeri bilimlerin birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı çerçevesinde, sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlerin yanında beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinin uygun olan içeriğinden yararlanarak sistematik ve düzenli bilgiler sağlar. Sosyal bilgilerin en temel amacı, gençlerin, küresel dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, bilgilenmesine ve mantıklı kararlar alabilmesine yardımcı olmaktır (NCSS, (t.y.), <http://www.socialstudies.org/standards/introduction>).

Engle ve Ocha'nın (1988'den aktaran: Safran, 2008: 2), sosyal bilgilerin en temel iki amacı olan demokratik vatandaş yetiştirmeyi ve toplumsallaşmayı vurguladığı tanımı şöyledir; “Sosyal bilgiler, demokratik vatandaşlık için toplumsallaşma sürecidir.”

Türkiye’de sosyal bilgiler alanında önemli çalışmaları olan Erden (ty.:8)’e göre “sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır.”

Sosyal bilgileri “hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında, bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır” şeklinde tanımlayan Öztürk (2009: 2-4), okul programlarında doğrudan vatandaşlık eğitimi üzerine odaklanan bir ders olduğu için önemli olduğunu vurgular.

Doğanay (2005:19) ise sosyal bilgileri, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini

zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı, olarak tanımlanmıştır.

Milli Eğitim Sosyal Bilgiler Programında (MEB, 2006: 26) ise sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımlamalardan yola çıkarak sosyal bilgilerin temel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- a) En temel olarak etkili vatandaş yetiştirme ve toplumsal uyumu kolaylaştırmayı amaçlar.
- b) Sosyal, beşeri ve doğa bilimlerinin uygun içerik ve yöntemlerini kullanır.
- c) Çok disiplinli ve disiplinlerarası bir çalışma alanıdır.
- d) Mantıklı kararlar alıp problem çözebilen, düşünen, toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlere sahip, küreselleşen ve değişen dünyaya ayak uydurabilen bireyler yetiştirmeyi amaçlar.

Sosyal bilgiler dersi bireysel ve toplumsal faydaları düşünüldüğünde, devletler ve toplumlar için stratejik önemi olan bir derstir (Safran, 2008: 16). Toplumun değer ve kurallarına göre bireyler yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler ilköğretimin de en önemli derslerinden biridir (Safran, 2008: 12; Sağlam ve Bilgili, 2006: 271). Ülkemizde ise henüz yeni bir öğrenme alanıdır ve istenilen düzeye ulaşmış değildir. Buna rağmen son dönemlerde alanda yapılan çalışmalarla sorunların çözülerek, sosyal bilgiler öğretiminin geliştirileceği düşünülmektedir (Safran, 2008: 15; Tarman ve Acun, 2010: 1).

2.2. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Çağımıza damgasını vuran kelimelerden biri, değişimdir. Teknolojik ve bilimsel gelişmeler ışığında toplumlar hızlı bir değişme süreci içine girmiştir. Bu değişim yaşamın her alanını büyük bir hızla etkilemekle birlikte bilgiye ve bilime verilen önemi son derece arttırmış durumdadır. Öyle ki bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, eskiden ürettiği çelik ve enerji miktarı ile ölçülürken artık; bilişim teknolojilerinin imkânları ile elde edilen, işlenen, iletilen, saklanan, bilgi miktarı ile ölçülmeye başlanmıştır (Yücel, 1997: 22). Toplumsal değişim ve eğitim sistemi karşılıklı etkileşim halindedir. Yani eğitim sistemleri hem toplumsal değişimlerden etkilenir hem de toplumu değiştirebilecek güce sahiptir. Hızla değişen dünyada eğitim programları da eskiyerek güncelliğini yitirmektedir (Demirel, 2009: 41-45; Kaymakçı, 2009a: 1543). Bu sebeple çağın gerektirdiği nitelikleri kazandırabilmek için eğitim sistemlerinde düzenlemeler yapılmaktadır.

“Öğrencilerde beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için planlanmış faaliyetlerin tamamı” olarak tanımlanan eğitim programı (Doğan, 1975: 36’dan aktaran Demirel, 2009: 4) aracılığıyla eğitimde hedeflenen durumlar hayata geçirilmeye çalışılır. Eğitim programları, eğitim sistemlerinin amacına ulaşmasını sağlamada toplumun ihtiyaç duyduğu insanları yetiştirecek en önemli faaliyet planları olmuş ve her toplum kendine özgü eğitim programları geliştirmiştir (Demirel, 2009: 42; Özkan, 2009:114).

Ülkemizde, sosyal bilgiler eğitimi kapsamındaki derslerle ilgili olarak 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Akpınar ve Kaymakçı, 2011). Disiplinler arası bir yaklaşımla sosyal bilgiler dersi ise Türkiye’de ilk kez 1962 programında yer almıştır ancak dersin adı “Sosyal Bilgiler” değildir. 1962 programında, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri birleştirilerek “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında uygulanmıştır. 1968 programına kadar, sosyal bilgilerin kapsamına giren amaçlara Tarih, Coğrafya, Malumat-ı Vataniye, Yurt Bilgisi ile Toplum ve Ülke İncelemeleri gibi dersler aracılığıyla ulaşılmaya çalışılmıştır (Sönmez, 1999’dan aktaran Dinç ve Doğan, 2010: 20). “Sosyal Bilgiler” adıyla ilk kez 1968 programında yer almış ve 1975’ten itibaren de Ortaokullarda “Sosyal Bilgiler” adıyla okutulmaya başlanmıştır (Kılıçoğlu, 2009: 9; Safran, 2008: 14). 1985 yılından itibaren ise ilköğretim II. kademedeki Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak okutulmaya

başlanmıştır (Kılıçoğlu, 2009: 9). Yürürlükte olan program öncesinde köklü değişiklikler 1998’de yapılmış, ve 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersi olarak yer alması kararlaştırılmıştır.

2005 yılına kadar ülkemizde sosyal bilgiler davranışçı anlayışa göre öğretilmekteydi. 2005 yılı programıyla yapılandırmacı anlayışı temel alan sosyal bilgiler öğretimi uygulanmaya başlanmıştır (Akpınar ve Kaymakçı, 2011; Safran, 2008: 14). Yeni ilköğretim programları tüm yurt çapında, ilköğretimin I. kısmında 2005 yılında, 6. sınıflarda 2006 yılında ve 7. sınıflarda 2007 yılında uygulanmaya başlanmıştır (Dilaver ve Akyürek Tay, 2008:108).

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitimi nispeten yeni bir öğretim alanıdır. Yapılan çalışmalar, yeni programın uygulanmasında çeşitli sorunlar yaşandığını göstermektedir (Akdağ, 2009; Akdeniz, 2008; Arslantaş, 2006; Atbaşı, 2007; Dinç ve Doğan, 2010; Ersoy, 2009; İncekara, 2010; Kaya, 2009; Kırtay, 2007;). Gerek teorik olarak sosyal bilgiler eğitiminin bilimsel temellerinin oluşturulmasında gerekse okullarda öğretmenlerin pratik uygulamasında ihtiyaç duyulan yöntem–teknik yeterliliklerinde, materyal ve kaynak niteliklerinde eksiklikler mevcuttur (Tarman ve Acun, 2010;1). Ancak yapılan bu çalışmalar yeni programın öğretmen ve öğrenciler tarafından genel olarak olumlu karşılandığını göstermektedir. Alanda yapılan çalışmalarla sorunların tespit edilerek giderilebileceği düşünülmektedir. Bu konuda Ata (2009)’nın ifade ettikleri ümit verici niteliktedir.

Ata (2009: 44), yeni öğretim programının ortaya çıkış süreciyle ilgili olarak; programın kapalı kapılar ardında değil, işin mutfağında ve yüzlerce öğretmen, müfettiş ve müdürle işbirliği içinde, ülkemizdeki pedagojik bilgi birikimi ve diğer ülkelerin deneyimlerinden yararlanılarak hazırlandığını ifade etmiştir.

2.3. Yapılandırmacılık

Yapılandırmacılık, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, Yeni Zelanda, İsrail, Kanada, İsviçre, Avustralya ve son olarak Türkiye’de eğitim programlarının temelini oluşturan ve eğitim dünyasında yirminci yüzyıla damgasını vuran bir gelişmedir (Dilaver

ve Akyürek Tay, 2008: 92; Şişman, 2010: 4). Esasen yeni bir kavram değildir, Sokrates ilk büyük yapılandırmacı olarak ifade edilmektedir. Başlı başına eğitimle ilgili bir akım değil bilgi ve öğrenme ile ilgili bir kuram, bir bilgi felsefesi olarak ortaya çıkmıştır (Şişman, 2010: 4).

Yapılandırmacılık en genel ifadeyle; bilginin öğrenen kişi tarafından geçmiş yaşantılarına dayalı olarak yorumlandığını ve bireysel olarak anlamlandırıldığını savunur. Buna göre bireyin bilgiyi yapılandırması önceki bilgileri, düşünce biçimleri, deneyimleri, gözlem ve yorumları tarafından yönlendirilir. Birey karşılaştığı yeni durumları, bilgiyi ve kavramları, önceki bilgilerine göre anlamlandırır (Duman, 2011: 360; Kabapınar, 2009a: 395; Senemoğlu, 2011: 623;). Duman'ın ifadesiyle (2011: 360) “Yapılandırmacılık bireysel anlamlandırma ve bir keşiftir.”. Şöyle ki birey, dışsal dünyayı, nesnelere ya da bilgiyi anlamlandırırken zihninde var olan bilgilerle kendine özgü yeni anlamlar oluşturur. Her birey öğrenirken, bilgiyi, bireysel oluşumlarına göre anlamlandırır (Özden, 2011: 55; Yanpar, 2009: 55). Görüldüğü üzere yapılandırmacılıkta bilginin kişiden bağımsız olmadığı, duruma özgü, bağlamsal ve bireysel anlamların görünümü olduğu kabul edilir. Yani bilgi bireyle ve önceki deneyimleriyle alakalı ve öznedir (Yurdakul, 2010: 40).

Matthews'e (1992'den aktaran, Şimşek, 2004: 123) göre yapılandırmacılığın öğrenmeye dair iki temel varsayımı vardır. Bunlar;

- a) Bilgi, edilgen bir şekilde dış dünyadan alınmaz; birey bilişi tarafından etkin bir şekilde biçimlendirilir.
- b) Öğrenme bireyin zihnindeki dünyadan bağımsız bir keşif süreci değildir, onun zihinsel dünyasında bir uyarılma sürecidir.

Yukarıda sıklıkla vurgulanan ve yapılandırmacılığın temelini oluşturan, Matthews'in de yapılandırmacılığın temel varsayımı olarak ifade ettiği “bilgi öznel olarak yapılandırılır” noktası yapılandırmacılığın olumsuz eleştirisi almasına neden olmuştur. Eleştirenler, “özneliği gerçekliğin reddedilmesi” olarak değerlendirmişlerdir. Oysaki yapılandırmacılık gerçekliği reddetmez, rasyonel düşünmeye bir yaklaşım önerir (Senemoğlu, 2011: 587).

Yapılandırmacılığın anlaşılabilmesi için temel ilkelerinin bilinmesi gerekmektedir. Dolittle (1999'dan aktaran, Dilaver ve Akyürek Tay, 2008: 99) yapılandırmacı öğrenmenin prensiplerini şu şekilde ifade etmiştir;

- a) Öğrenme, gerçek yaşam içerisinde gerçekleşmelidir.
- b) Öğrenme, sosyal etkileşim yoluyla olur.
- c) İçerik ve beceriler, öğrenciye göre düzenlenmelidir.
- d) İçerik ve beceriler, öğrencinin hazır bulunuşluk durumuna uygun olarak hazırlanmalıdır.
- e) Gelecek öğrenmeler hakkında bilgi sahibi olabilmek için öğrenciler süreç açısından değerlendirilmelidir.
- f) Öğrenciler kendi kendine düzenleme, kendi kendini değerlendirme, kendi kendini yönlendirmede cesaretlendirilmelidir.
- g) Öğretmenler öncelikle öğrenmeye rehberlik etmeli, sadece bilgi aktarmaktan kaçınmalıdır.
- h) Öğretmenler öğrenme ortamlarını çoklu bakış açısına göre oluşturmalıdır.

Anlaşıldığı üzere yapılandırmacılığa göre öğrenme dışarıda var olan bilgiyi aynen alıp hafızada saklamak değildir. Bireyin sahip olduğu bilgilerle yeni bilgilerini sürekli olarak karşılaştırdığı, değiştirdiği, birleştirdiği, yeni bilgiyi aynen kabul etmek yerine sorgulayarak anlamaya çalıştığı bir süreçtir (Yaşar, 2010: 15). Dolayısıyla bu süreçte öğretmen, karşısında oturmuş kendisini izleyen öğrenciye, basit bir şekilde bilgi aktarımında bulunamaz. Zira yapılandırmacı yaklaşıma dayalı eğitim-öğretim sürecinde, öğretmen ve öğrenci rollerinin, kullanılacak kaynakların niteliklerinin, hatta sınıf atmosferinin kendine özgü, olmazsa olmaz özellikleri vardır.

2.3.1. Yapılandırmacı Eğitim Ortamlarında Öğretmen

Yapılandırmacı eğitim ortamlarında öğrencilerin daha fazla sorumluluk almaları ve etkin olmaları gereklidir. Çünkü birey bilgiyi bizzat kendisi yapılındıracaktır. Dolayısıyla yapısalcı eğitim ortamları, öğrenene çevreleriyle daha fazla etkileşimde bulunabileceği, zengin öğrenme yaşantıları geçirmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidir (Yaşar, 1998: 70). Bu bağlamda öğretmenlere de önemli görevler düşmektedir. Dilaver ve

Akyürek Tay (2008: 102), sınıf ortamını bir film setine benzetmiş, sette en önemli görevin yönetmene düştüğü ifade ederek, öğretmenleri, başarının anahtarı olarak nitelendirmişlerdir. Öğrenme-öğretme sürecini planlayan ve yönlendiren öğretmen bu süreçte öğrenciler için bir rehber durumundadır. Öğretmenler öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmelerinde onlara öncülük ederek yardımcı olur. Öğretmenler, öğrenme-öğretme süreçlerini düzenlemede, içeriği çoklu yöntemlerle sunmaya, öğrencileri gerçek yaşamla bağlantılı olan problematik öğrenme durumlarıyla karşılaştırmaya, çok yönlü uyarıcıları olan çoklu öğrenme ortamları sağlamaya, işbirliğine dayalı grup çalışmalarına yönlendirmeye önem vermelidir. Bunun yanında öğrencilerin girişimlerini desteklemeli, bağımsız hareket ve karar alma becerilerini cesaretlendirmelidir (Duman ve İkiel, 2002: 254).

Brooks ve Brooks'a (1999'dan aktaran, Pektaş, 2007: 22) göre yapısalcı eğitim ortamlarında öğretmende olması gereken özellikleri şunlardır:

- a) Öğrencinin özerkliğini kabul ve teşvik eder.
- b) Üzerinde değişiklikler yapılabilen etkileşimli ve fiziksel materyallerle birlikte ham verileri ve öncelikli kaynakları kullanır.
- c) Öğrencilerin yapacağı görevlerin genel çerçevesini oluştururken sınıflandır, analiz et, tahmin et ve yarat gibi bilişsel terminolojileri kullanır.
- d) Öğrencilerden gelen tepkilerin dersin seyrine etki etmesine, öğretim stratejilerinde ve içerikte değişiklik yapılmasına izin verir.
- e) Bir kavram hakkında kendi anladığı şeyi paylaşmadan önce, öğrencilerin bu kavramları nasıl anladığını sorar.
- f) Öğrencileri gerek kendileriyle gerekse sınıf arkadaşlarıyla diyalog halinde olması yönünde yüreklendirir, birbirlerine soru sormalarını destekler.
- g) Derin düşünmeyi gerektiren açık uçlu sorularla öğrencileri araştırmaya teşvik eder.
- h) Öğrencilerin ilk verdikleri cevaplar üzerinde durarak o cevapları daha detaylı hale getirmeye çalışır.
- i) Öğrencilerin merak duygusunu besler.
- j) Öğrencileri, problem durumlarıyla karşı karşıya bırakacak ortamı oluşturur.
- k) Problem ortaya koyulduktan sonra düşünmeleri için süre verir.

- 1) Bilgiler arasında ilişkiler kurmak ve benzerlikleri ortaya çıkarmak için öğrencilere zaman tanır.

Senemoğlu (2011: 634) da öğretmenlerin, yapılandırmacı öğretme-öğrenme ortamlarını düzenlemek ve öğrencinin bilgiyi doğruya en yakın bir biçimde yapılandırabilmesini sağlamak için tüm varlıkları ile bu işe gönül vermeleri gerektiğini öte yandan öğretmenlerin de yaratıcı ortamları düzenleyebilmeleri için materyaller ve öğretim liderliği ile desteklenmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Her şeyden önce öğretmenlerin bu yaklaşım hakkında yeterli bilgiye ve gerekli mesleki donanıma sahip olması gereklidir. Öğretmen, öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun seçenekler sunmalı, öğrencilerin etkileşim kurmalarını sağlamalı, öğrenme süreçlerinde işbirliğini uygulayabilmeli, öğrencilerin fikirlerini ifade edecekleri ortamlar hazırlamalıdır (Ocak ve Yurtseven, 2009: 96; Yaşar, 1998: 72).

“Değişim, değişime taraf olan tüm paydaşların etkin katılımı ile çok daha verimli bir hale gelebilir.” diyen Kabapınar (2009b: 49), programlardaki teorik değişim ne kadar olumlu olursa olsun, başarıya ulaşabilmek için eğitimi yönlendiren öğretmenlerin bu değişime inanması gerektiğini ifade etmiştir.

2.3.2. Yapılandırmacı Eğitim Ortamlarında Öğrenci

Yapılandırmacılık, öğretmeden çok öğrenmeyi vurgulayan ve buna bağlı olarak kendi öğrenmesinin sorumluluğunu taşıyan öğrencilerin, hem akranlarıyla hem de öğretmenleriyle etkileşimde oldukları, etkinliklerle, yaparak yaşayarak öğrendikleri öğrenci merkezli, bir süreç ortaya çıkarmıştır (Dilaver ve Akyürek Tay, 2008: 108). Bu süreçte öğrenciler, bilgiyi araştırıp keşfederek, yaparak yaşayarak, önceki bilgilerine dayalı bir şekilde yorumlayarak, çevre ile etkileşim içinde yapılandırır. Bu sürecin öğrenciye sağladığı birçok fayda vardır. Her şeyden önce öğrenen yapılandığı bilgiyi güncel problemlerini çözmek için uygulamaya koyar. Öğrenenler ezber dayalı olmayan bilgilerini yapılandırarak kendi öğrenmelerine etkin olarak katıldıklarında bilgi kalıcı olur (Marlowe ve Page, 1998’den aktaran, Erdem ve Demirel, 2002: 83). Başka bir deyişle hem öğrenme süreci zevkli bir hal alır, hem de öğrenilenler daha kalıcı olur. Öğrenme etkin olarak eleştirel düşünme ve problem çözmeye dayanır, etkin öğrenme ile içerik ve süreç

aynı zamanda öğrenilir (Marlowe & Page, 1998'den aktaran, Erdem ve Demirel, 2002: 83). Bütün bu süreçte öğrenci bilinçli, seçici, yapıcı ve etkindir, sorumluluk üstlenir. Marlowe ve Page'e (1998'den aktaran, Erdem ve Demirel, 2002: 86) göre yapılandırmacılığın öğrenen açısından yararları şunlardır:

- a) Öğrencilerin düşünme ve plan yapma yeteneklerini geliştirir.
- b) Girişimciliği geliştirir.
- c) Öğrenme yaşantılarını daha iyi anlamayı sağlar.
- d) Öğrenen-öğreten ilişkilerini geliştirir.
- e) Güdülenmeyi sağlar.
- f) Öğrencinin okula ilgisini arttırır.
- g) Kendilerini ifade etmeye fırsat verir.
- h) Konu alanında geleneksel sınıflara göre başarı daha çok yükselir.

2.3.3. Yapılandırmacı Öğrenme Ortamı

Yapılandırmacı öğrenme prensipleri incelendiğinde öğrenci merkezli, aktif öğrenmeye dayalı ve öğretmenin rehber olduğu bir eğitim ortamı öngördüğü anlaşılmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımın öğrenme ilkelerinin, öğretmen ve öğrenci rollerinin işe koşulduğu bir sınıf atmosferinde öğrenme zevkli bir hal almaktadır. Bu sınıflarda, öğrencilerin öğrenmeleri zengin materyallerle desteklenir, öğrendikleri ve sosyal yaşamlarındaki deneyimleri arasında ilişki kurulur, öğrencilerin işbirliği ve etkileşim içinde öğrenmeleri için fırsatlar oluşturulur ve akranlarıyla ve öğretmeniyle rahatça iletişim kurması desteklenir. Ayrıca öğrenme okulda ve okul dışında devam eden bir süreçtir. Proje ve performans ödevleriyle öğrencilere öğrenmelerine dair okul dışı sorumluluklar verilmesi amaçlanmaktadır (Akpınar, 2010: 19).

Yapılan çalışmalarda öğrenen merkezli bir ekseninde yürütülen aktif öğrenmeye dayalı yapılandırmacı yaklaşımı temel alan sınıfların öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına olumlu etkileri olduğu, öğrenilenlerin kalıcılığını arttırdığı tespit edilmiştir. (Aslan, 2009; Ayva, 2010: 281; Çelikkaya, 2008; Erdoğan, 2009).

2.3.4. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Ders Kitapları

Bir ülkede benimsenen öğrenme anlayışı eğitim öğretim sürecinin her aşamasını ve ögesini etkilemektedir. Yapılandırmacı eğitim anlayışında ders kitaplarının nasıl olması gerektiği eski ve yeni kitapların karşılaştırması ile ortaya koyulmaya çalışılacaktır. 1998 öğretim programına göre yazılmış yani davranışçı eğitim anlayışına uygun kitaplarda sunulan olaylar problemsiz ve ideal yapıyı, olması gereken durumları temsil eder niteliktedir. Öğrencilerin nasıl davranması gerektiği neden belirtilmeden, gerekli açıklama yapılmadan sunulur (Kabapınar, 2009: 376-377). Kitaplar çok fazla tanım ve kavram içermektedir. Yeni program ışığında hazırlanan kitaplarda ise öğrenciler gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri olumlu ya da olumsuz durumlarla yüz yüze getirilmeye çalışılmıştır. Örneğin yeni hazırlanan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yaşamda karşılaşılan olumsuz durumların örnek olaylarına yer verilmiştir (Kabapınar, 2009: 377). Bu şekilde öğrencilerin yaşama dair gerçekçi bir bakış açısı kazanmaları sağlanması mümkündür. Bunun yanında yapılandırmacı anlayış temelinde hazırlanan ders kitaplarında doğrudan bilgi sunan tanımlar yerine öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirebilecek, bireysel anlam çıkarmalarını teşvik edebilecek içeriklere yer verilmektedir (Kabapınar, 2009). Bu bilgiler ışığında, Ocak ve Yurtseven'in (2009: 96) ifade ettiği gibi yapılandırmacılığa göre hazırlanan ders kitapları; mutlak bilginin bulunduğu ve öğrenene bilgiyi aktaran nitelikte değil, öğrenenlerin bilgiyi yapılandırmalarına yardımcı olabilecek, öğretmene ve öğrenciye rehber olabilecek nitelikte olmalıdır diyebiliriz.

2.4. Yenilenen Sosyal Bilgiler Programı

Milli Eğitim Bakanlığı, bakanlığın çeşitli birimlerince gerçekleştirilen araştırmalar, üniversitelerce yürütülen lisansüstü eğitim araştırmaları-tezleri ve diğer çalışmalar, eğitimle ilgili tüm taraflardan ve toplumsal kesimlerden gelen dönütlerle ilköğretim programlarda değişiklik yapma kararı almıştır (MEB, t.y.a: 4). Program geliştirme çalışmaları sonunda, 2004 yılında Türk Eğitim Sistemi'nde köklü bir program değişikliğine gidilmiştir. Bu kapsamda ilköğretim sosyal bilgiler programı da değiştirilmiştir. Bu değişikliğin gerekçeleri bakanlıkça (MEB, t.y.a: 4-5) şöyle ifade edilmektedir:

- 1) Değişik bilim alanlarındaki araştırma bulgularının ve eğitim bilimlerinde öğretme/öğrenme anlayışındaki gelişmelerin yöntem ve içerik olarak öğretim programlarına yansıtılması,
- 2) Eğitimde kaliteyi arttırmak ve eşitliği sağlamak,
- 3) Ekonomiye ve demokrasiye duyarlı bir eğitim ihtiyacı,
- 4) Bireysel ve ulusal değerlerin küresel değerleri de dikkate alarak geliştirilmesi ihtiyacı,
- 5) Mevcut öğretim programlar uygulamalar kapsamında öğrencilerin çoğunluğunda okula öğrenmeye, okumaya tepki düzeyinde bir isteksizlik olması,
- 6) Mevcut öğretim programlarında konuların çok kapsamlı ve ezbere dayalı bilgi yoğunluklu olması nedeniyle, konuların zamanında bitirilememesi ve çoğu zaman sıkıştırılıp öğrenilmeden bitirilmesinin tercih edilmesi,
- 7) Programda yer alan konuların birçoğunun çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olmaktan, onların merak ve ilgilerini karşılamaktan uzak olması,
- 8) Okulda kazandırılmaya çalışılan yaşantı biçimleri ile gerçek dünyanın çoğu kez uyum içinde olmaması,
- 9) Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulaması ile ilkokul ve ortaokul programları üst üste eklendiği için, temel eğitimde program bütünlüğünün olmaması,
- 10) Dikey eksende, temel eğitimde birinci sınıftan-sekizinci sınıfa her bir dersin kendi içinde kavram bütünlüğünün olmaması,
- 11) Yatay eksende, dersler arasında yeterli paralelliğin sağlanmamış olması,
- 12) Ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak, bireylerin yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme, işbirliği yeterliklerini kazanmalarının daha bir önem kazanmış olması,
- 13) Kendini ifade edebilen, iletişim kurabilen girişimcilik ruhuna sahip vatandaşlar yetiştirme gerekliliği daha baskın konuma gelmesi,
- 14) Çocuklarımızın, ülke çapında ya da uluslar arası değerlendirmelerde beklenen düzeyde başarı gösterememesi

Müfredat değişikliği çalışmalarını yürüten, T.T. Kurulu Başkanlığı, Sosyal Bilgiler Dersi Özel ihtisas Komisyonu Başkanı olarak Safran (Kaymakçı, 2007a), bu değişim süreci hakkında şunları söylemiştir:

Akademik kurullarla, öğretmenlerle, müfettişlerle ve sivil toplum örgütleriyle ve üniversitelerle genel bir toplantı yapıldı. Bu toplantı sosyal bilgiler müfredatı neye cevap veremiyor, müfredatın eksik yönleri neler, çağdaş bir sosyal bilgiler müfredatı nasıl olmalı gibi soruların cevapları arandı. Ardından bu sorular öğretmenlerle ve müfettişlerle, yani, uygulayıcılarla paylaşıldı. Ondan sonra da çalışmaya başlandı. Bir akademik kurul oluşturuldu. Oluşturulan bu akademik kurulda sosyal bilgiler, tarih, coğrafya öğretmenleri, program geliştirme uzmanları, alan uzmanları ve öğretim üyeleri bulundu. Bu kadro müfredat geliştirme çalışmalarının çekirdek kadrosuydu ve 30 ila 40 kişiden meydana geliyordu. Müfredat geliştirme sürecinde yapılan çalışmalar akademisyenler, öğretmenler ve diğer uzmanların katılmış olduğu çalıştaylarda tartışıldı. Kontrollü-değişimli öneriler ve tartışmalar sonucu alınan kararlarla program olgunlaştırıldıktan sonra pilot uygulama çalışmalarına başlandı. Pilot uygulamadan gelen dönütler üzerine birtakım eklemeler, çıkarmalar, düzeltmeler yapılarak programa asıl şekli verildi. Ancak biz program geliştirme sürecini durağan değil; dinamik bir süreç olarak görüyoruz. Bu anlamda programda her yıl değişiklik ve yeniliğe ihtiyaç duyulabilir çünkü sizin de bildiğiniz gibi bilim ve teknoloji sürekli ilerliyor.

Programın hazırlanma sürecinde eğitim sisteminin içinde olan kişilerin deneyim ve tecrübelerinden yararlanıldığı görülmektedir. Eski programın bilgi ağırlıklı, ezbere dayalı

ve tek neden tek sonuç mantığı çerçevesinde düzenlenmiş oluşu çok boyutlu ve karmaşık sosyal hayat karşısında işlevsiz bir yük hâline gelişi gibi nedenler, sosyal bilgiler programının yeni bir eğitim anlayışıyla yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır (Safran, 2004). Bu değişim, sosyal bilgiler programının amaçlarının yanı sıra eğitim öğretim durumlarında ve değerlendirme sürecinde, öğretmen ve öğrenci rollerinde ve hatta ders kitaplarında da değişikliğe sebep olmuştur. Çünkü programın temel yaklaşımında bir değişiklik olmuştur. Sosyal Bilgiler Programı, “davranışçı” bir nitelik sergileyen eski programın aksine, “Yapılandırmacı” bir eğitim anlayışıyla ele alınmıştır (Safran, 2004). Bu değişim programın tüm öğelerine yansımış hatta sosyal bilgilerin tanımı dahi değiştirilmiştir. Buna göre eski yaklaşımda sosyal bilgiler; tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi derslerle sınırlı tutuluyordu, yeni yaklaşımda bunlara ek olarak, antropoloji, ekonomi, hukuk, felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimler de eklenerek içeriği genişletilmiştir (Ata, 2009: 35; Kaymakçı, 2007a: 89). Bu çerçevede, yeni programın değişen özelliklerini belli başlıklar altında aşağıdaki gibi açıklayabiliriz.

2.4.1. Genel Amaçlar

Yeni sosyal bilgiler programıyla dünyayla rekabet edebilen insanlar yetiştirmek istendiğini belirten Safran, şunları ifade etmiştir; “program, çağın gerektirdiği temel bilgi, beceri ve değerlerle donanmış, sosyal bilimlere ait kavram ve yöntemleri kullanan, etkin, üretken, hak ve sorumluluklarını bilen ve kullanan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları yetiştirme iddiasıyla yapılmıştır” (Kaymakçı, 2007a: 89). Buna göre “Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları” şunlardır (MEB, 2006:6):

- 1) Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- 2) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- 3) Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- 4) Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- 5) Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- 6) Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

- 7) Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- 8) Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- 9) Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- 10) Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- 11) Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- 12) Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlâkı gözetir.
- 13) Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- 14) Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
- 15) İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- 16) Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- 17) İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Görüldüğü gibi sosyal bilgiler programının amacı öğrencilere sadece sosyal bilimlerin temel bilgilerini aktarmak değildir. Yukarıda bahsedilen amaçlar bilgi, beceri, tutum, değer ve sosyal katılıma ilişkin amaçlar olmak üzere dört başlık altında gruplandırılabilirler (Öztürk, 2009: 28). Amaçlar konusundaki en önemli değişim ve ilerleme eski programın bilgi ağırlıklı olması sebebiyle ezberci yapısının değişmiş olmasıdır. Programın vizyonu:

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

olarak belirtilmektedir (MEB, 2006: 25). Bu ifadeler eski programda da yer almaktaydı fakat Ata'ya (2009: 35) göre ezberci bir karaktere sahip olan eski programda bunlar bir tür iyi niyet dileğinden öteye geçemeyecek yapıdadırlar. Ancak yeni program beceri ve değer kazandırabilecek niteliktedir.

2.4.2. İçerik

Yeni programda içerikteki bilgi yoğunluğu azaltılmış durumdadır. Sosyal bilgiler dersi bir tarih ünitesi, bir coğrafya ünitesi, bir vatandaşlık ünitesi anlayışından kurtarılmaya çalışılmış ve bu programda sosyal bilgiler ünitesi tasarlanmaya çalışılmıştır (Ata, 2009: 36). İçerik yapılandırıcılık çerçevesinde tematik bir yaklaşımla ve disiplinler arası bir anlayışla tasarlanmıştır ve bilgiler ayrı ayrı verilmek yerine, bütünleştirilmiş bir şekilde sunulmuştur (Doğanay, 2008: 84; Özdemir, 2009: 37). Bu halde sosyal bilgiler dersini almış bir öğrenci, olayları farklı disiplinlerin bakış açılarıyla değerlendirebilecektir (Ata, 2009: 38)

Yeni program insanların faaliyet alanlarını bütüncül bir yaklaşımla eksiksiz olarak işlemek için farklı sosyal bilim disiplinlerinin aynı çatı altında birleştirilerek sunulduğu “öğrenme alanı” terimini benimsemiştir (Ata, 2009: 37; MEB, 2006: 62). “Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapı” şeklinde tanımlanmaktadır (MEB, 2006: 62).

Sosyal bilgilerin bilgi temelini oluşturan bilim dallarını temsil eden (Doğanay, 2008: 91), bütün insan faaliyetlerini kapsayacak şekilde seçilmiş olan dokuz öğrenme alanı ise şunlardır (MEB, 2006: 62): 1) Birey ve Toplum, 2) Kültür ve Miras, 3) İnsanlar, Yerler ve Çevreler, 4) Üretim, Dağıtım ve Tüketim, 5) Zaman, Süreklilik ve Değişim, 6) Bilim, Teknoloji ve Toplum, 7) Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, 8) Güç, Yönetim ve Toplum, 9) Küresel Bağlantılar

“Zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanı, diğer sekiz öğrenme alanıyla birlikte değerlendirilmektedir yani bir ünite bazen iki öğrenme alanı içermektedir. 6. ve 7. sınıfta ise "gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler" öğrenme alanına yer verilmemiştir. Öğrenme alanlarının içeriğini somutlaştıran kazanımların her birinin “beceri, bilgi ve değer” içermesine çalışılmıştır. Yani içerik bilgi, beceri ve değerlerin birlikte işlendiği öğrenme alanları şeklinde verilmiştir (MEB, 2006: 62).

Öğrenme alanları oluşturulurken Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS)’nin temalarından yararlanılmıştır, NCSS tarafından önerilen 10 standardın dokuzu

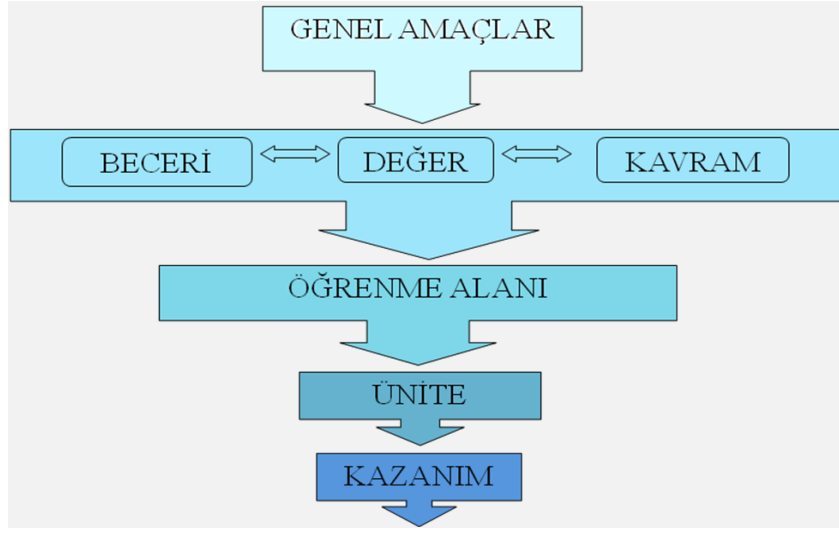
programa aynen alınmış (Ata, 2009: 38; Doğanay, 2008: 91; Özdemiir, 2009: 38) ancak “vatandaşlık” başlı başına bir öğrenme alanı olarak alınmamıştır. Sosyal bilgilerin genel amacının etkin vatandaş yetiştirmek olduğu düşünöldüğünde öğrenme alanları içinde “vatandaşlık” adında bir öğrenme alanının olmaması Doğanay, (2008: 91) ve Özdemiir (2009: 38) tarafından eleştirmektedirler. Her ne kadar, bu adla bir öğrenme alanı olmasa da programda bu alanla ilgili kazanım ve etkinlikler bulunmaktadır. Vatandaşlığa diğer bütün alanlar içinde yer verilebileceği düşünöldüğü için ayrı bir öğrenme alanı olarak yapılmamış olabileceğini de belirtmektedirler (Doğanay, 2008: 91; Özdemiir, 2009: 38). Nitekim program kılavuzunda vatandaşlığa diğer öğrenme alanlarında yer verildiğine değinilmektedir (MEB, 2006: 62).

2.4.3. Programın Temel Öğeleri

Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanı, kazanım, beceri, kavram ve değeri öğretimi, etkinlik, ilişkilendirme, ara disiplinler gibi çoğunluğu yeni terimlerin sosyal bilgilerin merkezine yerleştirildiği, bilginin yanında beceri ve değerin de önem kazandığı görölmektedir (Ata, 2009: 36; Kaymakcı, 2009a: 1543). Yeni program Safran’ın üç sacayağı olarak nitelendirdiği üç temel kavram üzerine kurulmuştur; bilgi, beceri ve değeri (Kaymakcı, 2007a; 88). Bu sayede bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp kullanabilen, kişisel ve sosyal değeriye önem veren, sorun çözebilen ve bilimsel düşünebilen, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu açıdan yeni programın yüzü kişinin hayatına dönüktür, yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

Öğrenme alanlarının içeriğini somutlaştıran ve üniteler bazında ifade edilen kazanımlar, öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değeriyledir (Ata, 2009: 37). Programda yer alan her bir kazanımın “bilgi, beceri ve değeri” içermesine çalışılmıştır. Kazanımların yapısı, yapılandırmacı yaklaşımla tutarlılık göstermektedir (Doğanay, 2008: 90; Safran, 2004). Genel amaçlardan kazanımlara giden bağlantı şekil 1’de ifade edilmektedir.

Şekil 1: Programın Temel Öğeleri Arasındaki İlişki

Kaynak: MEB Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı Tanıtım Sunusu

2.4.3.1.Beceri

Çağın gereksinimleri, okulun temel işlevinin bilgi edindirme, nitelikli insanın ise en çok bilen kişi olduğu anlayışını değiştirmiştir. Bilgili insan; olguları, kavramları, ilkeleri ve süreçleri ezbere bilen değil bilgiyi kullanabilen, bilgi edinme yollarını bilen, sorunlara farklı açılardan bakabilen, problem çözebilen, üretken birey olarak algılanmaktadır (MEB, 2006: 27; Kabapınar, 2009a: 375). Bu açıdan eğitimde bilgi kazandırmak kadar beceri kazandırmak da önemli hale gelmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programına göre beceri, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan bir işi yapabilmek için gerekli olan, bilgi ve performans içeren karmaşık bir eylemdir (MEB, 2006: 27). Sosyal bilgiler programı ile ilköğretim 4.-7. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, alana özgü 6 beceriyi kazandırmak da amaçlanmaktadır. Buna göre 7. sınıf sonunda bireylere şu becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB, 2006: 27): 1) Araştırma Becerisi, 2) İletişim Becerisi, 3) Problem Çözme Becerisi, 4) Yaratıcı Düşünme Becerisi, 5) Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi, 6) Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi, 7) Karar Verme Becerisi, 8) Eleştirel Düşünme Becerisi, 9) Girişimcilik Becerisi, 10) Empati Becerisi, 11) Gözlem Becerisi, 12) Sosyal Katılım Becerisi, 13) Mekânı Algılama Becerisi, 14) Zaman ve

Kronolojiyi Algılama Becerisi, 15) Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi. Programda beceri eğitiminin önemi ve beceri kazandırmaya yönelik alıştırmalar yapılması gerektiği sıkça vurgulanmıştır.

2.4.3.2. Değer

Beceri eğitiminin yanında programın önemli bir diğer ögesi değer eğitimidir. Değer; eylemlerimizi, yargılarımızı yönlendiren, neyin, hangi ve nasıl davranışların iyi, güzel, doğru ve kutsal; neyin, hangi ve nasıl davranışların da böyle olmadığına dair inanç ve kabullerimizdir (Hökelekli, 2006'dan aktaran Tokdemir, 2007: 13) şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programında değer eğitimine önem verildiği görülmektedir. Programda değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1) Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- 2) Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- 3) Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- 4) Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- 5) Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değerler normları da içerir (MEB, 2006).

Programda değer eğitiminde kullanılacak yöntemler ve değer eğitiminin önemi belirtilmektedir. Sosyal bilgiler programında verilen değerler şunlardır; 1) Aile Birliğine Önem Verme, 2) Adil Olma, 3) Bağımsızlık, 4) Barış, 5) Özgürlük, 6) Bilimsellik, 7) Çalışkanlık, 8) Dayanışma, 9) Duyarlılık, 10) Dürüstlük, 11) Estetik, 12) Hoşgörü, 13) Misafirperverlik, 14) Sağlıklı Olmaya Önem Verme, 15) Saygı, 16) Sevgi, 17) Sorumluluk, 18) Temizlik, 19) Vatanseverlik, 20) Yardımseverlik (MEB, 2006: 54).

2.4.4. Eğitim-Öğretim Durumları

Program incelendiğinde yeni programın öğrenciyi merkeze alan, etkinliklere dayalı, öğretim teknoloji ve materyallerinden faydalanmayı gerekli kılan bir yapıda olduğu görülmektedir. “2005 sosyal bilgiler programı; sosyal bilgiler dersini, ders kitabının satır

satır takip edildiği ve konuların ezberlenip aktarıldığı bir ders yerine, öğrencilerin eğlenebileceği, eğlenirken öğrenebilecekleri ve üretici olmanın mutluluğunu yaşayabilecekleri bir ders haline getirmeye çalışmaktadır” (Ata, 2009: 45). Program, ders kitabı ve öğretmen merkezli bir şekilde ders işleme alışkanlığına son vererek önerdiği örnek otantik etkinliklerle öğrenciyi, sınıfın dört duvarından hayata ve dünyaya açılacak, içinde yaşadığı sosyal ve fiziki çevrenin iyileştirilmesinde ve güzelleştirilmesinde etkin rol alabilecek bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Ata, 2009: 45).

Sınıf içinde, öğrencilerin verilen bilgileri olduğu gibi almaları yerine, etkinlik temelli uygulamalarla, yaparak yaşayarak öğrenmelerine, öğrendiklerini yaşamlarında kullanmalarına fırsat veren, öğrenci merkezli, yapılandırmacı bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir (Doğanay, 2008: 91; Özdemir, 2009; 39). Yeni programın eğitim-öğretim durumları açısından getirdiği bir diğer yenilik modern öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini önermesidir. Kılavuz kitaplarda öğretmenlere modern öğretim strateji, yöntem ve teknikleriyle ilgili bilgiler verilerek bu etkinlikleri nasıl uygulayacakları yönergeler yardımıyla açıklanmıştır (Kaymakçı, 2009a: 1542).

2.4.5. Değerlendirme

Program sadece ürünü değil öğrenme sürecini değerlendirmeyi, performans değerlendirmeyi, öz değerlendirme ve grup değerlendirmeyi de gerektirmektedir. Programda geleneksel ölçme (yazılı yoklamalar, çoktan seçmeli, doğru – yanlış, eşleştirmeli testler vb.) araçlarının yanında, süreç değerlendirmeye yönelik, öğrenci merkezli otantik ölçme ve değerlendirme araçları da yer almaktadır (Ata, 2009: 43; Özdemir, 2009: 41).

2.4.6. Ders Kitapları

Yeni programın getirdiği önemli değişikliklerden biri de ders kitaplarındaki değişimdir. Davranışçı eğitim anlayışına uygun olarak hazırlanmış olan eski ders kitapları yerini yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış üçlü kitap setlerine bırakmıştır. Kitaplardaki değişim sadece biçimsel değildir. Davranışçı öğrenme anlayışına göre birey,

çevresindeki uyarıcılara tepki vermesi sonucunda öğrenir. Öğrenci kendisine sunulan bilgiyi aynen alır, davranış veya düşünüşünde bir değişim meydana getirir ve sınavlarda edindiği bu bilgileri yansıtır. Buna karşılık davranışçı görüşün nesnel bilgi anlayışını reddeden ve bilginin bireyin zihninde yorumlanarak yapılandırıldığını savunan yapılandırmacıya göre öğrenme bilginin kaynaktan aynen alınması değildir. Bu bağlamda yapılandırmacı anlayış temelinde hazırlanan ders kitaplarının; doğrudan uzun ve didaktik metinler sunmak yerine, öğrencilerin bireysel anlam inşa etmelerine ortam hazırlayan içerik ve etkinlikler içermesi gerekmektedir (Kabapınar, 2009a: 396). Bu sebeple değişen sosyal bilgiler programı ile sosyal bilgiler ders kitapları da içerik, yapı ve görsel tasarım açısından tamamen değiştirilmiştir.

Bilindiği gibi yeni müfredatta tek bir ders kitabı değil; “ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı” adı altında her sınıf için üç kitaptan oluşan bir set vardır. Programdaki konu yoğunluğu azaltılarak ders kitapları daha renkli, ilgi çekici ve öğrencileri motive edici tarzda hazırlanmıştır. Öğrenci merkezli anlayışla, öğrencilerin eğlenerek öğrenebilecekleri, bilgi ve becerilerini, yaratıcılıklarını geliştirici etkinliklerle hazırlanmış olan öğrenci çalışma kitapları ilk defa yeni programla uygulanmaya başlanmıştır (Kaymakçı, 2009a; 1542). Öğrenci çalışma kitapları gibi öğretmen kılavuz kitapları da ilk kez kullanılmaya başlanmıştır.

2.4.6.1 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Onca teknolojik gelişme ve öğretim araçlarındaki çeşitliliğe rağmen ders kitapları eğitim öğretim ortamının vazgeçilmez unsuru, ilk ve temel kaynağı olarak önemini korumaktadır (Kabapınar, 2009a: 368; Oruç,2009: 269; Ulusoy, 2008:192). Eğitim öğretim ortamında ders kitaplarının bu denli önemli olmasının sebeplerini şöyle ifade edebiliriz;

- a) Hedef grubunda olan öğrencilere hitaben, onların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak, alana ilişkin bilgiler anlama düzeylerine indirgenerek sunulur.
- b) Ders kitapları müfredat programının içeriğine göre oluşturulur. Müfredatta soyut olarak planlanan amaç ve hedeflerin, somut olarak görülebildikleri araçlardır.

- c) Ders kitapları içeriği ve yönlendirdiği eğitim öğretim uygulamalarıyla ülkede uygulanan eğitim felsefesini yansıtır. Şöyle ki uygulanan “eğitim felsefesi ders programlarının genel yapısından ders kitaplarına, sınıf içi iletişimden öğrenmenin değerlendirilmesine kadar tüm süreçleri etkileyen ve belirleyen bir ana çatı görevi görmektedir” (Kabapınar, 2009a:369).
- d) Öğrenciler bir bilim alanına ilişkin temel bilgi ve kavramlarla ders kitaplarında tanışır ve bu bilim alanının temel kavram, bilgi ve becerilerini ders kitapları aracılığıyla edinir. Bunun yanında ders kitapları o alanın bilimsel yöntemlerine ilişkin süreçlerinin de öğrenciye kazandırılmasının altyapısını hazırlayabilir.
- e) Ders kitapları bir ulusun tüm vatandaşlarının okumakla zorunlu olduğu bir eğitim aracıdır. İçeriği doğrultusunda bireysel ve toplumsal bilinç ve algılamaların oluşturulmasında oldukça önemli bir etkidir. “Öyle ki bir ulusun tüm vatandaşlarının okumakla zorunlu olduğu bu eğitim aracı bir anlamda toplumun kendini nasıl gördüğünün, kendi dışındaki ötekileri nasıl resmettiğinin de motiflerinin çizdiği güçlü bir kimlik ve değer sistematığı üretici eğitim aracıdır” (Kabapınar, 2009a: 368-369).

Yeni ders kitapları öğrenme alanlarına uygun ünitelerden yapılandırılmıştır. Üniteler her biri bir kazanımı karşılayacak nitelikte olan konulardan oluşmaktadır. Her ünite temel olarak; ünite giriş sayfaları, işleniş bölümü (konular) ve ünite sonu değerlendirme soruları olmak üzere üç bölümde hazırlanmıştır. Ünite giriş sayfaları, öğrencileri üniteye hazırlamak için, üniteye bir giriş niteliğinde sunulmuştur. Bu bölümde ünitenin genelini yansıtabilecek görseller, ünite adı, üniteye hazırlık çalışmaları, ünitenin işleneceği sürece denk gelen belirli gün ve haftalar yer almaktadır. İşleniş bölümü, konular ve konularla ilgili kazanımları edindirmeye hizmet eden, yazılı ve görsel materyallerle tasarlanmış sayfalardır. Ünitenin sonunda yer alan son iki sayfada ünitenin değerlendirilmesine yönelik sorulara ayrılmıştır. Süreç değerlendirmeye uygun hem açık uçlu sorulara hem de doru-yanlış, çoktan seçmeli, eşleştirmeli gibi farklı tipte sorulara yer verilmiştir. Bunun yanında yeni ders kitaplarında hazırlık ve değerlendirme sorularında direk öğrenci muhatap alınarak samimi bir üslup kullanılmıştır (Oruç, 2009: 270; Komisyon, 2010a: 15).

MEB tarafından, aday öğretmenlere yol göstermek amacıyla, eğitim-öğretim sürecindeki her konu hakkında bilgilendirmelerin yapıldığı “Hoş Geldin Öğretmenim” isimli bir kitap hazırlanmıştır. Bu kitapta ders kitaplarının kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde belirtilmiştir; öğrenme-öğretme sürecinde ders kitaplarının içeriğini aktarmak yerine, kazanımlara ulaşmak için ders kitabındaki metin, örnek, problem durumları gibi her türlü içerik ve etkinlik araç olarak kullanılmalıdır; ders kitabı, öğretmen kılavuz kitabında yer alan uyarılar dikkate alınarak işlenmelidir; ders kitaplarında öğrenci çalışma kitaplarıyla ilgili yönlendirmelerde her iki kitap birlikte kullanılmalıdır (Komisyon, t.y.: 134).

2.4.6.2. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmen Kılavuz Kitapları

“Öğretmen kılavuz kitabı; sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan kazanım ve açıklamalar doğrultusunda ders kitabının daha etkili kullanımını sağlayacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen ünite, konu, tema, öğrenme alanlarıyla ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan, öğretmenlerin yararlanması için hazırlanan basılı eser” (Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2009: madde 4) olarak tanımlanmaktadır. Eğitim-öğretim sürecinin düzenlenmesi, dersin organize edilmesi ve öğrencilerin etkin katılımının sağlanması gibi konularda öğretmene yol gösterir. Kendi bileşenlerinin yanında, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabını da içeren bütünsel bir eserdir. Birbirine bağlı olan bu üç kitabın koordineli ve birbirini tamamlayacak şekilde kullanılması çok önemlidir (Kabapınar, 2009a: 393).

Kabapınar (2009a: 391), öğretmen kılavuz kitaplarını “zihinlerdeki nedenlerin, niçinlerin yanıt anahtarı” olarak nitelendirir ve belli bir öğretim anlayışı ve alışkanlıkları olan öğretmenlere değişimin niteliğini ve çerçevesini anlatmanın çok önemli bir aracı olarak değerlendirir. Öğretmen kılavuz kitaplarında yeni program hakkında bilgi verilirken, öğretmenin dersi nasıl işleyeceğinin adım adım anlatıldığı, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabının nasıl kullanılacağına açıklandığı, değerlendirme için gerekli ölçme araçlarına yer verildiği görülmektedir. Bu açıdan hem programın tanıtıcısı hem de ders planı niteliğindedir. Öğretim faaliyetlerinin planlanması, eğitim-öğretim çalışmalarını düzenli hâle getirmesi, öğrenme ve öğretme sürecinin etkili ve verimli yönetilmesini

sağlaması gibi sebeplerle yasal yönden zorunlu eğitsel yönden ise gereklidir (Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Öğretim Çalışmalarının Plânlı Yürütülmesine İlişkin Yönerge, 2005: madde 10). Öğretmen kılavuz kitabı bulunan derslerde, kılavuz kitap, ders plânı yerine kullanılmaktadır. Sonuç olarak yeni bir öğrenme anlayışının merkeze alındığı, eğitim programlarından ders kitaplarına, sınıf içi öğretimin niteliğinden ölçme ve değerlendirme sürecine ilişkin çok geniş boyutlu değişimlerin yaşandığı bir süreçte öğretmen kılavuz kitabı, öğretmenin dersini nasıl organize edeceğine ilişkin açıklamaları barındırır (Kabapınar, 2009a: 391). Öğretmen kılavuz kitapları standart bir anlatım içerir. Elbette ki önerilen kullanılma şekli dışında öğretmenler sınıf ve öğrencilerin özelliklerine göre gerekli düzenlemeleri yapabilmektedirler.

2.4.6.3. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitapları

Öğrenci çalışma kitabı; ilgili öğretim programlarında yer alan kazanım ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak öğrencilere yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer etkinlikleri kapsayan yaprakları ayrı ayrı da kullanılabilen basılı eser ile üniteleri görsel ve işitsel yönden destekleyen kaset, disket, CD gibi elektronik kayıt ortamlarını kapsayan set, olarak tanımlanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2009: madde 4). Başka bir deyişle, öğrenci çalışma kitabı programda yer alan kazanımlar doğrultusunda öğrencilere bilgi, beceri ve değer kazandırılmasına yardımcı olacak, öğrenmeyi pekiştirecek etkinliklerin yer aldığı, araştırma ödevleri ile ilgili çalışmaların bulunduğu ders kitabı tamamlayıcısı niteliğindedir (Oruç, 2009: 275; Ulusoy, 2008: 194). Öğrencilerin, ders kitabında işlenen konularla ilgili etkinlikleri yaparak öğrenme sürecine aktif olarak katılmalarına fırsat veren, öğrenmelerinin sorumluluklarını almalarını sağlayan bir kitap-defter işlevi görmektedir (Kabapınar, 2009a: 387).

2.4.6.3.1. Öğrenci Çalışma Kitaplarının Hazırlanması

Türk Milli Eğitim Sistemini düzenleyen Milli Eğitim Temel Kanununa göre ilköğretim kurumlarında okutulacak kitaplar Milli Eğitim Bakanlığı'na tespit edilir. Milli Eğitim Bakanlığı onayladığı ve yayınladığı öğretim programları çerçevesinde ilgili branş öğretmenlerinden ve bilim adamlarından oluşturduğu komisyonlara ders, öğrenci çalışma

ve öğretmen kılavuz kitapları yazdırmaktadır. Ders kitaplarının hazırlanmasında Talim ve Terbiye Kurulu (TTK) inceleme ve değerlendirme görevi yapmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin 9. maddesinde öğrenci çalışma kitabında bulunması gereken özellikler şöyle sıralanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2009: madde 9);

- a. Öğretim programlarında yer alan amaçlar doğrultusunda öğrencilere bilgi ve beceri kazandırılmasında yardımcı olacak ve öğrenmeyi pekiştirecek unsurlara yer verilir.
- b. Öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla öğrencinin ilgisini çekecek çeşitli örneklere yer verilir.
- c. Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici ve günlük hayatla ilgisini kurabileceği çalışmalara ağırlık verilir.
- d. Dersin özelliğine göre her konu işlendikten sonra o konuda amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen çalışmalara ve değerlendirmelere yer verilir.
- e. Konular, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek grafik, şekil, resim, fotoğraf, harita, karikatür gibi görsel öğelerle desteklenir.
- f. Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmede yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen konular ve ünitelerle ilgili elektronik posta adresleri ve okuma kaynaklarına yer verilir.
- g. Dersin özelliğine göre uygulama ve işlem sonucunun yazılacağı çizelgelere, bilgi ve veri tablolarına, şekil, grafik, kroki, şablon, harita, plan, resim, levha, fotoğraf ve benzeri öğretime yardımcı unsurlara; bazı ünite konularında kullanılmak üzere ek olarak video kaseti, ses kaseti, slayt, CD, DVD, VCD, disket ve benzeri öğretimi destekleyici materyallere yer verilebilir.
- h. Dersin özelliğine göre soru-cevap, doğru-yanlış, çoktan seçmeli, eşleştirme, boşluk doldurma, bireysel ve grup çalışmaları, canlandırma, tablo tamamlama, cümle tamamlama gibi yöntem, teknik ve etkinliklere de yer verilir.
- i. Dersin özelliğine göre inceleme, gezi, gözlem, deney ve uygulamalarla ilgili yapılacak ön hazırlıklara, alınacak sağlık ve güvenlik tedbirlerine, izlenecek

iş ve işlem basamaklarına, zaman ve malzeme tasarrufu bakımından uyarılara, her işlem basamağında öğrencilerle öğretmenin kuracağı iletişime, sonuca ulaşmak açısından önemli yönlendirici tedbirlere ve hangi unsurların özellikle irdeleneceğiyle ilgili bilgilere yer verilir.

Bu özellikler incelendiğinde, kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumları destekleyen, kazandırıp kazandırmadığını ölçemeye yardımcı olan, öğrencilerin ilgisini çeken, çeşitli etkinliklere yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Günlük hayatla bağlantılı, öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olabilecek nitelikte, öğrenmeyi kolaylaştıracak ve pekiştirecek etkinliklerin olması istenmektedir. Bu kriterlerin dışında TTK tarafından sosyal bilgiler ders, öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarının nasıl hazırlanması gerektiğine dair bir takım ölçütler oluşturulmuştur. Bu kriterlerin hazırlanmasında 31.12.2009 tarih ve 2749-4 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği” ile “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları” esas alınmıştır. “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-7. Sınıflar) Taslak Ders Kitaplarını İnceleme, Değerlendirme Ölçütleri ve Puantajı”nda (TTK, 2011: 1-6), çalışma kitaplarında olması gereken özellikler belirtilmektedir (Bkz EK-1).

Çalışma kitaplarını hazırlamak hayal gücü, orijinallik ve yaratıcılık ister (Kulantaş, 2007: 53). Çünkü öğrenenin ilgisini çekebilecek, öğrendiklerini pekiştirmesine yardımcı olabilecek, eksik öğrenmelerini ortaya çıkarabilecek, öz değerlendirme yapmasına fırsat verecek ve tüm bunları yaparken de istekli bir şekilde, eğlenerek yapmasını sağlayabilecek nitelikte olmalıdırlar.

Şüphesiz ki gerek programın gerekse eğitim öğretim sürecinde yer alan her bir ögenin süreç içerisinde geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ilköğretim ders kitaplarına yönelik olarak devam etmekte olan bir çalışma vardır. İlköğretim öğrencilerinin okul çantalarının hafifletilmesi amacıyla 2011-2012 öğretim yılında pilot olarak uygulanmak üzere; ders ve öğrenci çalışma kitaplarının ikiye bölündükten sonra birleştirilmesi çalışması yapılmaktadır. Çalışma ilköğretim I. kademedeki bazı derslere ait ders ve öğrenci çalışma kitaplarını kapsamaktadır. Örneğin 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki 8 ünite,

iki ayrı kitaba bölünecek ilgili ünitelerin öğrenci çalışma kitabı içerikleriyle birleştirilerek iki ayrı kitap hazırlanacak. Kitapların dış kapakları aynı fakat kapak renkleri farklı olarak hazırlanacak (“10.03.2011 tarih ve 1672 sayılı Mütalaa”, <http://ttkb.meb.gov.tr/>). Pilot uygulama sonrasında olumlu sonuçlar elde edildiği takdirde uygulamanın yaygınlaştırılacağı düşünülmektedir. Böyle bir uygulamanın öğrencilerin çantasını hafifletmenin dışında da yararları olacaktır. Bir yıl boyunca aynı kitabı kullanmaktansa birden fazla kitap öğrencilerin ilgisini çekebilir.

2.4.6.3.2. Öğrenci Çalışma Kitaplarının İçeriği

Belirtildiği gibi öğrenci çalışma kitabı yapılandırmacı yaklaşım ve öğrenci merkezli anlayışın bir ürünüdür. Bu bağlamda öğrencinin bilgiyi ezberlemesi değil zihninde inşa etmesine fırsat veren, öğrencinin ilgisini çekebilecek nitelikte ve aktif öğrenmeyi destekleyen stratejilere uygun etkinlik ve çalışmalar içermelidir. Sosyal bilgiler dersine ait olan öğrenci çalışma kitabında yer alan etkinlikler aşağıdaki gibidir (Kabapınar, 2009a: 388-389):

- a) Öykü, şiir, slogan yazma, ana fikir bulma
- b) Sınıflama, listeleme, eşleştirme, çıkarımda bulunma
- c) Benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma
- d) Karşılaştırmalar yapma
- e) Neden sonuç ilişkilerini belirleme, ilişkiler kurma
- f) Önem sırasına koyma, sıralama
- g) Fotoğraf ve resimleri yorumlama
- h) Fotoğraf ve resimlerdeki değişim ve sürekliliği görmek
- i) Tablo, grafik, diyagram, kavram haritası oluşturma
- j) Tablo, grafik, diyagram, kavram haritasını yorumlama
- k) Düşüncesini, değer yargısını, varsayımını ifade etme
- l) Poster, resim, ayırmaç (logo) çizme
- m) Not alma, özetleme boşluk-bulmaca doldurma
- n) Proje hazırlama, rapor yazma
- o) Örnek olay inceleme
- p) Gazete inceleme, gazete haberi yazma

- q) Röportaj yapma
- r) Sözlü tarih çalışması yapma
- s) Tarihsel empati (duygudaşlık)
- t) Tarihsel alanları gezme ve geziyi değerlendirme
- u) Harita, kroki, küre üzerinde çalışma
- v) Film izleme ve filmi değerlendirme
- w) Balık kılıcı

Görüldüğü gibi öğrenci çalışma kitabında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre öğrencinin aktif öğrenmesine fırsat sağlayan stratejilere uygun etkinlik ve çalışmalar bulunmaktadır. Bunun yanında öğrencilerin öz değerlendirme, akran değerlendirme ve grup değerlendirme yapabildiği bu kitapta çok sayıda etkinlik yer almış ve bu etkinlikler, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek görsel öğelerle desteklenmiştir. Bu etkinliklerin çoğunluğu, öğrencileri kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu alarak bilgilerini yapılandırmaya, araştırmaya, düşünmeye ve pratikte bir şeyler yapmaya yönlendirmektedir. Bu etkinlik ve çalışmalar aracılığıyla bir nevi öğrenci çalışma kitabı ve ders kitabı bilgi alınan kaynak değil de öğrencilerin anlam kurmalarına temel oluşturmaya yardımcı araç görevindedir (Kabapınar, 2009a: 389; Oruç, 2008: 275).

Öğrenci çalışma kitabındaki etkinlikler sadece kazanımları kazandırmaya yönelik değildir. Aynı zamanda kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazanılıp kazanılmadığının ölçülebileceği etkinlikler içerir. Sadece öğrenme ürününün değil, öğrenme sürecinin de değerlendirilmesi gerektiği için öğrenci çalışma kitapları değerlendirmede, geleneksel yöntemlerle, alternatif değerlendirme yöntemlerini birlikte kullanmaktadır. İçeriğindeki; gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), projeler, posterler, çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, açık uçlu sorular ölçme ve değerlendirme amaçlı kullanılabilir (Kabapınar, 2009a: 390).

İlköğretim sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf öğrenci çalışma kitabında yer alan etkinlik, proje ve performans ödevlerinin sayısal dağılımları Tablo 1’de ve Tablo 2’de verildiği gibidir. Bu incelemede Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca

onaylanarak, 2010 yılında basılan “Sosyal Bilgiler 6-7 Öğrenci Çalışma Kitapları” kullanılmıştır.

Tablo 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Alan Etkinlik, Proje ve Performans Görevleri, Değerlendirme Etkinliklerinin Dağılımı

Ünite Numarası	Etkinlik Sayısı	Proje Sayısı	Ödevi Sayısı	Performans Ödevi Sayısı	Öz Değerlendirme ve Akran Değerlendirme
1	9	-	-	1	1 ÖD
2	15	-	-	2	1ÖD
3	18	-	-	1	1ÖD
4	19	-	-	1	1ÖD
5	14	-	-	-	1ÖD
6	14 + 4	-	-	1	1ÖD + 1AD
7	11+1	-	-	1	1 ÖD
Toplam	99	-	-	7	8

Tablo 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Alan Etkinlik, Proje ve Performans Ödevleri, Değerlendirme Etkinliklerinin Dağılımı

Ünite Numarası	Etkinlik Sayısı	Proje Sayısı	Ödevi Sayısı	Performans Ödevi Sayısı	Öz Değerlendirme ve Akran Değerlendirme
1	11	-	-	1	1 ÖD
2	11	1	-	-	2 ÖD
3	16	1	-	1	1 ÖD
4	11	-	-	1	1 ÖD
5	12	-	-	1	1 ÖD
6	9	1	-	-	1 ÖD
7	9	1	-	-	2 ÖD
Toplam	79	4	-	4	9

Kaya ve diğerleri (2007), öğrenci çalışma kitaplarının beceri ve değerleri gerçekleştirebilme düzeyini inceledikleri çalışmada, 4- 7. sınıf öğrenci çalışma kitabındaki beceri ve değer kazandırmaya yönelik etkinlikleri tespit etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre beceri ve değer kazandırmaya yönelik etkinliklerin toplam etkinliklere oranı ortalama

% 25'tir. Bu oran beceri ve değerlerin gerçekleştirilmesi için yetersiz bulunmuş ve ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki çalışmaların hem sayıca hem de nitelik olarak geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

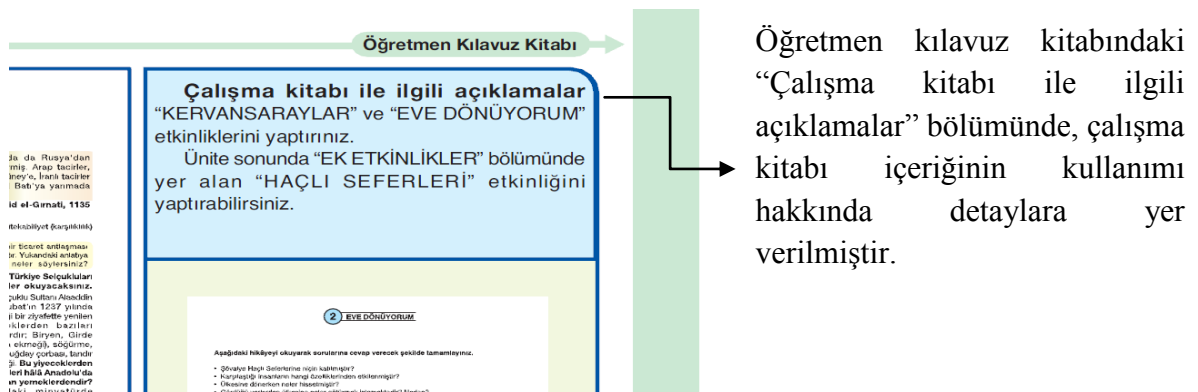
2.4.6.3.3. Öğrenci Çalışma Kitaplarında Görsel Tasarım

Öğrenci çalışma kitaplarının içeriği kadar görsel tasarımı da önemlidir. Çünkü öğrencilerin severek ve isteyerek içeriğindeki etkinlikleri yapmaları için görsel olarak ilgi çekici olmaları gerekmektedir. Bunun yanında öğrencilerin pedagojik gelişimine uygun görsel materyaller ve tasarımlar, içeriği tamamlayıcı, destekleyici, eğitici ve öğretime yardımcı nitelikte sunulmalıdır.

2.4.6.3.4. Öğrenci Çalışma Kitaplarının Kullanımı

Kazanımları edindirmeyi destekleyen, aktif öğrenmeye katkı sağlayan, ölçme değerlendirme sürecinde kullanılacak bu etkinliklerin nasıl kullanılacağı konusunda öğretmenlere yönelik açıklamalar yapılmıştır. Öğretmen kılavuz kitabının çalışma kitabı sayfalarını içerdiği daha önce belirtilmişti. Kılavuz kitapta, “Çalışma Kitabı İle İlgili Açıklamalar” bölümünde çalışma kitaplarının ne zaman ve nasıl kullanılacağı ayrıntılı olarak açıklanmış ve ilgili etkinlik sayfaları mikro olarak sunulmuştur. Aşağıda 7. sınıf öğretmen kılavuz kitabından alınarak Şekil 2’de sunulan kısım bu açıklamaya örnektir.

Şekil 2: Öğretmen Kılavuz Kitaplarında Çalışma Kitabı Yönlendirmeleri

Kaynak: Komisyon, (2010a)

MEB tarafından öğretmenlere yönelik olarak hazırlanmış bir başka kaynakta çalışma kitaplarının kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Etkinlik örneği ya da çalışma yaprağındaki içerik, öğrencinin öğrenmesine fırsat yaratacağından çalışmayı öğrencinin kendisinin yapmasına fırsat verilmelidir.
- b) Öğrenci çalışma kitabındaki etkinlikleri, kendi gözetiminde derste yaptırmalı, bunları ev ödevi olarak vermemelidir.
- c) Etkinlik örneği ya da çalışma yaprağının içeriğini dersten önce incelemeli ve gerek görürse değişiklik yapılmalıdır.
- d) Etkinlik örneği ve çalışma yaprağındaki içeriğin amaca hizmet edip etmeyeceği incelenip bölgesel farklılıkları koşulları dikkate alarak gerekirse yeni bir etkinlik geliştirmelidir.
- e) Etkinlik örneği ya da çalışma yaprağındaki içerik sınıf düzeyine uygun değilse sınıf düzeyini dikkate alarak yeni bir etkinlik geliştirmelidir (Komisyon, t.y.:135).

Çalışma kitaplarının etkililiği niteliklerinin yanında, öğretmenler tarafından nasıl kullanıldıklarına da bağlıdır. Her ne kadar öğrenci merkezli eğitime hizmet ediyor olsalar dahi çalışma kitaplarının kullanımında öğretmenin rehberliğine ihtiyaç vardır.

2.5. Konuyla İlgili Yapılan Bilimsel Araştırmalar

Bu bölümde öğrenci çalışma kitaplarıyla ilgili araştırmalar incelenmiştir. İlgili literatür tarandığında başlı başına çalışma kitaplarının kullanım durumunu ve uygulanabilirliğini tespit eden araştırmalara rastlanmamıştır. Bunun dışında ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarını okunabilirlik, fiziki yapı, içerik, dil ve anlatım gibi farklı açılardan konu edinen çalışmalar mevcuttur. Ancak gerek sosyal bilgiler öğretim programını gerekse ders kitaplarını farklı açılardan inceleyen birçok çalışmada öğrenci çalışma kitaplarına da değinilmiştir. Bu sebeple bu bölümde doğrudan çalışma kitaplarını konu edinen veya çalışma kitaplarına değinilen araştırmalara yer verilmiştir. Bunun yanında çalışma kitaplarının büyük çoğunluğu çalışma yapraklarından oluştuğu için, çalışma yaprakları ve etkinliklerle ilgili araştırmalara da yer verilmiştir.

Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED) (2008), tarafından eğitim – öğretim sürecinde etkililiği artırmak amacıyla ilköğretim düzeyinde okutulan ders kitaplarının mevcut durumunun öğrenci ve öğretmen görüşlerine dayanarak değerlendirildiği bir çalışma yapılmıştır. Ülke genelinde yapılan çalışmada ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitapları değerlendirilmiştir. Çalışmaya 5.824 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmada kitaplar içerik, dil ve anlatım, genel görünüş gibi farklı açılardan değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ilköğretim II. kademe sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının öğretmenler tarafından genel olarak yeterli görülmediği ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada çalışma kitaplarıyla ilgili olarak araştırılan ve öğretmenler tarafından geliştirilmesi gerektiği belirtilen özelliklerin bazıları şunlardır;

- a) Kitaptaki içeriğin güncelliği
- b) Kitabın günlük hayatla ilişkisi
- c) Yönergeler ve açıklamaların anlaşılabilirliği
- d) Etkinliklerin öğrenci seviyesine uygunluğu
- e) Önerilen işleniş yöntemlerinin yapılandırıcı yaklaşıma uygunluğu
- f) Önerilen işleniş yöntemlerinin öğrenci merkezli anlayışa uygunluğu
- g) Kitapta verilen örnekler, etkinlikler işlenişler vb. öğrencilerin farklı becerilerini (problem çözme, gözlem vb.) ortaya çıkarma düzeyi
- h) Kitabın öğrencilerin farklı öğrenme süreçlerini dikkate alma düzeyi
- i) Kitabın toplam sayfa sayısının dersin toplam ders saati göz önüne alınarak hazırlanışı
- j) Kitabın sözlük kısmı
- k) Kitapta kullanılan anlatım dilinin öğrencilerin seviyesine uygunluğu
- l) Kazanımların tamamına yer verilmesi
- m) Etkinliklerin kazanımları karşılama düzeyi
- n) Kitapta gereksiz bilgi ve ayrıntılardan kaçınılması

Dicle Üniversitesi “Eğitim Fakültelerinin Öğretmen Yetiştirme Kapasitelerinin Güçlendirilmesi” adlı proje kapsamında “İlköğretim Okulları Ders Kitapları Öğrenci Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Branşlara Göre İncelenmesi Çalıştayları Raporu”nu yayınlamıştır. İlköğretim 4-7. sosyal bilgiler ders kitaplarının (ders

kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı) değerlendirildiği çalışmanın sonucunda geliştirilen önerilerin uygulamadaki eksiklikleri, aksaklıkları giderebilecek düzeyde olduğu düşünülmektedir. Çalışmada sunulan öneriler şunlardır (Ekinci ve Öter, t.y.: 42):

- a) Sosyal bilgiler lisans derslerine “sosyal bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarının” incelenmesini içeren derslerin ilave edilmesi gerekmektedir.
- b) İlave edilen bu derslerde ders materyali olarak söz konusu kaynaklar kullanılmalı ve lisans düzeyinde hazırlanacak bu derslerin içeriği, bu kaynakların etkili incelenmesi ve uygulanmasını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
- c) Söz konusu dersleri alanında nitelikli öğretmen ve eğitim müfettişlerinin de verebilmesine olanak sağlanmalıdır.
- d) Eğitim fakültesi öğretim elemanları öğretmen, okul müdürleri ve eğitim müfettişleri ile zaman zaman bir araya gelerek “pedagojik çay saatleri” adı altında öğretmen yetiştirmeye ilişkin görüş alışverişinde bulunmalıdırlar.
- e) Söz konusu derslerin işlenişinde “mikro öğretim, dramatizasyon, rol oynama vb.” etkinliklerle uygulamaya yönelik çalışmalara yer verilmelidir.

Kulantaş (2007) tarafından yapılan doktora tezinde, 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğrenci ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitapları, öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Öğrenci çalışma kitabının içerik, fiziksel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme değerlendirme boyutlarının incelendiği araştırmanın sonucunda ortaya çıkan bazı sonuçlar şunlardır:

- a) Öğrencilerin çoğunluğunun etkinlikleri eğlenceli buldukları görülmüştür.
- b) Çalışma kitabındaki etkinlikler öğretmenler tarafından öğrenci yaş ve sınıf seviyesine uygun bulunurken, öğrenci ve veliler etkinliklerin çok basit olduğu görüşündedirler. Ancak bunun yanında bir başka bulguya göre de veliler, çalışma kitabındaki etkinliklerin yapılması sırasında öğrencilerin çok fazla yardıma ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Araştırmacı bunun nedenlerinden biri olarak öğrencilerin ders kitaplarında etkinliklerle ilgili yeterli bilgiye ulaşamamasını işaret etmektedir.
- c) Öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre çalışma kitabındaki etkinlikler ile günlük yaşam yeterli düzeyde ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna

göre çalışma kitaplarında günlük yaşamla ilgili etkinliklere daha fazla yer verilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. Yine öğretmen, öğrenci ve velilerin yakın çevredeki kurum ve kuruluşları tanıma ve onlarla işbirliği yapmaya yönlendiren etkinlikler açısından çalışma kitaplarını yetersiz bulduğu belirtilmiştir.

- d) Etkinliklerde çeşitliliğin öğrencinin ilgisini çektiğinin ve kalıcı öğrenmeyi desteklediğinin vurgulandığı çalışmada, öğretmen, öğrenci ve velilerin, etkinliklerin çeşitliliğini yeterli görmediği sonucuna ulaşılmıştır.
- e) Öğretmenlerin, önerilen gezi, gözlem, inceleme-araştırma gibi etkinliklerin çok fazla sayıda ve zaman alıcı olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu tür etkinlikleri öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesine olanak sağladığı ve sayı bakımından azaltılması ve uygulanabilir şekilde önerilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- f) Öğrencilerin kendi deneyimleriyle, yaparak-yaşayarak öğrenmelerinin önemine sık sık vurgu yapılan çalışmada etkinliklerin, yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlayıp sağlamadığı sorgulanmıştır. Öğretmenlerin, çalışma kitabını etkinliklerin yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlaması konusunda kısmen yeterli buldukları görülmüştür.

Hayırsever'in (2010), kazandırılması hedeflenen temel beceriler açısından 5. sınıf sosyal bilgiler ders, öğretmen kılavuz ve öğrenci çalışma kitaplarını değerlendirdiği araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin yalnızca %25'i öğrenci çalışma kitabında yer alan içeriğin sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılması hedeflenen temel becerileri kazandırmaya uygun olduğunu belirtmiştir. Araştırma kapsamında yapılan mülakat sonuçlarına göre ise öğretmenlerin, öğrenci çalışma kitaplarının becerileri kazandırmaya uygun olmadığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Palandökenler (2008), tarafından yapılan çalışmada 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler yaratıcı düşünme açısından değerlendirilmiştir. Araştırmada 22 dördüncü ve 22 beşinci sınıf öğrencisinin sosyal bilgiler dersi çalışma kitapları toplanmış ve bu kitaplardaki yaratıcı düşünce açısından anlamlı görülen etkinlikler seçilerek incelenmiştir. Bunun yanında etkinliklerin içerikleri ve etkinliklere yönelik öğretmen görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu,

çalışma kitaplarındaki etkinliklerin yaratıcı düşünmeyi olumlu yönde etkilediği görüşündedir. Öte yandan öğretmenlerin bir kısmı ders süresinin az olduğunu, öğretim programını yetiştirme kaygısı taşıdıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen görüşlerine göre, uygulamaya yönelik tespit edilen diğer bazı aksaklıklar şunlardır; gerek okulda gerekse evde araç-gereç ve teknolojik yetersizlikler yaşanması, sınıf mevcudunun kalabalık oluşunun etkinliklerin uygulanmasını ve etkinliklerin değerlendirilmesini engellemesi, bazen velilerin öğrencilerin araştırma görevlerine fazla müdahale etmesi ve kimi etkinliklerin öğretmen ve öğrenciler tarafından anlaşılabilmesi.

İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programını öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendiren Akdağ (2008), bu çalışmasında öğrencilerin ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve etkinlikler hakkındaki görüşlerini de incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre 6. ve 7. sınıf öğrencileri ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı konusunda olumsuz görüşlere sahiptir. Çalışmaya katılan 6. sınıf öğrencilerinin yarısı sosyal bilgiler ders ve çalışma kitabı konusunda olumsuz görüş bildirmişlerdir. Olumsuz görüş bildiren öğrenciler kitapların anlaşılabilirliğinin düşük olduğunu, çalışma kitabındaki soruları zor bulduklarını, çalışma kitabının amacını kavrayamadıklarını, etkinlik yapmayı sevmediklerini belirtmiştir. Çalışmada, 7. sınıf öğrencilerinin ders ve öğrenci çalışma kitabı hakkında 6. sınıf öğrencilerine göre daha çok olumsuz görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. 7. Sınıf öğrencilerinin kitapların anlaşılabilirliğini düşük bulduğu bunun yanında içerik açısından bilgilendirmelerin az olduğu, konular arasında bütünlük olmadığı gibi görüşlerine yer verilmiştir. Öğrencilere sosyal bilgiler dersi sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikleri hakkındaki görüşleri sorulmuş ve öğrencilerin genel olarak olumlu düşünceye sahip olduğu ancak hiç etkinlik yapmadıklarını söyleyen öğrencilerin olduğu vurgulanmıştır.

Çelik ve Katılmış (2010), öğretmenlere göre, 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi başarısını olumsuz etkileyen unsurları tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın amaçlarından biri de sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarının öğrenci başarısını nasıl etkilediğini tespit etmektir. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri, ders ve çalışma kitaplarının içerik ve görsel düzenden kaynaklanan olumsuzluklar sebebiyle öğrenci başarısı üzerinde olumsuz etkileri olduğu ve bu derse yönelik kazanımların edindirilmesi için yeterli olmadığı görüşündedirler. Araştırmada öğretmenlerin ders ve çalışma kitaplarıyla ilgili olarak işaret ettiği başlıca sorunlar

şunlardır; ders kitaplarında ele alınan konular arasında yeterli bağlantının kurulmaması, öğrenci çalışma kitaplarında gereğinden fazla etkinliğe yer verilmesi ve kitaplardaki bazı görsellerin iyi olmaması. Öğretmenler, çalışma kitaplarında yer alan etkinlikleri uygulamaya çalıştıkları halde gereğinden fazla etkinliğe yer verildiği için ders sürelerinin yetmediği ve planlamada sorun yaşadıkları belirtilmektedir. Araştırmacı ders ve çalışma kitaplarının hazırlanmasında ve değerlendirilmesinde bakanlığın daha hassas davranarak ilgili kitapların hem içerik hem de içeriği destekleyen görsel unsurlar açısından iyileştirilmesini önermektedir.

Kaya ve diğerleri (2007),’nin 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının beceri ve değerleri gerçekleştirilme düzeylerini inceledikleri çalışmanın sonuçları dikkate değerdir. Araştırmada öncelikle öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlik ve performans ödevlerinin, kazanım, beceri ve değer kazandırmaya yönelik çalışmaların dağılımları incelenmiştir. Daha sonra beceri ve değer kazandırmaya yönelik çalışmalardan seçilenler öğrencilere uygulanarak sonuçlar değerlendirilmiştir. Beceri ve değer kazandırmaya yönelik olan etkinliklerin nicelik, nitelik ve yöntem bakımından yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Sonuçlara göre beceri ve değer kazandırmaya yönelik olan etkinliklerin toplam etkinlikler içindeki oranı ortalama % 25 civarındadır. Beceri kazandırmaya yönelik etkinliklerin çoğunluğunun soru-cevap şeklinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda farklı öğrenme stillerine uygun, süreç değerlendirmeye dayalı ve öğrencilerin zihinsel süreçlerini harekete geçirebileceği aktivitelere yer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bunun yanında kitapların baskı kalitesinin artırılması gerektiği üzerinde de durulmuştur.

İncekara ve Karatepe, (2010: 1) “sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni program temelinde ders kitaplarına yönelik düşünceleri” adlı çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarını fiziki yapı ve içerik olarak değerlendirmişlerdir. Araştırma bulgularına göre sosyal bilgiler ders kitapları, sosyal bilgiler öğretmenleri açısından fiziki yapı ve görsellik olarak yeterli görülürken, içerikle ilgili önemli sorunlar tespit edilmiştir. Öğretmen görüşlerine göre ders kitaplarının farklı öğretim materyalleri ve dokümanlar yönünden desteklenmesi, anlatım ve konuların işleniş yöntemi, etkinliklerin sayısı, konusu ve seviyesi gibi konular tekrar ele alınması gereken temel sorunlar olarak tespit edilmiştir.

Öcal ve Yiğittir (2007: 55-60) ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını öğretmen görüşlerine göre incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre, sınıf öğretmenlerinin ders kitaplarında yapılan değişiklikten büyük ölçüde memnun oldukları tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin çoğunluğu ders kitaplarındaki değişimi ve dersin üç ayrı kitap yardımı ile işlenmesini olumlu bulmaktadır. Araştırmada öğrenci çalışma kitaplarının öğrenciler tarafından anlaşılabilirliği ve yapılabilirliği ile kitaptaki etkinlikler için verilen malzemelere öğrencilerin rahatlıkla ulaşabilmeleri de sorgulanmıştır. Sonuçlara göre öğretmenler, öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinlikleri kolaylıkla anlayabildiklerini ve etkinliklerin rahatlıkla yapılabildiğini ifade etmiştir. Öğretmenler, öğrenci çalışma kitabında önerilen materyallere öğrencilerin kolaylıkla ulaşamadıkları, öğrencilerin ve ailelerinin maddi güçlerinin bölgesel olarak farklılaştığına pek dikkat edilmediği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Önal ve Kaya (2006), çalışmalarında, 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını değerlendirmişlerdir. Ders kitaplarında, öğrencilerin derslere daha aktif katılımını sağlayacak bazı değişikliklerin yapılmasını ve bazı ünitelerde kullanılan görsel unsur ve içeriklerin daha da zenginleştirilmesini önermişlerdir. Bu değişikliğin sadece ders kitaplarında değil öğretmen kılavuz kitapları, öğrenci çalışma kitapları ve diğer materyaller üzerinde de yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında, öğrenci başarısının ölçülmesinde çağdaş ölçme yöntemlerinden olan performansa dayalı ölçme yöntemlerinin önemini vurgulamışlardır. Performansa dayalı ölçmede çalışma kitaplarının kullanımı önemlidir; çünkü çalışma kitaplarında süreç değerlendirmede kullanılacak etkinlikler ve hemen her üniteye konuyla ilgili performans görevleri yer almaktadır.

Ocak ve Yurtseven, (2009), “Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmada, yenilenen ilköğretim programı ile birlikte değişen sosyal bilgiler ders kitabından ve öğrenci çalışma kitabından seçilen üniteleri yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına uygunluğu açısından incelemişlerdir. Kitapta yer alan iki ünite seçilerek, yapılandırmacılığa uygunluğu açısından içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda her iki kitabın (ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı) genel olarak yapılandırmacı yaklaşıma uygun hazırlandığı, ancak bazı eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; öz değerlendirme, kavram yanılgılarını ortaya çıkarma, problem oluşturma gibi bazı

uygulamalarda eksikliklerin olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca çalışmada, bilginin yapılandırılması sürecinde ders kitabının daha ön planda olduğu ifade edilirken, öğrenilen konuların pekiştirilmesine ve özellikle süreç değerlendirmeye yönelik çalışmalarda çalışma kitabının daha ön planda olduğu belirtilmektedir.

Ulu Kalın (2007a)'ın ilköğretim 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının okunabilirlik seviyesini araştırdığı çalışmanın sonuçları dikkate değerdir. Bu araştırmaya göre; 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının okunabilirlik düzeyi hedef kitleye yakın olmakla birlikte, 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının okunabilirlik seviyeleri hedef kitleye göre oldukça yüksektir. Araştırmaya konu edilen kitaplar ders kitapları olmasına rağmen çalışma kitaplarının aynı şekilde hazırlandığı bilindiğinden, okunabilirlik seviyelerinin benzer olabileceği düşünülmektedir.

Ulu Kalın (2007b), sosyal bilgiler öğretim programının işlevselliğini ve program dâhilinde ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabını incelemiştir. Çalışma sonucunda programın uygulanmasında bazı sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Programın uygulanmasında sorun teşkil eden durumlardan bazıları şunlardır; ders sürelerinin yetersiz olması, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, rehberlik hizmetlerinin yeterince görevini yerine getirememesi, etkinliklerin tam olarak uygulanamaması, programda eskiye oranla daha az bilgi olması. Bunun dışında çalışma sonucunda ders kitabının okunabilirliği hedef kitlenin seviyesinden yüksek bulunmuştur. Araştırmacı çalışmada şu önerilerde bulunmuştur; öğretmenler, programın esneklik ilkesi doğrultusunda çevre koşullarına ve öğrenci özelliklerine göre gerekli düzenlemeleri yapmalıdırlar. MEB tarafından bir çalışma yapılarak “Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge” gözden geçirilmeli ve ders kitaplarının okunabilirliği ve görsel tasarımı ile ilgili konularda gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Ders kitabındaki etkinlikler hazırlanırken, etkinliklerde kullanılacak araç-gereçlerin farklı sosyo-ekonomik koşullardaki öğrencilerin ulaşabileceği materyaller olmasına dikkat edilmelidir. Bunlara ek olarak tüm okullarda Sosyal Bilgiler Laboratuvarının kurulması gerektiği belirtilmiştir.

Taş, (2007; 531) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı, içerik, dil ve anlatım bakımından öğretmen görüşlerine göre incelenmiştir. Öğretmenlerin kitapları tasarım, görsel düzen,

fiziksel yapı, dil ve anlatım bakımından olumlu olarak değerlendirirken içerik bakımından kısmen olumlu olarak değerlendirdikleri ortaya konmuştur.

Sosyal bilgiler öğretim programının uygulanmasına yönelik olarak, Dinç ve Doğan (2010) tarafından bir araştırma yapılmıştır. Araştırma kapsamında 22 sosyal bilgiler öğretmeni ile mülakat yapılmıştır. Öğretmenlerin yeni program doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitapları hakkındaki düşünceleri de araştırma kapsamında incelenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun kılavuz kitapları faydalı buldukları bunun yanında üç türden kitap hakkında hem olumlu hem de olumsuz görüşler ortaya koydukları belirtilmiştir. Yeni ders ve öğrenci çalışma kitaplarını olumlu bulan öğretmenler, bu kitaplardaki konu anlatım tarz ve yöntemlerinin iyi olduğunu, daha iyi tasarlandıklarını, içerdiği görsellerin öğrencilere uygun olduğunu, kitaplarda yer alan yönlendirici ifadelerin açık ve anlaşılır olduğunu ve çalışma kitaplarında sunulan etkinlikleri çok faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Bu kitaplarla ilgili başlıca eleştiriler ise; içerikte yer alan bilgilerin az olması, bilgi ve yazım hatalarının bulunması, bazı konulardaki örnek sayısının yetersizliği, merkezi sınavlara yönelik çoktan seçmeli sorulara yeterince yer verilmemesi, kılavuz ve çalışma kitaplarında yer alan performans görevlerinin öğrencilerin seviyesine uygun olmaması ve kılavuz kitapların yeterince yol gösterici olmaması şeklinde ifade edilmiştir. Öte yandan öğretmenlerin kitaplarla ilgili olarak sundukları “kitaplara çoktan seçmeli sorulardan oluşan testler eklenmesi” önerisinin programın ve kitapların temel aldığı anlayışla ne kadar bağdaştığı tartışmalıdır.

2007-2008 öğretim yılında, 150 sosyal bilgiler öğretmeniyle yürüttüğü araştırmada Aslan (2009), ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programını yapılandırmacı yaklaşım bağlamında öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirmiştir. Araştırmada programının öğelerine (kazanımlar, içerik, eğitim durumu ve değerlendirme) ilişkin öğretmenlerin genel olarak olumlu görüş bildirdikleri ifade edilmiştir. Programda yer alan etkinliklerin uygulanmasına yönelik olarak; sınıflardaki öğrenci sayılarının ve ders sürelerinin programın getirdiği yeni anlayışa göre derslerin işlenebilmesi için uygun olmaması, benzer etkinliklerin öğrencilerin sıkılmasına neden olması, tespit edilen olumsuz durumlardır.

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitiminde çalışma yaprakları ve etkinlikler konusunda çalışmalar yapan Kaymakcı (2006), tarih öğretmenlerinin çalışma yapraklarıyla ilgili görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin çoğunluğunun çalışma yapraklarına karşı olumlu tutum içerisinde oldukları ve çalışma yapraklarının kullanılması gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin çalışma yapraklarına karşı görüş ve tutumları olumlu olsa da çalışma yapraklarının kullanımına dayalı bazı sorunlar tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan tarih öğretmenlerinin çoğunluğunun çalışma yapraklarının nasıl hazırlanacağı, uygulamada takip edilecek işlem basamakları gibi teorik bilgilerinin yeterli olmadığı ve çalışma yapraklarını derslerinde etkin olarak kullanmadıkları ifade edilmiştir. Araştırmanın önemli bir bulgusu da mesleki tecrübesi 1-5 yıl arası olan öğretmenlerin daha fazla tecrübeli öğretmenlere oranla çalışma yapraklarına ilişkin teori, beceri ve uygulama boyutunda daha fazla bilgiye sahip olduklarıdır. Bu durumun 1998’de eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması sonucu “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme” gibi formasyon derslerinin uygulanmaya başlanmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Kaymakcı (2007b) tarafından çalışma yapraklarıyla ilgili yapılan bir başka çalışmada Türkiye genelinde devlet okullarında okutulan ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında yer alan toplam 363 çalışma yaprağı araştırmacı tarafından geliştirilen “çalışma yaprakları hazırlama ölçütleri” ışığında analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda çalışma yapraklarının çoğunluğunun çalışma yaprakları hazırlama ölçütlerine uygun olduğu görülmüştür. Ancak, çalışma kitaplarında çalışma yaprakları hazırlanırken öğrencilerin çalışmalarını rahatça yapabilmeleri için kitap üzerinde yeterli boşluğun bırakılmadığı ifade edilmiştir. Çalışma yapraklarında yönerge yazımında aksaklıklar yaşandığı örneğin bazı çalışma kitaplarında yönergelerin eksik olduğu veya bazı yönergelerde öğrenciler üzerinde olumsuz bir izlenim bırakacak şekilde emir kipinin kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca çalışma yapraklarında genellikle dikkat çekme ve değerlendirme bölümlerinin olmadığı veya eksik olduğu tespit edilmiştir. Çalışma bulgularına dayalı tespit edilen belki de en önemli sonuç çalışma yapraklarının çoğunun üst düzey düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik olmamasıdır. Bu durumun çalışma yapraklarında verilen soruların ve yaptırılan etkinliklerin genellikle bilişsel alanının birinci ve kısmen de ikinci basamağına yönelik olmasından kaynaklanmış olduğu ifade edilmiştir.

Kaymakcı (2010), 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisini incelemiştir. Bu çalışma sosyal bilgiler eğitiminde çalışma yapraklarının kullanımı hakkında detaylı kuramsal bilgi veren ve uygulamaya dayalı sonuçları bakımından dikkate değer sonuçlar barındıran bir araştırmadır. Araştırmada çalışma yapraklarının sosyal bilgiler öğretimindeki işlevleri, yeni sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında çalışma yapraklarının yeri değerlendirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programı ile ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrenci çalışma kitaplarında yer alan çalışma yapraklarıyla ilgili yapılan değerlendirmeler şöyledir;

- a) En çok kullanılan basılı araç ve gereçler çalışma yapraklarıdır.
- b) Verilen çalışma yaprakları genellikle bağımsız olarak kullanılan ve okul içi uygulamalarda yararlanılan türdendir.
- c) Çalışma yaprakları genellikle ders kitabında verilen konuların tekrarına yöneliktir. Etkinliklerin önemli bir kısmının ders kitabında verilen konu, resim veya metinden hareketle ders kitabına bağlı olarak yapılması istenmektedir.
- d) Öğrenci çalışma kitaplarındaki ve öğretim programındaki örnek çalışma yaprakları benzer şekilde hazırlanmıştır. Bunun yanında öğrenci çalışma kitabında daha fazla sayıda çalışma yaprağı yer almaktadır.
- e) Çalışma yapraklarında genellikle resim, fotoğraf, tablo ve grafik gibi görsel öğeler ile yerel tarih, sözlü tarih ve röportaj gibi birtakım etkinliklere yer verilmiştir.
- f) İnceleme gezileri gibi okul dışı uygulamalara yönelik hazırlanan çalışma yaprakları, öğrenci çalışma kitaplarında sayıca daha azdır.

Araştırmanın uygulamalı kısmının sonuçlarına göre, çalışma yaprakları kullanımı geleneksel öğretim yöntemlerine dayalı uygulamalarla karşılaştırıldığında, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde, öğrencilerin akademik başarısının artmasında, kalıcı bilgi edinmelerini sağlamada daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın deneysel kısmında çalışma yapraklarının uygulanması esnasında öğrencilerde gözlenen durumlar şöyle ifade edilmektedir: Öğrenciler çalışma yapraklarını kullandıkları derslerde daha aktiftirler, çalışma yapraklarıyla konuları eğlenerek

öğrenmektedirler ve öğrendikleri daha kalıcı olmaktadır. Çalışma yaprakları olmadan işlenen derslerde ise genellikle öğretmenlerin anlatıcı, öğrencilerin pasif ve dinleyici konumda oldukları, derslerinin çok sıkıcı geçtiği ve konuyu iyi öğrenemedikleri ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan çalışma yapraklarının uygulanması esnasında, çalışma yapraklarının yazı yazmayı gerektirmesi, verilen soruların zorluğu gibi genelde öğrencilerin bireysel farklılık ve tercihlerden kaynaklanan bazı sorunların yaşandığı da ifade edilmiştir.

Bu araştırmaların dışında da ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarının fiziki yapı, içerik, dil ve anlatım gibi farklı açılardan değerlendirildiği araştırmalar mevcuttur (Çetin, 2008; Tay, 2005; Turan ve Karabacak, 2007 ve 2008; Yalçınkaya, 2004).

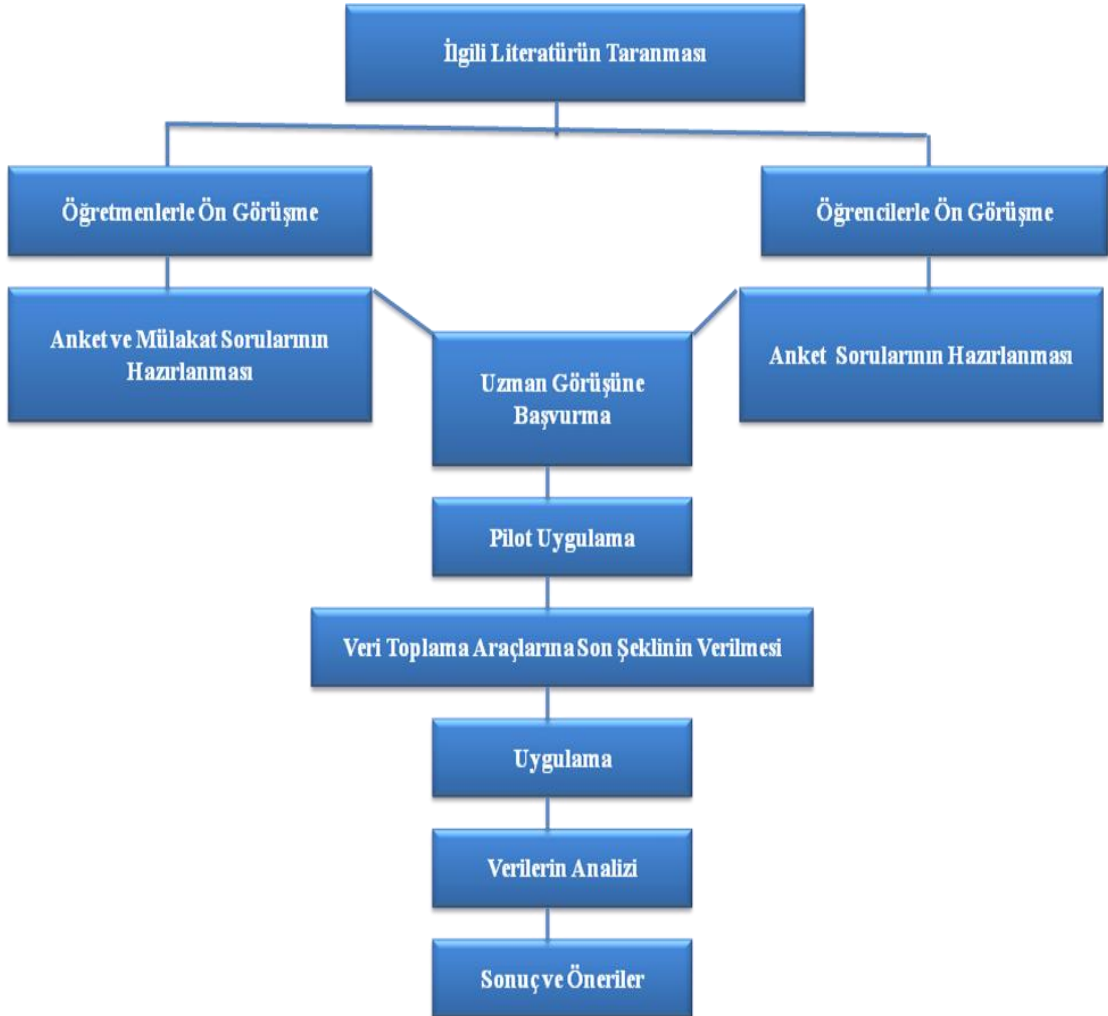
Yukarıda sunulan ve yeni ilköğretim programı doğrultusunda hazırlanan öğrenci çalışma kitaplarının farklı açılardan konu edildiği araştırmalar değerlendirildiğinde öğrenci çalışma kitaplarıyla ilgili olumlu durumların yanında bazı problemlerin varlığına işaret ettikleri görülmektedir. Araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak öğrenci çalışma kitaplarıyla ilgili; içerik, fiziksel ve görsel özellikler, dil ve anlatım, ölçme değerlendirme boyutları, öğrenci seviyesine uygunluk, yaparak yaşayarak öğrenmeyi desteklemek, beceri kazandırmadaki etkileri gibi konuların ortaya koyulmaya çalışıldığı görülmektedir. Öte yandan çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili durumun belirlenmesi ve aksaklıkların tespit edilebilmesi için ders içi kullanım açısından değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bu nedenle öğrenci çalışma kitaplarının uygulamadaki durumunu tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın sosyal bilgiler eğitimi literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve verilerin toplanması, elde edilen verilerin çözümlenmesinde yararlanılan teknikler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada izlenen süreç Şekil 2’de gösterildiği gibi devam etmiştir.

Şekil 2: Araştırmanın Akış Şeması

3.1. Araştırmanın Modeli

Eğitim araştırmalarında, araştırmanın amacına göre nitel, nicel ya da karma yöntemler kullanılmaktadır. Bu araştırmada karma yöntem kullanılmıştır.  araştırma paradigmasından biri olan ve son yıllarda kullanımı artış gösteren karma yöntem, nicel ve nitel yöntemlerin, tekniklerin veya bu yaklaşımların diğer karakteristik özelliklerinin bir araştırmada birlikte kullanılmasıdır (Johnson ve Christensen, t.y.). Başka bir deyişle karma yöntem, araştırma problemini anlamak için veri toplamada ve analiz etmede hem nicel hem de nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bir yöntemdir.

Karma araştırmalarda nitel ya da nicel yöntemlerden biri daha baskın olarak kullanılabilir ya da ikisine de eşit olarak ağrılık verilebilir. (Creswell ve Plano Clark, 2011'den aktaran: Creswell, 2011: 535; Fraenkel ve Wallen 1990: 16). Örneğin, karma yöntemle yapılan bir araştırmada, araştırmacı nitel veri olarak küçük bir grupla yarı yapılandırılmış mülakat ve bunun yanında nicel veri olarak geniş çaplı bir anket uygulayabilir. Böylece nicel verilerle istatistiksel hesaplar yaparak insanların eğilimleri hakkında bilgi toplayabilir ve nitel verilerle de farklı bakış açıları ve görüşlerle ilgili derinlemesine bilgi elde edebilir (Creswell, 2011: 535).

Karma yöntemde amaç nitel ve nicel yaklaşımları birlikte kullanarak her iki yaklaşımın güçlü yönlerinden faydalanmak ve zayıf yönlerini en aza indirgemektir. Bunun yanında araştırmacı tek bir yöntemle elde edebileceğinden daha fazla ve detaylı veriye ulaşabilir. Öte yandan bu yöntemi kullanacak olan araştırmacıların her iki yaklaşımı kullanacak yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. (Creswell, 2011: 535; Fraenkel, ve Wallen, 1990: 443; Johnson ve Onwuegbuzie, 2004).

3.1.1. Karma Yöntemin Avantajları

- 1) Nitel ve nicel yaklaşımların güçlü yönlerini birleştirir ve zayıf yönlerini en aza indirger. Bir yöntemin zayıf noktaları bir diğer yöntemle giderilir.
- 2) Araştırmacı tek bir yöntemle sınırlı olmadığından daha geniş ve ayrıntılı bilgilere ulaşılır.

- 3) Tek bir yöntemin kullanıldığı durumlarda gözden kaçabilecek durumları ortaya koymaya olanak sağlar.
- 4) Hem nicel hem de nitel verilerle desteklenebilen bulguların genellenebilirliği daha yüksektir.
- 5) Araştırmacı araştırmanın tasarlanmasında esnek seçeneklere sahip olduğu için araştırmasının amacına göre farklı araştırma kurgulamaları yapabilir (Balcı, 2009:49-50; Creswell, 2011: 535-575; Johnson ve Christensen, t.y.).

3.1.2. Karma Yöntemin Dezavantajları

- 1) Karma yöntemi kullanmak hem nicel hem de nitel yöntemi bilmeyi gerektirir. Araştırmacının her iki yöntemi kullanacak yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Yani tek bir yöntemi kullanmaya kıyasla daha zordur.
- 2) Araştırmacı çoklu yöntemleri, yaklaşımları ve anlayışı harmanlamayı bilmelidir.
- 3) Daha pahalıdır ve daha çok zaman gerektirir.
- 4) Kullanımı yaygınlaşmış olsa bile diğer yöntemlere göre daha yenidir. Bu sebeple literatürde bazı noktalarda çözümlenmeyi bekleyen durumlar mevcuttur (Balcı, 2009: 51; Creswell, 2011: 535-575; Johnson ve Christensen, t.y.).

Tek bir yöntemle sınırlı kalmayıp daha geniş ve ayrıntılı bilgilere ulaşabilmek adına bu araştırmada karma yöntem tercih edilmiş ve nicel verilerle elde edilen bulgular, daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak amacıyla nitel bulgularla desteklenmiştir. Bu bağlamda hem nicel hem de nitel veriler toplanılmış ve analiz edilmiştir. İki aşamalı olan bu araştırmada, öncelikle tarama araştırması (survey) kapsamında anket uygulanmıştır. İkinci aşamada derinlemesine bilgi edinebilmek ve nicel verileri daha ayrıntılı açıklayabilmek için mülakat uygulanmıştır. Takip eden bölümde bu aşamalar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.2. Nicel Bölüm

Araştırmanın nicel bölümü, durum tespitini amaçlayan betimsel yöntemlerden survey modelinde tasarlanmıştır. Betimsel araştırma, bir durumu betimlemek, açıklamak,

değerlendirmek ve olaylar arasındaki ilişkileri saptamak, amacıyla gerçekleştirilir. Betimsel araştırmalarda “durum nedir?”, “neredeyiz?”, “ne yapmak istiyoruz?”, “nereye, hangi yöne gitmeliyiz?”, “oraya nasıl gideriz?” gibi soruları, var olan duruma dayalı bir biçimde cevaplandırmak amaçlanır (Kaptan, 1998: 59). Betimsel araştırmalarda kullanılan yöntemler: survey (tarama), etnografik ve tarih çalışması olarak üçe ayrılır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010: 21).

Tarama (survey) araştırması, bir grubun belirli bir konu ya da sorun hakkındaki görüşlerinin bir dizi soru aracılığıyla belirlenmesidir. Eğitim araştırmalarında sıkça kullanılan bir yöntemdir. Seçilen popülasyondaki bireylerden popülasyonun mevcut durumunu belirlemeyi, görüş, inanç, tutumları hakkında bilgi elde etmeyi sağlar (Arılı ve Nazik, 2004: 7; Creswell, 2011: 376). Tarama araştırmalarının temel karakteristik özellikleri şöyle sıralanmaktadır; (Fraenkel, ve Wallen, 1990: 397).

- 1) Bir grup insandan ait olduğu popülasyonun bazı özellik ya da yönlerini (görüş, tutum, inanç, bilgi gibi) belirlemek amacıyla bilgi toplanır.
- 2) Bilgiler soru sorma yoluyla toplanır. Grup üyeleri tarafından verilen cevaplar araştırmanın verilerini oluşturur.
- 3) Genellikle veriler bütün gruptan ziyade grubu temsilen örneklerden toplanır.

Bu bölümde öğrenci çalışma kitaplarının kullanımı ile ilgili var olan durum ortaya konulmaya çalışıldığından, araştırma tarama araştırmasına göre yapılandırılmıştır. Çalışma kitaplarının kullanım durumunu ve uygulanabilirliği ile ilgili öğrenci ve öğretmen görüşlerini ortaya koyabilmek için en uygun yöntem tarama yöntemidir. Bu amaçla hazırlanmış olan anketler yardımıyla katılımcıların görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.3. Nitel Bölüm

Nitel araştırmalar çalışma olgusu ile ilgili daha derinlemesine ve açıklayıcı bilgi sağlar. Şöyle ki nitel araştırmayla davranışın nasıl ve neden ortaya çıktığı sorgulanarak süreç hakkında bilgi toplanır ve sonucu etkileyen nedenler ortaya çıkarılır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010: 256; Creswell, 2011: 16). Görüşme, gözlem, doküman analizi gibi veri

toplama araçlarıyla araştırma olgusu açıklanmaya çalışılır. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat formu aracılığıyla veri toplanmıştır.

3.4. Evren

Araştırmanın evrenini, 2010-2011 eğitim öğretim yılında, Rize ili ve ilçelerinde bulunan ilköğretim okullarına devam eden 6. ve 7. sınıf öğrencileri ile bu okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

3.5. Örneklem

2010-2011 eğitim öğretim yılında, araştırmanın yürütüldüğü sırada, Rize ili ve ilçelerindeki ilköğretim okullarında toplam 119 sosyal bilgiler öğretmeni görev yapmaktadır. Rize ili ve ilçelerinde çalışmakta olan bütün sosyal bilgiler dersi öğretmenlerine ulaşılmak istendiği için öğretmen grubunda örnekleme yoluna gidilmemiştir. Ziyaret edilen 53 ilköğretim okulundaki sosyal bilgiler öğretmenlerine anket uygulanmış, ziyaret edilmeyen okullarda çalışmakta olan sosyal bilgiler öğretmenlerine ise anket posta yoluyla ulaştırılmıştır. 119 sosyal bilgiler öğretmenin 80'i araştırmaya dâhil olmuştur. Araştırma kapsamında ziyaret edilen okulların ilçeler bazında dağılımı Tablo 3'te verildiği gibidir.

Tablo 3: Örnekleme Yer Alan Okulların Dağılımı

Okulun Bulunduğu Yer	İlköğretim Okulu	Örnekleme Alınan İlköğretim Okulu	Yüzde %
Ardeşen	12	6	%50
Çamlıhemşin	5	1	%20
Çayeli	17	8	%47
Derepaazarı	3	2	%66
Fındıklı	6	4	%66
Güneysu	8	3	%37
Hemşin	1	-	-
İkizdere	3	1	%33

Tablo 3 (Devamı)

Okulun Bulunduğu Yer	İlköğretim Okulu	Örnekleme	Yüzde %
		Alınan İlköğretim Okulu	
İyidere	7	3	%43
Kalkandere	8	2	%25
Merkez	40	13	%32
Pazar	10	10	%100
Toplam	120	53	%44

Öğrenci grubunda örneklem oransız küme örneklem seçimi ile oluşturulmuştur (Karasar, 2010). Rize ilindeki ve ilçelerdeki bütün ilköğretim okulları birer küme kabul edilmiş ve yansızlık kuralına göre yeterli sayıda ilkokul örnekleme alınmaya çalışılmıştır. Örneklem seçiminde yansızlık kuralının uygulanmasına özellikle dikkat edilmiştir. Buna göre araştırmacının kişisel yanlılığı ve kolay ulaşılabilecek kişilerin seçilmesi gibi faktörlerden etkilenmeden örneklem belirlenmiştir (Karasar, 2010: 112). 650 ilköğretim 6. sınıf öğrencisi ve 650 ilköğretim 7. sınıf öğrencisi araştırmanın öğrenci grubundaki örneklemini oluşturmaktadır.

Öğrenci ve öğretmen anketleri araştırmacı tarafından Rize ve ilçelerinde bulunan toplam 53 ilköğretim okulunda uygulanmıştır. Anket ve mülakat uygulamalarının yapıldığı okulların adları ve buldukları yerler EK-2’de sunulmuştur.

3.6. Nitel Araştırma Boyutunda Çalışma Grubu

Çalışma grubunu belirlemede amaçlı örneklem yolu kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2010). Mülakatlarda amaç derinlemesine bilgi edinmek olduğu için konu hakkında daha fazla bilgi toplanabileceği düşünülen öğretmenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmacı, öğretmen anketlerinin uygulanması esnasında öğretmenlerle araştırma hakkında görüşmüştür. Bu süreçte araştırma konusuna duyarlı, sorunlarla ilgilenen, detaylı bilgi alınabileceği düşünülen ve katılmaya gönüllü 10 sosyal bilgiler öğretmeni mülakat için seçilmiştir. Mülakat bulguları sunulurken öğretmenlerin gerçek isimleri yerine büyük harfler (A,B,C,Ç,D,E,F,G,L,M,) kullanılmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde çalışma kitaplarının uygulayıcısı olan öğretmenlerin görüşleri alınarak uygulama süreci hakkında derinlemesine bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu sebeple araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formu uygulanmıştır. Çalışma kitaplarının kullanımda karşılaşılan güçlükler ve uygulama süreci hakkında farklı bakış açıları ve görüşler tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.7. Veri Toplama Araçları

Araştırmada; karma yöntem esas alındığından veri toplama araçları nitel ve nicel olmak üzere iki biçimde hazırlanmıştır. Araştırmanın nicel bölümünde veri toplama aracı olarak anket, nitel bölümünde ise veri toplama aracı olarak mülakat kullanılmıştır.

3.7.1. Anket

Anket, bir dizi soru aracılığıyla, çeşitli konularda, birey ya da grup hakkında bilgi toplamada kullanılan betimsel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen bir veri toplama aracıdır (Büyüköztürk, 2010: 126; Kaptan, 1998: 138). Anket aracılığıyla insanların tutumları, davranışları, duyguları, düşünceleri gibi birçok konuda bilgi edinebiliriz (Çepni, 2009;169).

Anket hazırlanırken kullanılan soru tipleri; demografik sorular, olgusal sorular ve yargısal sorulardır. Demografik sorular; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi cevaplayıcı hakkında tanımlayıcı bilgi sağlayan sorulardır. Olgusal sorular; katılımcıların davranış ve tecrübeleri hakkındaki sorulardır. Örneğin; çalışma yaprağı hazırlama konusunda eğitim aldınız mı? Yargısal sorular ise, cevaplayıcıların tutum, fikir, algı ya da inançları hakkındaki sorulardır (Baş, 2008: 59-60).

3.7.1.1. Anket Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- 1) Anket soruları cevaplayıcıların seviyeleri ve özellikleri göz önüne alınarak hazırlanmalıdır.
- 2) Sorularda basit ve anlaşılır ifadeler kullanılmalıdır. Teknik terimler kullanmaktan kaçınılmalıdır.

- 3) Anketler çok uzun olmamalıdır. Sorular cevaplayıcıların zamanın az ve değerli olduğu göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.
- 4) Açık uçlu sorulardan ve sorularda “diğer” seçeneğini kullanmaktan kaçınılmalıdır. Bu durumlar cevaplanma oranını düşürmektedir.
- 5) Sorular katılımcıları olumlu ya da olumsuz yönde yönlendirmemelidir.
- 6) Sorular tek bir amaca yönelik olmalıdır.
- 7) Kişisel ve gizlilik gerektiren sorular anketlerin sonuna yer almalıdır. Bu düzenleme ile cevaplayıcının anketin amacını anlamasını sağlayarak cevaplanma olasılığını artırır.
- 8) Aynı soruda birden fazla olumsuz ifade kullanılmamalıdır.
- 9) Yönergeler açık ve sade bir dille ifade edilmelidir ve çok uzun olmamalıdır.
- 10) Bütün katılımcıları ilgilendirmeyen durumlarda filtre sorular kullanılmalıdır.
- 11) Ankete son şeklini vermeden önce eksiklikleri tespit etmek ve uygulamada karşılaşılabilecek güçlükleri görmek için pilot çalışma yapılmalıdır (Bell, 2005:144-145; Büyüköztürk ve diğerleri, 2010:139-142; Creswell, 2011: 389-390; Cohen ve diğerleri, 2003: 249; Denscombe, 2007: 163-164;).

3.7.1.2. Anketin Avantajları

- 1) Kısa sürede, büyük gruplara uygulanabilir.
- 2) Para, zaman ve enerji tasarrufu sağlar.
- 3) Düzenlenmesi mülakata göre daha kolaydır.
- 4) Yazılı olduğundan, katılımcılara yeterli düşünme ve cevaplarını kontrol etme fırsatı sunar.
- 5) Özellikle kapalı uçlu sorularla bir standart sağlanabilir ve sorular herkese aynı şekilde sunulur.
- 6) Cevapları ve sonuçları standart bir şekilde ortaya koyabilme fırsatı verir.
- 7) Özellikle yapılandırılmış anketlerin analiz edilmesi oldukça kolaydır (Balcı, 2009: 163; Denscombe, 2007: 169-170; Ekiz, 2003: 106-107; Kaptan, 1998: 139).

3.7.1.3. Anketin Dezavantajları

- 1) Temel sayıtlısı cevaplayıcıların samimi davrandıklarıdır.
- 2) Okuma-yazma bilmeyenler cevaplayamaz.
- 3) Cevaplanma oranı düşük olabilir. Örneklem seçiminde bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.
- 4) Katılımcılar tarafından yanlış anlaşılan sorular rastgele cevaplanabilir.
- 5) Yapılandırılmış sorularla araştırmacı katılımcıların görüşlerini etkileyebilir.
- 6) Elde edilen veriler çoğunlukla yüzeysel ve sınırlı bilgi sağlar.
- 7) Posta ile uygulanan anketlerde anketi kullanan araştırmacı katılımcılarla iletişim kuramaz (Balcı, 2009: 163-164; Denscombe, 2007: 170-171; Ekiz, 2003:107; Kaptan, 1998: 139-140).

Kısa sürede, büyük gruplara uygulanabilir olduğu için ve kapalı uçlu sorularla bir standart sağlanarak soruların herkese aynı şekilde sunulmasına imkân tanıdığı için araştırmanın nicel boyutunda veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır.

3.7.1.4. Öğretmen Anketi Geliştirme Süreci

Araştırmada kullanılan öğretmen anketi, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir ve ilk kez bu araştırmada kullanılmıştır. Anket geliştirilmeden önce ilgili literatür taranmış ve daha sonra araştırma problemi hakkında 2 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşülmüştür. Yapılan bu ön çalışmadan sonra 61 sorudan oluşan bir soru listesi hazırlanmıştır. Tez danışmanı ile birlikte bu soru listesi gözden geçirilmiş ve sorularda eleme yapılarak 45 kapalı uçlu ve 3 açık uçlu sorudan oluşan taslak anket oluşturulmuştur. Bu aşamadan sonra anketin kapsam geçerliliği hakkında değerlendirilmesi için “uzman görüşü alma formu” oluşturulmuştur. 10 uzmanın görüşü alınarak anket tekrar gözden geçirilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulamaya hazır hale gelen anket için, pilot uygulama yapılmıştır. Son olarak pilot uygulama esnasında tespit edilen eksiklikler düzeltilerek ankete son şekli verilmiştir (Bkz. EK-3).

Öğretmen anketi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kişisel bilgilerle ilgili sorular; ikinci bölümde, çalışma kitaplarıyla ilgili, 32 adet kapalı uçlu soru; üçüncü

bölümde ise, 3 adet açık uçlu soru yer almaktadır. Öğretmen anketi, “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Katılıyorum” ve “ Kesinlikle Katılıyorum” seçeneklerinden oluşan 5’li likert tipine göre hazırlanmıştır.

3.7.1.5. Öğrenci Anketi Geliştirme Süreci

Araştırmada kullanılan öğrenci anketi, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir ve ilk kez bu araştırmada kullanılmıştır. Öğrenci anketinin geliştirilmesinde izlenen yol öğretmen anketi ile aynıdır. Öncelikle iki 6. Sınıf öğrencisiyle görüşülmüş ve bu görüşmeden edinilen izlenimlerin de yardımıyla 40 adet soru listelenmiştir. Danışman ile birlikte bu sorular incelenerek 36 soruya indirgenmiştir. Daha sonra anketin kapsam geçerliliğinin değerlendirilmesi için “uzman görüşü alma formu” hazırlanmıştır. Görüşüne başvuru alan 10 uzmanın değerlendirmeleri sonucunda anket soruları gözden geçirilmiş ve pilot uygulama için hazırlanmıştır. 30 ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencisine uygulanarak anketin pilot çalışması yapılmıştır. Pilot uygulama sonrası sonuçlar değerlendirilerek ankete son şekli verilmiştir (Bkz. EK-4).

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kişisel bilgilerle ilgili sorular; ikinci bölümde ise, çalışma kitaplarıyla ilgili, 22 adet kapalı uçlu soru ve bir de konuyla ilgili ifade edilmek istenen herhangi bir görüşü ortaya çıkarmak amaçlı bir alan yer almaktadır. Anketin uygulanacağı öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyi göz önüne alınarak cevap seçenekleri “Evet”, “Hayır”, “Kısmen” şeklinde düzenlenmiştir. Pilot uygulama sonrası yapılan düzenlemelerle ankete son şekli verilmiştir.

3.7.2. Mülakat

Araştırmanın nitel bölümünde veri toplama aracı olarak mülakat kullanılmıştır. Mülakat, araştırmada cevabı aranan sorular çerçevesinde ilgili kişilerle karşılıklı iletişime geçerek, bilgi almaktır. Karşılıklı iletişime dayanan mülakat aracılığıyla araştırılan konu hakkında bireylerin duygu, düşünce, görüş, inanç ve beklentileri ortaya çıkarılabilir. Derinlemesine bilgi edinmeye olanak sağladığı için, nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen bir veri toplama yöntemidir (Creswell, 2011: 218; Çepni, 2009: 143; Ekiz, 2003: 63; Fraenkel, ve Wallen, 1990: 455; Yıldırım, Şimşek, 2008: 119).

Mülakatın çeşitleri ilgili literatürde farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan biri; yapılandırılmış mülakat, yarı-yapılandırılmış mülakat ve yapılandırılmamış mülakat şeklindedir (Ekiz, 2003: 62; Yıldırım, Şimşek, 2008: 126-127). Yapılandırılmış mülakatlarda ne tür soruların sorulacağı kesin olarak belirlenmiştir. Mülakat sürecinde ekleme ve çıkarmalar yapılmaz. Sorular standardize edildiği için de tasnifleri kolay olur. Yarı-yapılandırılmış mülakatlarda araştırmacı hazırladığı açık uçlu soruları, süreç içerisinde beliren durum ve ihtiyaçlara göre değiştirebilir, ekleme ve çıkarmalar yapabilir. Yapılandırılmamış mülakatlarda ise, araştırılan konu hakkında mülakat yapılan kişiye genel bir soru sorularak, bilgi elde etmeye çalışılır. Yapılandırılmamış mülakatlar daha çok tartışma ve keşfe yöneliktir (Altunışık ve diğerleri, 2010: 92; Çepni, 2008: 144-145; Denscombe, 2007: 175-176; Ekiz, 2003: 62).

3.7.2.1. Mülakatın Avantajları

- 1) Esnektir. Derinlemesine bilgi sağlamak için araştırmacıya ek sorular sorma ve ilave açıklamalar yapma imkânı tanır.
- 2) Mülakat esnasında sözel olamayan davranışlardan da veri elde edilebilir.
- 3) Görüşme esnasındaki sözel olmayan ifade ve davranışlardan da bilgi edinilebilir.
- 4) Araştırmacının, etkili bir görüşme için mülakat ortamını kontrol etme, düzenleme şansı vardır.
- 5) Sorulan soruların sırası değiştirilebilir ve mevcut sorulara yeni sorular eklenebilir.
- 6) Probleme yol açan nedenler derinlemesine tespit edilebilir.
- 7) Araştırmacı mülakata bizzat katıldığı için soruların cevaplanma oranı yüksektir (Yıldırım, Şimşek, 2008: 124-125).

3.7.2.2. Mülakatın Dezavantajları

- 1) Diğer veri toplama yöntemlerine kıyasla daha pahalıdır.
- 2) Verilerin analiz edilmesi nispeten daha zordur.
- 3) Görüşmeleri organize etmek ve uygulamak açısından zaman alıcıdır.

- 4) Mülakat yapılacak bireylere ulaşmada sorun yaşanabilir.
- 5) Mülakatı yapan kişinin iletişim becerilerinin iyi olması gerekir, aksi halde istenilen sonuç alınamayabilir.
- 6) Cevaplayıcının önyargıları olumlu ya da olumsuz yönde objektifliği etkileyebilir (Altunışık ve diğerleri, 2010: 94; Karasar, 2010: 172; Yıldırım, Şimşek, 2008: 126-127).

3.7.2.3. Öğretmen Mülakat Formunun Geliştirilmesi

Sosyal Bilgiler dersi öğrenci çalışma kitabının değerlendirilmesine ilişkin yapılan görüşmelerde, aynı amaçla kullanılan anketler temel alınarak yarı yapılandırılmış mülakat formu hazırlanmıştır. Görüşmeler anketten elde edilen verileri desteklemek ve derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan mülakat formuna pilot çalışmasını takiben, gerekli düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir (Bkz. EK-5). Anket çalışmasına katılan öğretmenler arasından seçilen on sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşülmüştür. Mülakatlar Mayıs ayı içerisinde, ses kayıt cihazıyla kaydedilerek gerçekleştirilmiştir.

3.8. Verilerin Analizi

Araştırmada öğretmen ve öğrenci anketleri aracılığıyla elde edilen nicel veriler, kodlanarak bilgisayara yüklenmiş ve “SPSS” istatistik programı kullanılarak yüzde (%) ve frekans (f) analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanarak sunulmuştur. Öğretmen anketinde yer alan açık uçlu sorular ve öğretmenler ile yapılan görüşmelerden elde edilen nitel veriler ise, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde öncelikle ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan mülakatlar ve öğretmenlerin açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar herhangi bir yorum yapmaksızın bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra öğretmenlerin cevapları benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılmış ve bu sayede kategorilendirilmiştir. Nitel verilerden elde edilen bulgular anket sonuçlarını desteklemek ve daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak amacıyla kullanılmıştır. Analizlerin sunumunda ortaya çıkan durumu desteklemek amacıyla öğretmenlerin ifadelerinden orijinal alıntılar yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu araştırmada anket ve mülakat olmak üzere iki ayrı veri toplama aracı kullanılmıştır. Öğretmen anketi 80 sosyal bilgiler öğretmeni, öğrenci anketi ise 650 ilköğretim 6. sınıf öğrencisi ve 650 ilköğretim 7. sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 1300 öğrenci ile yürütülmüştür. Mülakatlar ise 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak anketten elde edilen veriler ışığında, örneklem grubunu oluşturan öğretmen ve öğrenciler hakkında yaş, cinsiyet gibi demografik bilgiler ile mezun olunan okul, meslekteki çalışma yılları gibi tanıtıcı bilgilerin analizleri yapılmıştır. Daha sonra araştırmanın alt problemleri hakkında anketlerden elde edilen veriler uygun istatistiksel analizler yapılarak, bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Anket sorularına verilen yanıtlar öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgularla desteklenerek verilmiştir. Bulgular ve tartışma araştırmanın alt problemleriyle bağlantılarına göre ilgili başlıklar altında sunulmuştur.

4.1. Örneklem Grubuna İlişkin Demografik ve Olgusal Bilgiler

Öncelikle örneklem gurubundaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel yapısını tanıtıcı bilgilerin frekans ve yüzde dağılımları ardından öğrencilerin cinsiyet bilgilerinin frekans ve yüzde dağılımları incelenmiş ve tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4'te görüldüğü gibi örnekleme dâhil olan öğretmenlerin %57,5'i erkek ve %42,5'i kadın öğretmenlerden oluşmaktadır.

Tablo 4: Öğretmenlerin Cinsiyetlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	34	42,5
Erkek	46	57,5
Toplam	80	100,0

Ankete katılan 80 öğretmenin yaşları, 24-47 yaş arasında değişmektedir ve grubun yaş ortalaması 31,7'dir. Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenlerin %38,8'i 30-34 yaş, %35'i 24-29 yaş, %18,8'i 35-39 yaş arasında ve %7,5'i 40 yaş ve üstündedir.

Tablo 5: Öğretmenlerin Yaşlarının Frekans ve Yüzde Dağılımı

Yaş	f	%
24-29	28	35,0
30-34 Yaş	31	38,8
35-39 Yaş	15	18,8
40 Yaş ve Üstü	6	7,5
Toplam	80	100,0

Tablo 6'da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğretmenlerden 3'ü yüksek lisans mezunu, 77'si ise lisans mezunudur.

Tablo 6: Öğretmenlerin Eğitim Durumlarına İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Eğitim Durumu	f	%
Lisans	77	96,3
Yüksek Lisans	3	3,8
Doktora	-	-
Toplam	80	100,0

Tablo 7: Öğretmenlerin Mesleki Deneyimlerine İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Çalışma Yılı	f	%
1-4 Yıl	25	31,3
5-9 Yıl	25	31,3
10-14 Yıl	23	28,8
15-19 Yıl	5	6,3
20- Yıl ve Üstü	2	2,5
Toplam	80	100,0

Tablo 7’de görüleceği üzere, öğretmenlerin büyük bir kısmı 1-10 yıl arasında mesleki deneyime sahiptir. 20 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip olan öğretmenler örneklemin %2,5’ini oluşturmaktadır. Gurubun meslekte çalışma yılı ortalaması ise 7,5’tir.

Tablo 8: Öğretmenlerin Materyal Hazırlama Konusunda Aldıkları Eğitime İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Materyal Hazırlama Konusunda Eğitim Aldınız mı?	f	%
Hizmet İçi Eğitim	16	20,0
Lisans Eğitiminde Ders	35	43,8
Lisans Eğitiminde Ders ve Hizmet İçi Eğitim	10	12,5
Eğitim Almadım	19	23,8
Toplam	80	100,0

Tablo 8’de de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin %43,8’i lisans eğitiminde ders olarak, %20’si hizmet içi eğitimle ve 12,5’i hem lisans eğitiminde ders olarak hem de hizmet içi eğitimle materyal hazırlama konusunda eğitim almıştır. Öğretmenlerin %23,8’i materyal hazırlama konusunda herhangi bir eğitim almamışlardır.

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 650 6. sınıf öğrencisinin %51,4’ü kız, %48,6’sı erkektir. Kız öğrenciler biraz daha fazla sayıda olsa dahi cinsiyet açısından dengeli bir dağılım söz konusudur.

Tablo 9: 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	334	51,4
Erkek	316	48,6
Toplam	650	100,0

Tablo 10: 7. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	308	47,4
Erkek	342	52,6
Toplam	650	100,0

Tablo 10’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 650 7. sınıf öğrencisinin %52,6’sı erkek, %47,4’ü kızdır. Araştırmaya katılan 7. sınıf öğrencilerinde erkek öğrencilerin sayısı daha fazla olmasına rağmen burada da cinsiyet açısından dengeli bir dağılım vardır.

4.2. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma

MEB tarafından çalışma kitaplarının kullanımı konusunda vurgulanan en önemli noktalar şöyledir; öğretmenler etkinlikleri derste kendi gözetiminde, öğrencinin kendisinin yapmasına fırsat verilmeli, bunları ev ödevi olarak vermemeli, etkinliklerde bölgesel farklılıklar, sınıf düzeyine uygunluk gibi sebeplerle gerek görülürse değişiklik yapılmalıdır. Bunun dışında çalışma kitaplarının ne zaman ve nasıl kullanılacağıyla ilgili detaylı bilgi ilgili ünite kapsamında öğretmen kılavuz kitaplarında detaylı bir şekilde yer almaktadır (Komisyon, t.y.:135; Komisyon, 2010a).

Birinci alt problem kapsamında çalışma kitaplarının programın öngördüğü şekilde kullanılıp kullanılmadığına dair öğretmen ve öğrenci görüşleri incelenmiştir. Öğretmen anketinde çalışma kitaplarının uygulamadaki durumu hakkında öğretmenlere 9 adet soru yöneltilmiştir. Sorular kullanım şeklinin önerilen şekilde olup olmadığını tespit edebilmek amaçlı, çalışma kitaplarının kullanımı hakkında MEB tarafından yapılan talimatlar göz

önüne alınarak hazırlanmıştır. Öğretmenler tarafından bu sorulara verilen cevapların frekans analizleri tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11: Öğrenci Çalışma Kitaplarının Programın Öngördüğü Şekilde Kullanım Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitapları programın öngördüğü şekilde kullanılmakta mıdır?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ÖÇK’deki etkinlikleri, kılavuz kitapta önerilen şekilde uyguladım.	1	1,3	9	11,3	38	47,5	29	36,3	3	3,8	80	100
Konuları yetiştirebilmek için çoğunlukla ÖÇK’deki etkinlikleri ev ödevi olarak veririm.	4	5,0	5	6,3	15	18,8	26	32,5	30	37,5	80	100
ÖÇK’den ödev olarak verdiğim etkinliklerin yapılıp yapılmadığını kontrol ederim.	2	2,5	7	8,8	14	17,5	37	46,3	20	25,0	80	100
ÖÇK’nı, ders kitabında işlenen konulara paralel olarak kullanmaya dikkat ederim.	1	1,3	2	2,5	26	32,5	25	31,3	26	32,5	80	100
ÖÇK’deki etkinlikleri öğrencilerin seviyelerine uyarlamak için gerekiyorsa değişiklik yaparım.	3	3,8	15	18,8	19	23,8	29	36,3	14	17,5	80	100
ÖÇK’da yer alan performans görevlerini yaptırırım.	7	8,8	14	17,5	42	52,5	13	16,3	4	5,0	80	100
ÖÇK’nı yetersiz gördüğüm durumlarda hazırladığım çalışma yapraklarını kullanırım.	2	2,5	4	5,0	16	20,0	26	32,5	32	40,0	80	100

Tablo 11 (Devamı)

Çalışma kitapları programının öngördüğü şekilde kullanılmakta mıdır?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ÖÇK'dan ödev olarak verilen etkinliklerin kontrolünü yaparken, öğrencilere dönüt veririm.	2	2,5	5	6,3	21	26,3	34	42,5	18	22,5	80	100
Öğrencilerin, ÖÇK'da yer alan "öz değerlendirme" etkinliklerini yapmalarına rehberlik ederim.	4	5,0	15	18,8	29	36,3	25	31,3	7	8,8	80	100

Tablo 11 incelendiğinde, çalışma kitabındaki etkinlikleri, kılavuz kitapta önerilen şekilde uygulamak konusunda araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıya yakınının (%47,5) kısmen şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir. Çalışma kitabını önerilen şekilde kullandığı konusunda katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde görüş belirten öğretmenlerin toplam oranı %40,1'dir. Sadece 1 öğretmen önerilen şekilde kullanmadığı konusunda kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmiştir. Çalışma kitaplarını kullanmadığını belirten öğretmenlerin toplamının oranı %12,6'dır. Bu bulgular öğretmenlerle yapılan mülakat sonuçlarıyla tam olarak örtüşmemektedir. Nitekim görüşme yapılan 10 öğretmen de çeşitli sorunlardan bahsederek çalışma kitaplarının sınıf içinde, MEB tarafından önerilen şekilde kullanımı konusunda olumsuz görüş bildirmiştir. Örneğin Öğretmen A şöyle demiştir:

“Sistem gereği bize bir müfredat veriliyor ve bu müfredatın zamanında yetiştirilmesi gerekiyor. Oradaki etkinliklerle, ders kitabındaki konu anlatımının birebir yapılması zaman zaman güçleşiyor. Sürede sıkıntı yaşıyoruz. Yapılandırmacı sisteme göre öğrenci hazır geliyor size, siz onun üzerine bir şeyler eklemek zorundasınız sadece. Ama bize gelen öğrenci maalesef sistemin öyle öngördüğü gibi hazır gelmiyor. ...Artı SBS'ye yönelik bir çalışma sistemi var. Sınava çalışan bir çocuk etkinlikleri çok da fazla, detaylı yaptırıyorum. Bu noktada da sıkıntı yaşıyoruz.”

Mülakat yapılan 10 öğretmen de çalışma kitaplarının ders içi kullanımı hakkında, benzer sorunları işaret eden görüşler bildirmişlerdir. Bu beyana benzer olarak Öğretmen B şunları söylemiştir:

“Kendi adıma söylüyorum sosyal bilgiler dersi çok geniş kapsamlı bir ders, bir kavramı açıklarken başka bir kavram ortaya çıkıyor. Veya konuyla ilgili başka bilgiler ortaya çıkıyor. Onları ister istemez vermek zorundasınız. Zaten konular yoğun. Öyle olunca bu kitapları sınıfta uygulayamıyorum. ...Kazanımlar çok detaya inmeden, öğrenci merkezli verilmesi isteniyor ama bu sene SBS’ ye bakın %80 eskisi gibi bilgi soruları sorulmuş. Ben kitaplar harici, sınava yönelik bilgi veriyorum.

Yapılandırmacı yaklaşımı ve onun bir ürünü olan çalışma kitabı ve etkinlik uygulamalarını desteklediğini ancak uygulayamadığını ifade eden Öğretmen M, *“Kitaplar eskiye göre çok daha iyi, güzel ama şimdi de başka sorunlar var. Mesela çalışma kitabı iyi bir uygulama ama uygulaması anlatıldığı gibi değil. Kılavuz kitapta yazmış, ne güzel anlatmış, şöyle kullanılacak falan diye ama uygulamada öyle olmuyor. Bence bu kitaplar bizim durumumuzun üstünde hazırlanmış. Uygulamak istesem de bazı sebeplerden uygulayamıyorum.”* diyerek bu konudaki fikrini beyan etmiştir.

Bunun yanında öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, 5 öğretmen özellikle 7. sınıf konularının daha yoğun ve yetiştirilmesinin daha zor olduğunu bu sebeple çalışma kitabının kullanılması açısından daha fazla sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu öğretmenler 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde özellikle 3. ünitenin (Türk Tarihinde Yolculuk) işlenişinin zor olduğunu, bu üniteye süre ile ilgili daha fazla sorunlar yaşadıklarını ve bu üniteyi işlerken öğrencilerin oldukça zorlandıklarını söylemişlerdir. Örneğin Öğretmen C, konu hakkındaki tespitini şöyle ifade etmiştir:

“Özellikle 7.sınıflarda ders kitabına göre 2,5 ay yani 27 ders saati süren bir ünitemiz var “Türk Tarihine Yolculuk”. Bu ünite bu kadar sürüyor ama o üniteyi işlerken Malazgirt’ten başlıyorsunuz III. Selim dönemine kadar işliyorsunuz. Orada her şey var, Haçlı Seferleri bile var. Çok geniş bir konu. 9 yıllık öğretmenim bu yeni sisteme geçtiğimizden beri bu üniteyi hiçbir zaman 27 saatte yani planlanan şekilde bitiremedim. Böyle olunca sonraki konularda hızlanıyorsunuz.”

Öğretmen B de “6. sınıflarda kısmen yapsam da 7. sınıflarda yapamıyorum. Konular ağır o bilgileri vermeye çalışırken etkinlikleri yapamıyoruz. Bazen gelecek konuya hazırlık amacıyla araştırma ödevleri veriyorum.” diyerek özellikle 7. sınıflarda süreye dayalı çalışma kitabı içeriğini kullanamama sorunun daha çok olduğuna işaret etmiştir. Gerek ankette gerekse görüşmelerde çalışma kitabının kullanımıyla ilgili verilen cevaplara dayanarak çalışma kitaplarının önerilen şekilde uygulanması konusunda bazı sorunlar olduğunu söylemek yanlış olmaz.

“Konuları yetiştirebilmek için çoğunlukla çalışma kitabındaki etkinlikleri ev ödevi olarak veririm.” durumuna öğretmenlerin %37,5’i kesinlikle katılıyorum, %32,5’i katılıyorum, %18,8’i kısmen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Sadece %11,3’ü bu duruma katılmadığını belirtmiştir. Başka bir deyişle öğretmenlerin %70’i konuları yetiştirebilmek için etkinlikleri ev ödevi olarak verdiklerini belirtmektedir. Nitekim mülakatlardan elde edilen bulgular bu durumu destekler niteliktedir. Mülakata katılan bütün öğretmenler etkinlikleri sınıf içinde yapamadıkları için ödev olarak verdiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin Öğretmen G şunları söylemiştir: “Ben çalışma kitaplarını genelde sınıfta kullanmıyorum. Ödev veriyorum. Böyle olunca da çok yararlı bulmuyorum. Derste konuları yetiştiremediğim için ödev veriyorum. Bari evde yapsınlar belki öğrendiklerini pekiştirirler.”

Aynı şekilde daha çok etkinlikleri ödev olarak yaptırdıklarını belirten Öğretmen F, “Var olan ders saatiyle üniteleri yetiştirmek bile çok zor kaldı ki çalışma kitabını takip edelim. Mecburen bu çalışma kitabını ev ödevi olarak verip kontrol etmeye çalışıyorum. Derste yaptırmam mümkün değil.” ve Öğretmen A, “Ödev olarak veriyorum. Kontrol etmeye çalışıyorum ancak çok sağlıklı kontrol edemiyorum tabi ama yine de ödev takip çizelgelerim var mutlaka onunla kontrol ederim. Zaten kontrol etmeyince yapmıyorlar.” diyerek fikrini beyan etmişlerdir.

“Çalışma kitabından ödev olarak verdiğim etkinliklerin yapılıp yapılmadığını kontrol ederim.” maddesine öğretmenlerin %46,3’ü katılıyorum, %25’i kesinlikle katılıyorum, %17,5’i kısmen katılıyorum, %8,8’i katılmıyorum ve %2,5’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Mülakatlardan elde edilen bulgular bu durumu destekler niteliktedir ancak mülakata katılan öğretmenlerin çoğunluğu bu kontrollerin

niteliğinin çok iyi olmadığını belirtmişlerdir. Örneğin bu konu hakkında Öğretmen B şunları söylemiştir:

“...Ama bunları hep ödev olarak veriyorum ya yapan yapmayan takip edemiyoruz ki. 30 kişilik sınıflar, sorumluluk duygusu olanlar yapıyor. Kontrol ettirdiğim öğrenciler var, onlara diyorum okulda yapan varsa kesinlikle eksi ver. Bir de dönem sonunda bu çalışmaları yaptıklarına dair topluyorum.”

Öğretmen L ise benzer şekilde şu yorumu getirmiştir: *“Elimden geldiğince kontrol ediyorum. Bazen haftada bir bazen de hemen ödevi verince kontrol ediyorum. Bu kontrol etmeye de 10 dakikamı ayırıyorum. Bütün sorulara bakamıyorum, içlerinden bir tane seçiyorum, bu güzel, bu yanlış, bunu neden böyle yaptın gibi şeyler söyleyerek okuduğumu anlamalarını istiyorum. Bunu sezdirerek daha titiz yapmalarını sağlamaya çalışıyorum.”*

“Çalışma kitabını, ders kitabında işlenen konulara paralel olarak kullanmaya dikkat ederim.” ifadesine, öğretmenlerin %32,5’i kesinlikle katılıyor, %31,3’ü katılıyor, %32,5’i kısmen katılıyor, %2,5’i katılmıyorum ve %1,3’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Görüldüğü üzere öğretmenlerin toplamda sadece %3,8’i katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu cevaplar değerlendirilirken öğretmenlerin çalışma kitabı etkinliklerini ev ödevi olarak verdikleri durumları da bu madde kapsamında düşündükleri anlaşılmaktadır. Çünkü öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu müfredatı yetiştirebilmek için etkinlikleri ev ödevi olarak verdiklerini belirtmişlerdir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikleri öğrencilerin seviyelerine uyarlamak için gerekiyorsa değişiklik yaparım.” ifadesinde öğretmenlerin %3,8’i kesinlikle katılmıyorum %18,8’i katılmıyorum %23,8’i kısmen katılıyor %36,3’ü katılıyor, %17,5’i kesinlikle katılıyor şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu durumla alakalı olarak mülakat yapılan 5 öğretmen etkinlikleri uyarlamak yerine kendi hazırladıkları etkinlikleri kullandıklarını ifade etmiştir. Sadece öğrenci seviyesine uymama veya bölgesel farklılıklardan kaynaklı durumlarda değil içeriği beğenmedikleri, kazanımlara uygun bulmadıkları durumlarda da etkinlikleri kullanmadıkları yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Öğretmen C bu konudaki fikrini şöyle dile getirmiştir:

“Bazı etkinlikler öğrencilerin hazır bulunuşluğunun belli bir seviyede olduğu düşünülerek yapılmış. Bu belki merkezi okullar için geçerli olabilir ama benim okulum için geçerli değil. Bu okul taşınmalı eğitim veriyor ve köylerden gelenler var. O çocukların interneti yok mesela. Sonra seviyeleri de düşünülüyor gibi değil. Bu durumda yapılan etkinlik askıda kalıyor. Eksiklikleri tamamlayayım dersen ders saati çok az. Tabi ki eksiklikleri tamamlıyoruz ya da tamamlamaya çalışıyoruz ama bu da çalışma kitabındaki etkinliklerden feragat etmek demek oluyor. Etkinliğe çok zaman ayırınca dersten geri kalmış oluyorsunuz.”

Öğretmen C, öğrencilerinin seviyesinin üstünde olan etkinlikleri yapamadığını açıklarken kendi etkinliklerini kullandığını şu şekilde ifade ediyor: *“Her zaman olmasa da bu kitapları kullanmaya çalışıyorum ama etkinlik yapacaksam illa kendim de yapıyorum, internetten buluyorum. Çok memnun değilim bu kitaplardan.”*

“Çalışma kitabında yer alan performans görevlerini yaptırırım.” ifadesine öğretmenlerin %8,8’i kesinlikle katılmıyorum, %17,5’i katılmıyorum, %52,5’i kısmen katılıyorum, %16,3’ü katılıyorum, %5’i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Bu maddeye verilen cevaplar değerlendirildiğinde performans etkinliklerinin yeterli düzeyde uygulanmadığı, kısmen uygulandıkları görülebilir. Mülakat yapılan Öğretmen L’nin performans etkinliklerinin uygulanması konusunda açıklaması şöyledir;

“Aslında etkinliklerin hatta hatta performans ödevlerinin de ders içinde yapılması gerektiği söylenmişti. Bunun hem yapılması hem de değerlendirmesinin ders saatinde olması mümkün değil. Tabi ki ödev veriyorum. Ben ödev verirken de seçici olmaya çalışıyorum. Bazı performansları ödev veriyorum.”

“Çalışma kitabını yetersiz gördüğüm durumlarda hazırladığım çalışma yapraklarını kullanırım.” maddesine verilen cevaplardan katılıyorum %32,5 ve kesinlikle katılıyorum %40 diyenlerin toplam oranı %72,5’tir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyen öğretmenler sadece %7,5’tir. Bu sonuçtan yola çıkarak öğretmenlerin büyük çoğunluğunun gerek gördüklerinde çalışma yaprağı hazırlayarak kullandığı sonucuna ulaşabiliriz. Mülakatlarda bu konu hakkında 5 öğretmen, çalışma kitabı içeriğini uyarlamak yerine

gerekli durumlarda internetten faydalanarak çalışma yaprağı hazırladıklarını beyan etmişlerdir.

Öğretme A *“Biz kendimiz bir yerlerden etkinlikler bulup oluşturmak zorundayız. Hep cümle kurmaya, yorum yapmaya yönelik etkinlikler var. Çocuk sıkılıyor.”* biçiminde bir açıklama yapmıştır. Öğretmen L ise *“Ben elimden geldiğince konularla ilgili çalışma yaprakları hazırlamaya çalışıyorum. O çok iyi oluyor. Boşluk doldurma şeklinde etkinlikler hazırlıyorum ve dağıtıyorum. Bunlar güzel oluyor Bu yöntemi çok uyguluyorum.”* demiştir.

“Çalışma kitabından ödev olarak verilen etkinliklerin kontrolünü yaparken, öğrencilere dönüt veririm.” ifadesine öğretmenlerin %2,5’i kesinlikle katılmıyorum, %6,3’ü katılmıyorum, %26,3’ü kısmen katılıyorum, %42,5’i katılıyorum ve %22,5’i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Ödev kontrolü yaparken öğrencilere dönüt verdiğini bildiren öğretmenlerin oranı %65’tir. Verilen bu cevaplar mülakatlarla elde edilen verilerle kısmen örtüşmektedir. Şöyle ki mülakata katılan öğretmenler ödevleri kontrol ettiklerini ancak kalabalık sınıf mevcutları ve süre yetersizliği gibi sebeplerden ötürü bu kontrollerin niteliğinin çok iyi olmadığını beyan etmişlerdir. Bu beyanda bulunan öğretmenlerden dördü ödev kontrolünü öğrencilerin ödevlerini yapmasını sağlamak için yaptıklarını aksi halde öğrencilerin ödevlerini yapmadığını ifade etmişlerdir. Örneğin Öğretmen D konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Neden kontrol edemiyorum çünkü sınıflar çok kalabalık. Her öğrencinin yaptığını kontrol etmeye ve geri dönüt vermeye kalksam bu da imkânsız. Ödev yapma alışkanlıkları olsun diye kontrol ediyorum.” Bir başka öğretmen ise *“Ödev olarak veriyorum. Hepsini kontrol etmek de mümkün değil. Kontrol eden bir öğrenci var. Onun haricinde sene sonunda performans görevi notu olarak kendim planladım, kitapları topluyorum tek tek bakıyorum.”* demiştir.

“Öğrencilerin, çalışma kitabında yer alan öz değerlendirme etkinliklerini yapmalarına rehberlik ederim.” şeklindeki maddeye öğretmenlerin %5’i kesinlikle katılmıyorum, %18,8’i katılmıyorum, %36,3’ü kısmen katılıyorum, %31,3’ü katılıyorum ve %8,8’i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin %23,8’i bu konuda olumsuz fikir beyan etmekle birlikte geri kalan büyük çoğunluğu öz değerlendirme

etkinliklerine rehberlik ettiklerini ifade etmişlerdir. Çalışma kitaplarının sınıf içerisinde kullanılma durumlarının düşük oluşu göz önüne alındığında, öğretmenlerin öz değerlendirme etkinliklerine rehberlik etmekten kasıtlarının öğrencileri bu etkinlikleri yapmaya yönlendirmek olduğu düşünülmektedir. Nitekim mülakata katılan öğretmenlerden 3’ü öz değerlendirme etkinliklerini yaptırmaya rehberlik etmek yerine, bu etkinliklerin yapılması hususunu öğrencilere sözel olarak hatırlattıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında mülakat yapılan öğretmenlerden biri:

“...Öz değerlendirme etkinliklerine hiç bakamıyorum. Yapıyorlar mı? Nasıl yapıyorlar? İşe yarıyor mu? Bilmiyorum.” demiştir. Bir başka öğretmen “Öz değerlendirme etkinlikleri yapmalarını söylüyorum. Gerçekten öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerini sağlıyor mu? Bana sorarsanız hayır. Öğrenciler onları da öğretmen kontrol edecek diye yapıyor.” (Öğretmen D) diyerek fikrini belirtmiştir.

Çalışma kitaplarının programın öngördüğü şekilde kullanılıp kullanılmadığı hususunda öğrencilerin de görüşleri alınmıştır. Uygulanan ankette bu konuyla ilgili 6. sınıf ve 7. sınıf öğrencilerine 6 soru yöneltilmiştir. 6. sınıf öğrencilerinin cevaplarının frekans ve yüzde analizleri tablo 12 ve 7. sınıf öğrencilerinin cevaplarının frekans ve yüzde analizleri tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 12: Öğrenci Çalışma Kitaplarının Programın Öngördüğü Şekilde Kullanım Durumuna İlişkin 6. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitapları programın öngördüğü şekilde kullanılmakta mıdır?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sosyal bilgiler derslerini işlerken, çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparız.	114	17,5	293	45,1	243	37,4	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikleri daha çok ev ödevi olarak yaparız.	56	8,6	195	30,0	399	61,4	650	100
Çalışma kitabında yer alan “öz değerlendirme” etkinliklerini yaparım.	75	11,5	200	30,8	375	57,7	650	100

Tablo 12 (Devamı)

Çalışma kitapları programının öngördüğü şekilde kullanılmakta mıdır?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki öz değerlendirme etkinlikleriyle neleri öğrenip öğrenmediğimi kontrol ederim.	117	18,0	289	44,5	244	37,5	650	100
Çalışma kitabında yer alan performans görevlerini yaparım.	226	34,8	232	35,7	192	29,5	650	100
Sosyal bilgiler dersi öğretmenimiz, çalışma kitabından ödev olarak verdiği etkinliklerin yapılıp yapılmadığını kontrol eder.	47	7,2	125	19,2	478	73,5	650	100

Tablo 13: Öğrenci Çalışma Kitaplarının Programın Öngördüğü Şekilde Kullanım Durumuna İlişkin 7. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitapları programının öngördüğü şekilde kullanılmakta mıdır?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sosyal bilgiler derslerini işlerken, çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparız.	193	29,6	256	39,4	201	30,9	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikleri daha çok ev ödevi olarak yaparız.	60	9,2	169	26,0	421	64,7	650	100
Çalışma kitabında yer alan “öz değerlendirme” etkinliklerini yaparım.	130	20,0	225	34,6	295	45,3	650	100
Çalışma kitabındaki öz değerlendirme etkinlikleriyle neleri öğrenip öğrenmediğimi kontrol ederim.	147	22,6	289	44,3	215	33,0	650	100
Çalışma kitabında yer alan performans görevlerini yaparım.	312	47,9	186	28,6	152	23,3	650	100
Sosyal bilgiler dersi öğretmenimiz, çalışma kitabından ödev olarak verdiği etkinliklerin yapılıp yapılmadığını kontrol eder.	75	11,5	175	26,9	400	61,4	650	100

Tablo 12’de görüldüğü üzere “Sosyal bilgiler derslerini işlerken, çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparız.” ifadesine 6. sınıf öğrencilerin %17,5’i hayır, %45,1’i kısmen, %37,4’ü evet cevabını vermiştir. Aynı ifadeye, 7. sınıf öğrencilerinin %29,6’sı hayır, %39,4’ü kısmen %30,9’u evet şeklinde cevap vermiştir. En yüksek frekansa sahip cevap kısmen seçeneğidir. Olumlu ve olumsuz cevap veren öğrencilerin oranları birbirlerine oldukça yakındır. Bu sonuçlara göre çalışma kitaplarının 6. ve 7. sınıf seviyelerinde kullanılması tam olarak istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir.

Bu maddeyi takiben öğrencilere “Çalışma kitabındaki etkinlikleri daha çok ev ödevi olarak yaparız.” sorusu yöneltilmiştir. Ankete katılan 6. sınıf öğrencilerinin % 61,4 gibi büyük çoğunluğu evet, sadece %8,6’sı hayır, geri kalan %30’u da kısmen demiştir. Öğrencilerin etkinliklerin çoğunluğunun evde yapıldığını bildirdiklerini görmekteyiz. “Çalışma kitabındaki etkinlikleri daha çok ev ödevi olarak yaparız.” maddesine 7. sınıf öğrencilerin %64,7 gibi büyük çoğunluğu evet, %26’sı kısmen, %9,2’si hayır demiştir. Burada 6. sınıf öğrencilerine oranla biraz daha fazla sayıda öğrenci, çalışma kitabı etkinliklerini evde yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin cevapları öğretmen görüşleriyle örtüşmektedir.

“Çalışma kitabında yer alan “öz değerlendirme” etkinliklerini yaparım.” ifadesine 6. sınıf öğrencilerinin %57,7’si evet, %30,8’i kısmen, %11,5’i hayır cevabını vermiştir. Öz değerlendirme etkinliklerinin amacı öğrencilerin kendi öğrenmelerini değerlendirmesine fırsat sağlamaktır. Ankete katılan 6. sınıf öğrencilerin %57,7 gibi büyük çoğunluğu öz değerlendirme etkinliklerini yapıyor olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında bir sonraki soruda öğrencilere “Çalışma kitabındaki öz değerlendirme etkinlikleriyle neleri öğrenip öğrenmediğimi kontrol ederim.” şeklinde bir ifade sorularak bu etkinlikleri amacına uygun kullanıp kullanmadıklarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. 6. sınıf öğrencilerinin %18’i hayır, %44,5’i kısmen ve %37,5’i evet cevabını vermiştir. Bu soruya olumlu cevap veren öğrencilerin oranı, öz değerlendirme etkinliklerini yaparım diyenlere oranla oldukça düşüktür. Buradan hareketle öz değerlendirme etkinliklerinin amacına uygun olarak kullanılma durumunun düşük olduğu söylenebilir.

“Çalışma kitabında yer alan “öz değerlendirme” etkinliklerini yaparım.” ifadesine 7. sınıf öğrencilerinin %45,3’ü evet, %34,6’sı kısmen ve %20’si hayır cevabını vermiştir.

Bu maddede de olumlu görüş bildiren öğrencilerin oranı 6. sınıf öğrencilerine oranla daha azdır. Öğrencilerin ancak yarıdan daha az bir kısmı öz değerlendirme etkinliklerini yaptıklarını ifade etmişlerdir. “Çalışma kitabındaki öz değerlendirme etkinlikleriyle neleri öğrenip öğrenmediğimi kontrol ederim.” maddesine 7. sınıf öğrencilerin %22,6’sı hayır, %44,3’ü kısmen, %33’ü evet şeklinde cevap vermişlerdir. 6. sınıflara olduğu gibi burada da öz değerlendirme etkinliklerini yaparım diyen öğrencilere göre öz değerlendirme etkinlikleriyle kendi öğrenmelerini kontrol ettiğini belirten öğrencilerin oranı daha düşüktür. Buradan hareketle 7. sınıflarda da öğrencilerin öz değerlendirme etkinliklerini amacına uygun olarak kullananların daha az olduğu sonucuna varılabilir.

Öğrencilere çalışma kitabında yer alan performans görevlerini yapıp yapmadıkları sorulmuştur. 6. sınıf öğrencilerinin %34,8’i hayır, %35,7’si kısmen, %29,5’i evet cevabını vermişlerdir. Daha önce belirtildiği gibi, öğretmen anketi bulgularına göre performans etkinlikleri yeterli düzeyde uygulanmamaktadır. 6. sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplar da bu sonucu destekler niteliktedir. Görüldüğü gibi performans etkinliklerini yaptığını belirten öğrencilerin oranı yarıdan daha azdır, büyük bir çoğunluğu da kısmen yaptığını ifade etmiştir. Bu soruya 7. sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplar şöyledir; %23,3 evet, %28,6 kısmen, %47,9 hayır. Cevapların oranları 6. sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplara yakın olmakla birlikte olumsuz görüş bildiren öğrenciler biraz daha fazladır. Bu sınıf düzeyinde de öğrencilerin performans görevlerini istenilen düzeyde yapmadığı görülmektedir.

Öğrencilere öğretmenlerinin, çalışma kitabından ödev olarak verdiği etkinlikleri kontrol edip etmediği sorulmuştur. 6. sınıf öğrencilerinin %73,5 gibi büyük bir oranı bu soruya evet cevabını verirken %19,2’si kısmen ve %7,2’si hayır cevabını vermiştir. Bu soruya 7. sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar, %11,5’i hayır, %26,9’u kısmen %61,4’ü evet şeklindedir. Ödevlerin öğretmen tarafından kontrol edilmesi durumu yüksek frekansla olumlu cevaplandırılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim daha önce değinildiği gibi, öğretmenlerin %71,3’ü verdiği etkinlikleri kontrol ettiğini ifade etmiştir. Ödevlerin kontrol edilmesi hususunda da öğretmen ve öğrencilerin cevapları örtüşmektedir. Ancak öğretmenlerle yapılan mülakatların sonuçlarına dayanarak yapılan bu ödev kontrollerinin, öğrencileri aydınlatacak derecede dönüt verilerek yapılmadığını hatırlatmakta fayda vardır.

Yapılan değerlendirme sonucunda, birinci alt problem kapsamında öğrencilere yöneltilen 6 sorunun cevabında da 7. sınıf öğrencilerinin 6. sınıf öğrencilerine oranla bütün sorularda daha düşük oranda olumlu cevap verdiği görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak öğretmenlerin görüşmelerde işaret ettikleri 7. sınıf programının konu yoğunluğunun daha fazla olması sonucu süre sıkıntısının daha fazla yaşanması ve 7. sınıf öğrencilerinin SBS sınavına hazırlanma yönündeki kaygılarının daha fazla olması gösterilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi görüşme yapılan 5 öğretmen özellikle 7. sınıf konularının daha yoğun ve yetiştirilmesinin daha zor olduğunu dolayısıyla 7. sınıfa ait çalışma kitaplarının kullanımının daha fazla sorun olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte ankette açık uçlu soru olarak öğretmenlere 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ğrenci çalışma kitabının kullanılabilirliği açısından farklılığı olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya 80 öğretmenden 49’u cevap vermiştir. Soruyu cevaplandıran öğretmenlerin 22’si bir farklılık olmadığını ifade ederken 23’ 6. sınıf çalışma kitabının daha kullanılabilir olduğunu, 4’ ise 7. sınıf kitaplarının daha kullanılabilir olduğunu ifade etmiştir.

Birinci alt probleme dair elde edilen tüm bulgulara dayanarak sosyal bilgiler derslerinin yürütülmesi sürecinde çalışma kitaplarının, sınıf içerisinde programda belirtilen şekilde kullanılmasıyla ilgili sorunlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öğretmenlerin çoğunluğu çalışma kitaplarını kullandıklarını ifade etmiş olmasına rağmen çalışma kitaplarının MEB’in önerdiği şekilde, aktif öğrenmeyi sağlamaya yönelik olarak kullanılmaları açısından bazı problemler olduğu görülmektedir. Çalışma kitabı içeriğinin daha çok ev devi olarak yaptırılması söz konusudur. Bu durum çalışma kitaplarının işe koşulma anlayışıyla çelişmektedir.

4.3. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma

Bilindiği gibi ğrenci çalışma kitapları ğrenci merkezli sınıf ortamı oluşturarak programda yer alan kazanımlar doğrultusunda bilgi, beceri ve değer kazandırılmasına yardımcı olacak etkinlik ve araştırma ödevlerinden oluşan ders kitabı tamamlayıcısı niteliğindedir (Komisyon, t.y.: 135; Oruç, 2009: 275; Ulusoy, 2008: 194). Araştırmanın ikinci alt problemi, çalışma kitaplarındaki etkinliklerin, programdaki kazanımların sağlanmasını destekleyip desteklemediği hakkında ğretmen görüşlerini tespit etmektir. Bu

doğrultuda öğretmenlere 4 soru yöneltilmiştir. Sorulara verilen cevapların yüzde ve frekans analizleri tablo 14’te sunulduğu gibidir.

Tablo 14: Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin, Programdaki Kazanımların Sağlanmasında Katkısına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitaplarındaki etkinlikler, programdaki kazanımların sağlanmasını destekliyor mu?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki etkinlikler dersin kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmene yardımcı olur.	2	2,5	8	10,0	34	42,5	29	36,3	7	8,8	80	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, programın hedeflediği kazanımları karşılayacak yeterliliktedir.	3	3,8	30	37,5	37	46,3	9	11,3	1	1,3	80	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin derste öğrendikleri teorik bilgileri, beceriye dönüştürmesine yardım eder.	2	2,5	23	28,8	36	45,0	17	21,3	2	2,5	80	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilere üst düzey düşünme becerileri kazandırır.	3	3,8	18	22,5	39	48,8	18	22,5	2	2,5	80	100

Tabloda görüldüğü gibi, “Çalışma kitabındaki etkinlikler dersin kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmene yardımcı olur.” ifadesine öğretmenlerin %2,5’i kesinlikle katılmıyorum, %10’u katılmıyorum, %42,5’i kısmen katılıyorum, %36,3’ü katılıyorum ve %8,8’i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu durumda çalışma kitabının içeriği kazanımların gerçekleştirilmesinde öğretmene yardımcı olur görüşüne öğretmenlerin %45,1’inin olumlu görüş bildirdiği söylenebilir. Bunun yanında örneklemdaki %42,5 öğretmen çalışma kitaplarının kazanımların sağlanmasında öğretmenlere kısmen yardımcı olduğu görüşündedir. Bu konu hakkında olumsuz görüş

bildiren öğretmenlerin oranı oldukça düşüktür. Ancak bir sonraki ifadede “Çalışma kitabındaki etkinlikler, programın hedeflediği kazanımları karşılayacak yeterlilikte midir?” diye sorulmuş ve bu konuda öğretmenlerin sadece %12,6’sının olumlu görüş bildirdiği görülmüştür. Bu konuda öğretmenlerin %3,8’i kesinlikle katılmıyorum, %37,5’i katılmıyorum, %46,3’ü kısmen katılıyorum, %11,3’ü katılıyorum ve %1,3’ü kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu bulgular ışığında öğretmenlerin çalışma kitabını kazanımların sağlanmasında öğretmene yardımcı bir araç olarak düşünmesine rağmen programdaki kazanımları sağlamada yeterli bulmadığı söylenebilir. Bunun yanında görüşme yapılan 10 öğretmen de bazı etkinlikleri kazanımlara uygun bulmadıkları, konularla çok alakalı olmadıkları yönünde eleştirmişlerdir. Ayrıca öğretmen anketinde kullanıma dayalı güçlükleri tespit etmek amaçlı sorulan açık uçlu soruya verilen cevaplarda da 17 öğretmen çalışma kitabı içeriğinde kazanımlara uygun olmayan, konuyla direkt alakası olmayan etkinliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda Öğretmen C düşüncelerini şöyle ifade etmiştir;

“Verdiğiniz bir davranış, kazanım, bilgi çalışma kitaplarıyla pekiştirilir. Temel mantığı da bu. Bunda bir sıkıntı yok. Sonuçta bilginin pekiştirilmesi ve öğrenilen şeyin farklı yönlerinin gösterilmesi, uygulanması amaçlanmış ama uygulamada tam da böyle değil. Yola çıkış mantığı çok doğru. Daha önce bu kitaplar yoktu, bence olmalılar ama geliştirilmeliler.”

Her etkinliğin kazanımlara uygun olmadığını düşünen Öğretmen L ise *“Her etkinliği yapturmuyorum. Bir kere her şeyden önce kazanımına uygun olmalı, konuyla örtüşmesi lazım ve çocuğun öğrendiğini pekiştirmesi gerekiyor etkinliğiyle. Buna dikkat ediyorum. Bazı etkinlikler kazanımlara uygun değil neden bu etkinlik olarak konuldu diye düşündüğüm etkinlikler oluyor. Bazıları konularla da örtüşmüyor.”* demiştir.

2005 programı ile sosyal bilgiler dersi daha önce algılandığı gibi ders kitabının satır satır takip edildiği ve konuların ezberlendiği bir ders olmak yerine, öğrencilerin eğlenebileceği, eğlenirken öğrenebilecekleri ve üretici olmanın mutluluğunu yaşayabilecekleri bir ders haline getirilmeye çalışılmıştır (Ata, 2009: 45). Etkinlik temelli işlenen derslerle öğrencilerin uygulamalar yapmaları, proje ve performans görevleri aracılığıyla bilgiyi kullanma ve üretmeyi öğrenmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda

çalışma kitabındaki etkinliklerin, öğrencilerin derste öğrendikleri teorik bilgileri, beceriye dönüştürmesine yardım eder nitelikte olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmenlerin sadece %23,8'i (%21,3 katılıyorum ve %2,5 kesinlikle katılıyorum) çalışma kitabı içeriğinin teorik bilgileri beceriye dönüştürmeyi sağladığı görüşündedir. Öğretmenlerin %2,5'i kesinlikle katılmıyorum ve %28,8'i katılmıyorum, diyerek olumsuz görüş bildirmişlerdir. Geri kalan %45'lik kesim ise kısmen katılıyorum, diye görüş bildirmişlerdir. Bu durumda çalışma kitabı içeriğinin beceri kazandırma konusunda kısmen yeterli görüldüğü söylenebilir.

Çalışma kitaplarının beceri kazandırma açısından değerlendirmenin hedeflendiği bir başka ifade şöyledir; çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilere üst düzey düşünme becerileri kazandırması konusunda öğretmenlerin %3,8'i kesinlikle katılmıyorum, 22,5'i katılmıyorum, 48,8'i kısmen katılıyorum, % 22,5'i katılıyorum ve %2,5'i kesinlikle katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Görüşme yapılan Öğretmen Ç şöyle söylemiştir; *“Çalışma kitapları çok basit, öğrenci seviyesinin altında olduğu için öğrenciler hiç ciddiye almıyor. Çünkü bu çalışmayı yaparken hiçbir şey öğrenmiyorlar. Çalışmalar öğrenci seviyesine daha uygun öğrencileri düşündürecek, düşünme, araştırma becerisini geliştirecek faaliyetlere yer vermeli.”*

İkinci alt problemle ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa, öğretmenlerin çalışma kitaplarının kazanımların gerçekleştirilmesinde etkili olduğunu düşünmesine rağmen kullanımda olan kitapları yeterli bulmadıkları görülmektedir. Ortaya çıkan bu sonuçta çalışma kitaplarının sınıf içerisinde kullanım durumlarının gerektiği gibi olmamasının da etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak şu da var ki görüşme yapılan 10 öğretmen de bazı etkinlikleri kazanımlara uygun bulmadıkları, konularla çok alakalı olmadıkları yönünde eleştirmişlerdir.

4.4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma

Yürürlükte olan sosyal bilgiler öğretim programı; bilginin, öğrenen kişi tarafından, kendi yaşantılarına ve çevre ile etkileşimine dayalı olarak yapılandırıldığını savunan yapılandırmacılığa dayanır. Bu sebeple eğitim öğretim ortamının öğrencilerin etkin katılımına fırsat veren zengin öğrenme yaşantıları sağlanacak şekilde düzenlenmesi

gerekmektedir (Özdemir, 2009: 20; Yaşar ve Gültekin, 2009: 310; Yaşar, 1998: 70; Yurdakul, 2007: 52-53). Öğrenci çalışma kitapları da bu anlayışa dayalı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim öğrenci çalışma kitaplarında öğrencilere hitaben “Hoş Geldiniz Sevgili Öğrenciler” diye başlanan açıklamalarda da “Bu öğrenci çalışma kitabı, sizleri derse hazırlamak, ders sonunda öğrendiklerinizi değerlendirerek bilgiyi yapılandırmanızı sağlamak amacıyla hazırlandı.” (Komisyon, 2010b) denilerek kitabın içeriğinin bilgiyi yapılandırmaya hizmet ettiği vurgulanmaktadır. Araştırmanın üçüncü alt problemi çalışma kitaplarındaki etkinliklerin yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygunluğu konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla öğretmenlere ankette 10, öğrencilere ise 8 soru yöneltilmiştir. Öğretmen görüşlerine ilişkin cevapların frekans ve yüzde analizleri tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15: Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışına Uygunluğuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitaplarındaki etkinlikler yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygun mudur?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	Çalışma kitabındaki etkinliklerin önerilen işleniş yöntemleri öğrenci merkezli anlayışa uygundur.	-	-	12	15,0	34	42,5	30	37,5	4	5,0	80
Çalışma kitapları öğrencilerin yaşamlarında karşılaşılabilecekleri problem durumlarını temsil eden etkinlikler içerir.	7	8,8	24	30,0	40	50,0	8	10,0	1	1,3	80	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getirir.	4	5,0	16	20,0	38	47,5	19	23,8	3	3,8	80	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin derse olan ilgisini artırır.	3	3,8	24	30,0	33	41,3	19	23,8	1	1,3	80	100

Tablo 15 (Devamı)

Çalışma kitaplarındaki etkinlikler yapılandırıcı öğrenme anlayışına uygun mudur?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	Öğrenciler çalışma kitabındaki etkinlikleri severek yapar.	9	11,3	23	28,8	39	48,8	7	8,8	2	2,5	80
ÖÇK'daki etkinlikler, öğrencileri araştırma yapmaya yönlendirir.	3	3,8	9	11,3	32	40,0	32	40,0	4	5,0	80	100
ÖÇK'daki etkinlikler, öğrenilenlerin kalıcılığını artırır.	3	3,8	11	13,8	29	36,3	28	35,0	9	11,3	80	100
ÖÇK'daki etkinlikler, öğrencilerin ön bilgileri ile yeni bilgilerini ilişkilendirmelerine yardımcı olur.	3	3,8	18	22,5	36	45,0	21	26,3	2	2,5	80	100
ÖÇK'daki etkinlikler, öğrencilerin ön bilgilerini ortaya çıkararak onları yeni konuya hazırlar.	5	6,3	24	30,0	38	47,5	11	13,8	2	2,5	80	100
ÖÇK'daki etkinliklerde, öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmıştır.	19	23,8	33	41,3	24	30,0	3	3,8	1	1,3	80	100

“Çalışma kitabındaki etkinliklerin önerilen işleniş yöntemleri öğrenci merkezli anlayışa uygundur.” ifadesine öğretmenlerin %15’i katılmıyorum, %42,5’i kısmen katılıyorum, %37,5’i katılıyorum, %5’i kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Örneklem grubundaki öğretmenlerin %42,5’i etkinliklerin öğrenci merkezli anlayışa uygun olduğu yönünde görüş bildirirken %42,5 gibi önemli bir kısmı kısmen öğrenci merkezli anlayışa uygun bulduğunu belirtmiştir. Görüşme yapılan 10 öğretmenden 5’i çalışma kitaplarını tamamen öğrenci merkezli anlayışa uygun bulmadığı yönünde fikir beyan etmiştir. Örneğin bu konuda Öğretmen A şu yorumda bulunmuştur;

“Çalışma kitapları öğrencinin aktif katılımını sağlar. Özellikle seçtiğim bazı etkinlikler var. O etkinlikler gerçekten çocukların ilgisini çekiyor. Bazı etkinlikleri severek yapıyorlar. Kesinlikle çalışma kitabı olmalı ancak bazı etkinlikler çıkarılmalı. Bir de etkinlikler çeşitlendirilmeli. Aynular, çoğunluğu aynı. Sürekli yazma etkinlikleri de olmamalı. Etkinlik sayısı daha az olabilir ancak farklı ve ilgi çekici şeyler olsun ki gerçekten öğrenci merkezli olsun.”

“Çalışma kitapları öğrencilerin yaşamlarında karşılaşılabilecekleri problem durumlarını temsil eden etkinlikler içerir.” ifadesine öğretmenlerin verdikleri cevapların dağılımları, %8,8 kesinlikle katılmıyorum, %30 katılmıyorum, %50 kısmen katılıyorum, %10 katılıyorum %1,3 kesinlikle katılıyorum şeklindedir. Görüldüğü gibi öğretmenlerin toplamda %11,3 gibi çok az bir kısmı etkinliklerin gerçek yaşamla ilgili problem durumları içerdiği görüşündedir. Oysaki sosyal bilgiler dersi, bireyin deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici bir yaklaşımla, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilerin bilgi birikimlerini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2006: 25-26). Bu sebeple sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri problem durumlarına yer vermelidir. Görüşme yapılan öğretmenlerden dördü sosyal bilgiler dersinin öğrencinin yaşamıyla ilişkilendirildiğinde daha ilgi çekici bir hal aldığı yönünde fikir beyan etmişlerdir. Bu görüşte olan Öğretmen G şöyle demiştir; *“Ama yine de müfredatta güncel hayattan konular var ve bunlar öğrencilerin çok ilgisini çekiyor. Mesela iletişim konusu, burada çocuklar öğrendiklerini hemen kullanabiliyorlar etkinliklerini daha iyi ve anlayarak yapıyorlar. Yaratıcı şeyler de çıkıyor ortaya.”*

“Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getirir.” ifadesine öğretmenlerin, %5’i kesinlikle katılmıyorum, %20’si katılmıyorum, %47,5’i kısmen katılıyorum, %23,8’i katılıyorum, %3,8’i kesinlikle katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenlerden biri hariç, çalışma kitaplarının aktif öğrenmeye katkısını kabul ettikleri ancak bu konuda çalışma kitaplarını yeterli bulmadıkları bunun yanında çeşitli problemlerden ötürü çalışma kitaplarını aktif sınıf ortamı oluşturacak şekilde kullanamadıkları yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Öğretmen D “Çalışma kitaplarındaki etkinliklerin aktif öğrenmeyi sağlamadaki rolü

hakkında neler söyleyebilirsiniz?” sorusuna şu cevabı vermiştir: *“Buna inanıyorum. Çalışma kitapları yani etkinlikler öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getiriyor. ...Ancak çalışma kitaplarında sevmediğim etkinlikler de çok. Uzun yazma etkinliklerinde çabuk sıkılıyorlar.”* Bir başka öğretmen ise *“Kesinlikle katkıları vardır. Bazen çok zevkli oluyor. Özellikle çocuklarla birlikte yapmak istediğim etkinlikler oluyor. Bir konuyu çok güzel öğrenmişlerse etkinliği de severek yapıyorlar. O zamanlarda etkinlikleri yapmak istiyoruz. Bazı etkinlikleri ise çok eleştiriyorum”* demiştir (Öğretmen L).

Konu ile ilgili olarak Öğretmen L görüşünü şöyle dile getirmiştir: *“Evet, çalışma kitabı uygulanan derslerde öğrenci sınıfta aktiftir. Ancak derse öğrencinin de belli bir birikimle, ön hazırlıkla gelmesi gerekiyor. Derse bu şekilde gelen öğrenci sayımız çok az. O sebeple konunun işlenişi benim anlatmama, benim vermeme kalıyor. Sonra çocuk kavrayacak ve daha sonra etkinlik yapılabilir. Bunun yanında bu kitaplardaki bazı sorular gerçekten çok enteresan, öğrenciler de gelip soruyorlar.”* (Öğretmen F).

Bir başka öğretmenin etkinliklerin öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getirmesi konusundaki yorumu ise: *“Ne zaman zil çalacak diye saate bakan öğrenci yerine dersin nasıl geçtiğini fark etmeyen öğrenci, bu gözlenen fark. Bakın ders bana kaldığında önde oturan öğrenciler dinlerken arkada oturan öğrenciler bir süre sonra başka şeylerle ilgilenmeye başlıyorlar. Etkinliklerin en iyi yanı sınıftaki bütün öğrenciler tabii yine kendi seviyelerine göre işbaşına geçiyor. Bir şeylerle uğraşıyorlar. Birbirlerinin yaptıklarını görüyorlar, birbirlerinden öğreniyorlar. Ben seviyorum etkinlikleri bir de sınıf koşullarımız daha iyi olsa ne güzel olurdu.”* (Öğretmen D) şeklindedir.

Örneklem gurubundaki öğretmenlerden sadece %25,1’i (%23,8 katılıyorum, %1,3 kesinlikle katılıyorum) çalışma kitaplarının öğrencilerin derse olan ilgisini arttırdığı yönünde görüş bildirirken %41,3 gibi büyük bir çoğunluğun kısmen dediği ve %33,8’inin de olumsuz yönde görüş bildirdiği görülmektedir. Mülakat yapılan öğretmenlerin 8’i etkinlik yapmanın öğrencilerin ilgisini arttırdığını fakat uygulamada bunun sağlanamadığını ifade etmişlerdir. Öğretmen M’nin bu konudaki görüşü şöyledir;

“Bu etkinliklerin amacı çocukların derse ilgisini arttırmak, sıkılmamalarını sağlamak, eğlenceli sınıflar oluşturmak ama bunun için sadece çalışma kitabı başarılı

olamaz. Çalışma kitaplarının esasında tamamen ihtiyacı karşıladığını düşünmüyorum. Bazı etkinlikler öğrencinin hoşuna gitse de çoğu zaman çok istekli yapmıyorlar. Bazen çok üstünkörü yapıyorlar. Açıkçası çalışma kitaplarındaki etkinlikler daha iyi olabilir.”

Bir başka öğretmen ise; “Sınıfta sessizce oturup öğretmeni dinlemelerini beklemek çok yanlıştır. Onlar konuşmalı, bir şeyler yapmalı, düşünmeli, sormalı, bence çalışma kitapları öğrencilerin bunları yapmasını sağlayan bir araç gibidir. Öğrenciyi derse çeker. Onu düşündürür. Karşınızda arkasına yaslanmış sizi dinler gibi görünen ama Allah bilir aklından neler geçiren nelere dalmış çocuklar yerine, iş başında, yazan, çizen, düşünen, tartışan, bir şeyler bulan çocuklar daha iyidir tabi ki.” (Öğretmen D) demiştir.

Bir başka öğretmenin etkinliklerin öğrencinin derse ilgisini arttırması konusundaki yorumu ise şöyledir; *Bu etkinlik süreci onlar için bir dinlenme sürecidir. Toparlıyor yeniden derse farklılık katıyor, heyecan katıyor. Bu özellikleri de var yani tamamıyla kötü diyemeyiz. Etkinlikle ders işlemek derse olan ilgiyi arttırıyor. Süre ile etkinlikler ayarlanmış olsa bu çok daha verimli olacak. Hep bir acelemiz var.* (Öğretmen A).

“Öğrenciler çalışma kitabındaki etkinlikleri severek yapar.” ifadesine öğretmenlerin yarıya yakını (%48,8) kısmen katılıyorum derken %40,1’i bu konuda olumsuz görüş bildirmiştir. Sadece %11,3 oranında öğretmen öğrencilerin etkinlikleri severek yaptığı yönünde görüş bildirmiştir. Araştırmanın bu bulguları dikkate değerdir. Öğretmenlerle yapılan mülakatlarda da 6 öğretmen bu konuda olumsuz görüş bildirmiştir. Öğretmen F’nin konuyla ilgili görüşleri şöyledir;

“Kesinlikle severek yapmıyorlar. Zorunlu oldukları için yapıyorlar ve çok sıkılarak yapıyorlar. Sene başında her konudan sonra çalışma kitaplarındaki ilgili etkinlikler yapılacak diye belirttim. Her ders sonrası sorarlar “etkinlikler yapılacak mı?” diye. Bunu belki vermez ümidiyle soruyorlar. Çok zor geliyor anlara. Ödevleri takip eden görevli öğrencilerim var. Artı eksi vererek listeyle kontrol ediyorlar. Öğrenciler de sırf eksi almamak için yapıyorlar bir şeyler.”

Burada dikkat çekici bir durum olarak etkinlikleri evde ödev olarak, öğrencilerin kendi başına yapması söz konusudur. Bu konuda Öğretmen L farklı olarak şunları

söylemiştir; *“Bazılarını severek yapıyorlar ama bazılarını yaparken sıkılıyorlar. Genelde öğrendikleri çok iyi öğrendikleri konuların etkinliklerini daha zevkle yapıyorlar. Bu her zaman geçerlidir de. Tablolar, grafikler, eşleştirme etkinlikleri daha çok seviliyor.”*

Çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrencileri araştırma yapmaya yönlendirip yönlendirmediğine dair öğretmen görüşleri şöyledir; %3,8’i kesinlikle katılmıyorum, %11,3’ü katılmıyorum, %40’ı kısmen katılıyorum, %40’ı katılıyorum ve %5’i kesinlikle katılıyorum. Bu konu hakkında öğretmenlerden 3’ü yapılan mülakatlarda çalışma kitaplarının çözümlerinin bazı internet sitelerinde olduğunu ve öğrencilerin oradan çözümleri aynen aldıklarını bildirmişlerdir. Öğretmen D bu konu hakkında şöyle demiştir; *“Zaten feci bir şey de bu kitaplardaki etkinliklerin çözümlü halleri internette var. Özellikle 7.sınıflar eğer ödev vermişsem oradan alıyorlar. Bence bu çalışma kitabı çoğunlukla sınıfta kullanılmalı, sınıfta kullanılmadığı zamanlarda da titizlikle kontrol edilerek öğrencilere geri dönüt vermeli. Aksi halde bir faydaları olmaz.”*

Bir başka öğretmen de çalışma kitabı içeriğini öğrencileri araştırma yapmaya sevk etmesi konusunda yetersiz bulunduğunu şu şekilde dile getirmiştir: *“Ödev verdiğimde ya da dersin bitimine az bir zaman kala etkinlik yaptırınca öğrenciler tarafından önemsenmiyor ve yüzeysel olarak yapılıyor. Bir bakıyorum herkes nerdeyse aynı cümleleri yazmış. Hani bunda yaratıcılık, düşünme, araştırma... Ya ders kitabında konuyla ilgili olan bilgileri ya da az önce konuştuğumuz şeyleri aynen yazıyorlar. Etkinliklerin araştırmaya sevk ettiğini söyleyemem.”*(ÖÇ)

Öğretmenlere çalışma kitabı içeriğinin, öğrenilenlerin kalıcılığına etkisi hakkındaki görüşleri sorulmuştur. %3,8’i kesinlikle katılmıyorum, %13,8’i katılmıyorum, %36,3’ü kısmen katılıyorum, %35’i katılıyorum ve %11,3’ü kesinlikle katılıyorum demişlerdir. Büyük çoğunluğu çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamada etkili olduğunu düşünmektedir.

Çalışma kitabındaki etkinliklerin, öğrencilerin ön bilgileri ile yeni bilgilerini ilişkilendirmelerine yardımcı olup olmadığı konusunda öğretmenlerin görüşleri şöyledir; %3,8’i kesinlikle katılmıyorum, %22,5’i katılmıyorum, %45’i kısmen katılıyorum, %26,3’i katılıyorum, %2,5’i kesinlikle katılıyorum. Çalışma kitabını ön bilgilerle yeni bilgileri

ilişkilendirme konusunda öğretmenlerin büyük çoğunluğu kısmen yeterli bulmaktadır. Bu konuda olumlu ve olumsuz görüş bildirenlerin sayısı birbirine oldukça yakındır.

Çalışma kitabının başlangıcında öğrencilere hitaben etkinliklerin amaçlarından birinin öğrencileri derse hazırlamak olduğu ifade edilir (Komisyon, 2010b). Bu bağlamda çalışma kitabı, öğrencilerin ön bilgilerini ortaya çıkararak onları yeni konuya hazırlar ifadesiyle ilgili öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Toplamda %36,3 öğretmen kitapların öğrencileri yeni konuya hazırlayabildiğine dair olumsuz görüş bildirmişlerdir. Oldukça düşük bir oran olarak öğretmenlerin %16,3'ü bu konuda olumlu görüş bildirirken, %47,5 gibi büyük bir oran kısmen katılıyorum şeklinde görüş bildirmiştir.

Öğretmenlerin, çalışma kitaplarının, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alma konusundaki görüşleri incelendiğinde, %65,1 gibi büyük çoğunluğun bu konuda olumsuz görüşte olduğu görülür. Sadece %5,1'i olumlu görüş bildirirken, %30'u kısmen katılıyorum demiştir.

Çalışma kitaplarındaki etkinliklerin yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygunluğunu konusunda öğrencilere yöneltilen 8 soruyla ilgili 6. Sınıf öğrencilerinin cevap analizleri tablo 16'da ve 7. Sınıf öğrencilerinin cevaplarının analizleri tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 16: Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışına Uygunluğuna İlişkin 6. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitaplarındaki etkinlikler yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygun mudur?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabını kullandığımız dersler daha zevkli geçer.	231	35,5	269	41,4	150	23,1	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler derse katılmamızı sağlar.	99	15,2	180	27,7	371	57,1	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, derse olan ilgimi artırır.	116	17,8	211	32,5	323	49,7	650	100

Tablo 16 (Devamı)

Çalışma kitaplarındaki etkinlikler yapılandırıcı öğrenme anlayışına uygun mudur?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken sıkılırım.	328	50,5	199	30,6	123	18,9	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, beni araştırma yapmaya yönlendirir.	83	12,8	266	40,9	301	46,3	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler başarıyı artırır.	70	10,8	181	27,8	399	61,4	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler yaratıcılığımı geliştirir.	123	18,9	268	41,2	259	39,8	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrendiklerimizi unutmamamızı sağlar.	161	24,8	153	23,5	336	51,7	650	100

Tablo 17: Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yapılandırıcı Öğrenme Anlayışına Uygunluğuna İlişkin 7. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitaplarındaki etkinlikler yapılandırıcı öğrenme anlayışına uygun mudur?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabını kullandığımız dersler daha zevkli geçer.	280	43,0	234	36,0	136	20,9	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler derse katılmamızı sağlar.	113	17,4	227	34,9	310	47,6	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, derse olan ilgimi artırır.	179	27,5	227	34,9	244	37,5	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken sıkılırım.	248	38,1	232	35,7	169	26,0	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, beni araştırma yapmaya yönlendirir.	145	22,3	274	42,2	231	35,5	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler başarıyı artırır.	113	17,4	223	34,3	314	48,2	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler yaratıcılığımı geliştirir.	165	25,3	289	44,5	196	30,1	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrendiklerimizi unutmamamızı sağlar.	194	29,8	165	25,4	291	44,7	650	100

“Çalışma kitabını kullandığımız dersler daha zevkli geçer.” ifadesine 6. sınıf öğrencilerinin %41,4 gibi büyük çoğunluğu kısmen, %35,5’i hayır ve %23,1’i evet cevabını vermiştir. Çalışma kitabı kullanılan derslerin daha zevkli olduğu konusunda evet diyen öğrencilerin oranının hayır diyen öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu konuda 7. sınıf öğrencilerinin %43’ü hayır diyerek olumsuz görüş bildirmiştir. %36’sı kısmen, %20,9’u ise evet cevabını vermiştir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikler derse katılmamızı sağlar.” ifadesine 6. sınıf öğrencilerin %57,1’i evet, %27,7’si kısmen ve %15,2’si hayır cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi öğrencilerin çoğunluğu çalışma kitabı içeriğinin öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getirdiğini düşünmektedir. Çalışma kitabındaki etkinliklerin derse katılımı sağladığı görüşüne 7. sınıf öğrencilerinin %47,6’sı katılmakla beraber %34,9’u çalışma kitaplarını bu konuda kısmen yeterli bulmaktadır. Olumsuz görüş bildirenlerin oranı %17,4’tür. Bu sonuçlar çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getirmesi hususunda öğretmenlerin görüşleriyle tam olarak uyuşmamaktadır. Öğretmenlerin %27,6’sı bu konuda olumlu görüş bildirirken öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu konuda olumlu düşündüğü görülmektedir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikler, derse olan ilgimi artırır.” durumuyla ilgili olarak 6. sınıf öğrencilerinin yarısı olumlu cevap verirken %32,5 gibi önemli bir kısmı kısmen cevabını vermişlerdir. 7. sınıf öğrencilerinin %37,5’i çalışma kitaplarının derse olan ilgilerini arttırdığını, %34,9’luk oranda öğrenci ise kısmen arttırdığını söylemiştir. Bu soruya olumsuz cevap verenlerin oranı %27,5’tir. Çoğunluk olumlu görüş bildirmiş olsa da bu sonuçların yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bunun yanında öğretmenlerin bu konuda daha olumsuz düşündüğü görülmektedir. Zira öğretmenlerin sadece %25,1’i çalışma kitaplarının öğrencilerin derse olan ilgisini arttırdığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken sıkılırım.” ifadesine öğrencilerin %50,5’i hayır, %30,6’sı kısmen ve %18,9’u evet cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi sıkılırım diyen öğrencilerin oranı sadece %18,9’dur. 7. sınıf öğrencileri açısından ise “Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken sıkılırım.” ifadesine verilen cevapların oranları birbirine daha yakındır. %38,1 gibi bir oranda öğrenci sıkılmadığı yönünde görüş bildirirken %26’sı sıkıldığı, geri kalan %35,7’si ise kısmen sıkıldığı yönünde görüş

bildirmiştir. Öğretmenlere öğrencilerin etkinlikleri severek yapıp yapmadığı sorulduğunda ise %11,3'ü öğrencilerin etkinlikleri severek yaptığı yönünde görüş bildirmiştir. Öğretmenlerin çoğunluğu öğrencilerin etkinlikleri yarken sıkıldığı yönünde görüş bildirirken öğrencilerin çoğunluğu severek yaptığını ifade etmişlerdir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikler, beni araştırma yapmaya yönlendirir.” durumu hakkında 6. sınıf öğrencilerinin %46,3'ü evet, %40,9'u kısmen ve %12,8'i hayır cevabını vermiştir. Olumlu cevap verenler ve kısmen diyenlerin oranı birbirine yakındır. Olumsuz cevap verenlerin ise oranı oldukça düşüktür. “Çalışma kitabındaki etkinlikler, beni araştırma yapmaya yönlendirir.” ifadesine 7. sınıf öğrencilerinin %22,3'ü hayır, %42,2'si kısmen ve %35,5'i evet şeklinde cevap vermişlerdir. Altıncı sınıf öğrencileri 7.sınıf öğrencilerine nazaran daha yüksek bir oranda çalışma kitaplarının öğrencileri araştırmaya sevk ettiği düşüncesindedir. Bulgular öğretmen görüşleriyle örtüşmektedir. Nitekim öğretmenlerin %45'i çalışma kitaplarının öğrencileri araştırmaya sevk ettiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Bunun yanında daha önce de değinildiği gibi görüşme yapılan öğretmenlerden bazıları, öğrencilerin çalışma kitabı içeriğinin çözümlerini internette aynen aldığını belirtmişlerdir.

6. sınıf öğrencilerinin bu gruptaki sorular içerisinde en yüksek oranda olumlu görüş bildirdiği durumun “Çalışma kitabındaki etkinlikler başarıyı artırır.” ifadesi olduğu görülmektedir. %61,4'ü evet, %27,8'i kısmen ve %10,8'i hayır şeklinde görüş bildirmişlerdir. 6. sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu çalışma kitaplarının başarılarını arttırdığı görüşündedir. 7. sınıflarda ise “Çalışma kitabındaki etkinlikler başarıyı artırır.” ifadesini yarıya yakın oranda (%48,2) öğrenci evet, %34,3'ü kısmen ve %17,4'ü hayır diyerek cevaplamıştır. Öğrencilerin çoğunluğunun çalışma kitaplarının başarılarını olumlu yönde etkilediği görüşünde olduğunu söylemek mümkündür.

6. sınıf öğrencilerinin %39,8'i çalışma kitabındaki etkinliklerin yaratıcılıklarını geliştirdiğini düşünmektedir. Bu ifadeye olumsuz cevap verenlerin oranı %18,9 olmakla birlikte %41,2'si çalışma kitaplarının kısmen yaratıcılıklarını geliştirdiği görüşündedir. “Çalışma kitabındaki etkinlikler yaratıcılığımı geliştirir.” ifadesini 7. sınıf öğrencilerinin %25,3'ü hayır, %44,5'i kısmen, %30,1'i evet diyerek cevaplandırmıştır. Öğrencilerin çoğunluğunun çalışma kitabı içeriğini yaratıcılığı geliştirmek konusunda kısmen yeterli

buldukları söylenebilir. 6. sınıf öğrencilerinin yarısından fazlası (%51,7), çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrenilenlerin kalıcılığını sağladığı görüşündedir. %24,8'i bu konu olumsuz görüş bildirmiştir ve geri kalan %23,5'lik kısım kısmen cevabını vermiştir. 7. sınıflarda ise çalışma kitabındaki etkinliklerin, öğrenilenlerin unutulmamasını sağlaması konusunda öğrencilerin %44,7'si olumlu görüş bildirirken %29,8'i olumsuz görüş bildirmiştir. Geri kalan %25,4'ünün çalışma kitaplarını öğrenilenlerin unutulmamasını sağlaması konusunda kısmen yeterli bulduğu görülmektedir. Öğretmenlerin de büyük çoğunluğu çalışma kitabındaki etkinliklerin öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamada etkili olduğunu düşünmektedir.

Üçüncü alt problem kapsamında da öğrencilere yöneltilen 8 sorunun tümünde 7. sınıf öğrencilerinin 6. sınıf öğrencilerine oranla daha fazla oranda olumsuz görüş bildirdikleri görülmektedir. Çalışma kitaplarındaki etkinliklerin yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygunluğu açısından öğretmen ve öğrenci görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde; çalışma kitaplarının öğrencinin ilgisini çekme, öğrenciyi derste aktif hale getirme, öğrencilerin etkinlikleri severek yapma durumları hakkında öğrencilerin öğretmenlere oranla daha olumlu düşündüğü görülmektedir. Etkinliklerin öğrenilenlerin kalıcılığa etkisi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerinin olumlu ve benzer olduğu görülmektedir.

4.5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın dördüncü alt problemi çalışma kitaplarının öğrenci seviyesine uygunluğu konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda uygulanan anketlerde öğretmenlere 2, öğrencilere ise 5 adet soru yöneltilmiştir.

Öğretmen görüşlerine ilişkin cevapların frekans ve yüzde analizleri tablo 18'de, 6. Sınıf öğrencilerinin cevap analizleri tablo 19'da ve 7. Sınıf öğrencilerinin cevaplarının analizleri ise tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 18: Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitapları öğrenci seviyesine uygun mudur?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygundur.	9	11,3	14	17,5	38	47,5	17	21,3	2	2,5	80	100
Çalışma kitabı, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere hitap edecek biçimde düzenlenmiş etkinlikler içerir.	13	16,3	27	33,8	33	41,3	6	7,5	1	1,3	80	100

“Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygundur.” ifadesine öğretmenlerin %11,3’ü kesinlikle katılmıyorum, %17,5’i katılmıyorum, %47,5’i kısmen katılıyorum, %21,3’ü katılıyorum ve %2,5’i kesinlikle katılıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. %23,8’lik bir oran bu konuda olumsuz bir fikir beyan ederken %47,5 gibi büyük bir çoğunluk çalışma kitabını öğrenci seviyesine uygunluk açısından kısmen yeterli bulmaktadır. Bu bilgiler çalışma kitabında yer alan “etkinlikler sizin yaşınıza ve seviyenize uygun olarak hazırlandı” (Komisyon, 2010b) şeklinde yapılan açıklamaya öğretmenlerin katılmadığını göstermektedir. Görüşme yapılan öğretmenler bazı etkinliklerin öğrencilerin seviyesine göre çok kolay olduğunu bazı etkinliklerin ise zor olduğunu söylemişlerdir. Etkinlikler ödev olarak verildiğinde, ders kitabında yeteri kadar bilgiye yer verilmediği için bazı etkinliklerin yapılamadığını da dile getirmişlerdir.

Öğretmenlere “Çalışma kitabı, farklı sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere hitap edecek biçimde düzenlenmiş etkinlikler içerir.” ifadesi hakkında görüşleri sorulmuştur. Cevaplar incelendiğinde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadelerinin toplam oranları %50,1’dir. %41,3 oranında öğretmen de bu görüşe kısmen katılmakla birlikte

olumlu görüş bildirenlerin toplam oranı %8,8'dir. Görüşme yapılan öğretmenlerden 6'sı çalışma kitabı içeriğinin sınıflarına uymadığını ve benzer etkinliklerin sıkça tekrarlandığını dile getirmişlerdir. Etkinliklerin öğrencilerinin seviyesine uygun olmadığını belirten Öğretmen C bu hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur;

“Bazı etkinlikler öğrencilerin hazır bulunuşluğunun belli bir seviyede olduğu düşünülerek yapılmış. Bu belki merkezi okullar için geçerli olabilir ama benim okulum için geçerli değil. Bu okul taşımali eğitim veriyor ve köylerden gelenler var. O çocukların interneti yok mesela. Sonra seviyeleri de düşünülüyor gibi değil. Bu durumda yapılan etkinlik askıda kalıyor.”

Tablo 19: Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna İlişkin 6. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitapları öğrenci seviyesine uygun mudur?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken zorlanırım.	233	35,8	353	54,3	64	9,8	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken, yardıma ihtiyaç duyarım.	180	27,7	322	49,5	148	22,8	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler açık ve anlaşılırdır.	56	8,6	256	39,4	338	52,0	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, yaş ve sınıf seviyemize uygundur.	29	4,5	92	14,2	529	81,4	650	100
Çalışma kitabındaki açıklamalarda tam olarak ne yapmamız istendiği anlaşılıyor.	269	41,4	253	38,9	128	19,7	650	100

Tablo 20: Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna İlişkin 7. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitapları öğrenci seviyesine uygun mudur?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken zorlanırım.	230	35,3	341	52,5	79	12,1	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken, yardıma ihtiyaç duyarım.	223	34,3	284	43,7	143	22,0	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler açık ve anlaşılırdır.	116	17,8	279	42,9	255	39,2	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler, yaş ve sınıf seviyemize uygundur.	48	7,4	127	19,5	475	73,0	650	100
Çalışma kitabındaki açıklamalarda tam olarak ne yapmamız istendiği anlaşılmıyor.	248	38,1	251	38,6	151	23,2	650	100

Çalışma kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olup olmadığı yönünde öğrenci görüşlerini ortaya çıkarmak için öğrencilere, çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken zorlanıp zorlanmadıkları sorulmuştur. 6. sınıf öğrencilerinin %35,8'i, hayır, %54,3'ü kısmen ve %9,8 gibi oldukça az bir oranı evet demiştir. Bu konuda 7. sınıf öğrencilerinin ise %35,3'ü hayır, %52,5'i kısmen ve %12,1'i evet diyerek cevap vermişlerdir. Buna göre öğrencilerin çalışma kitabını yaparken zaman zaman zorlandıkları yorumunu yapabiliriz.

Öğrencilere, etkinlikleri yaparken yardıma ihtiyaç duyup duymadıkları sorulmuş ve 6. sınıf öğrencilerinin %27,7'si hayır, %49,5'i kısmen %22,8'i evet diyerek cevap vermişlerdir. 7. sınıf öğrencilerinin ise %34,3'ü hayır, %43,7'si kısmen ve %22'si evet diyerek cevap vermişlerdir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikler açık ve anlaşılırdır.” ifadesi hakkında, 6. sınıf öğrencilerinin %8,6'sı hayır, %39,4'ü kısmen ve %52'si evet cevabını vermiştir. 7. sınıf öğrencilerinin ise %17,8'i hayır, %42,9'u kısmen ve %39,2'si evet cevabını vermiştir. Burada olumsuz görüş bildiren öğrencilerin oranı düşük olsa dahi kısmen diyen

öğrencilerin oranı oldukça yüksektir. Bu durum çalışma kitabı içeriğinin öğrenciler tarafından zaman zaman anlaşılmadığını düşündürmektedir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikler, yaş ve sınıf seviyemize uygundur.” ifadesine 6. sınıf öğrencilerinin %81,4 gibi büyük bir oranı evet demiş ve %4,5 gibi oldukça düşük bir oran ise hayır demiştir. 7. sınıf öğrencilerinde olumlu görüş bildirenlerin oranı 6. sınıflara göre biraz daha düşük olmakla birlikte yine %73 gibi büyük bir çoğunluğu olumlu görüş bildirmiştir. 7. sınıf öğrencilerinde de bu ifadeye olumsuz görüş bildirenlerin oranı %7,4 gibi oldukça düşüktür.

Bir sonraki soruda öğrencilere çalışma kitabındaki açıklamalarda ne yapılması istendiğinin anlaşılıp anlaşılmadığı sorulmuştur. Burada ise her iki sınıf düzeyinde de olumlu cevapların oranları çok yüksek değildir. “Çalışma kitabındaki açıklamalarda tam olarak ne yapmamız istendiği anlaşılmıyor.” ifadesine 6. sınıf öğrencilerinin %41,4’ü hayır, %38,9’u kısmen ve %19,7’si evet cevabını vermiştir. Bu oranlara yakın olarak 7. sınıf öğrencilerinin %38,1’i hayır, %38,6’sı kısmen ve %23,2’si evet şeklinde cevap vermişlerdir. Buradan yola çıkarak öğrencilerin çalışma kitaplarını yaş ve sınıf seviyelerine uygun bulmalarına rağmen, içeriğinde anlaşılır bulmadıkları yerler olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin çalışma kitaplarını öğrenci seviyesine kısmen uygun buldukları ancak öğrencilerin bu konuda daha olumlu düşündükleri görülmektedir.

4.6. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın beşinci alt problemi kapsamında çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili problemleri tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma öncesi öğretmenlerle yapılan görüşmelerden edinilen fikirler doğrultusunda öğretmen anketinde bu konuyla ilgili olarak öğretmenlere 1 açık uçlu toplam 8, öğrencilere ise 3 soru yöneltilmiştir. Bunun yanında öğretmenlerle yapılan mülakatlarda kullanımda karşılaşılan güçlükler hakkında detaylı bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Öncelikle çalışma kitaplarıyla ilgili kullanımda karşılaşılan güçlükleri tespit etmeye yönelik öğretmenlere yöneltilen soruların frekans ve yüzde analizleri tablo 21’de sunulmuştur. Ardından öğretmenlerle yapılan mülakatlardan ve ankette yer alan “Çalışma kitaplarını kullanırken karşılaştığınız başlıca güçlükler

nelerdir?’’ şeklindeki açık uçlu soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular sunulmuştur. Son olarak tablo 22’de 6.sınıf öğrenci görüşlerinin dağılımı ve tablo 23’te 7.sınıf öğrenci görüşlerinin dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 21: Öğrenci Çalışma Kitaplarıyla İlgili Kullanımda Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitaplarıyla ilgili kullanımda karşılaşılan güçlükler nelerdir?	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ÖKK, çalışma kitabının nasıl kullanılacağı konusunda öğretmenlere yeterli rehberlik eder.	6	7,5	15	18,8	27	33,8	24	30,0	8	10,0	80	100
Programda derse ayrılan süre, ÖÇK’ndaki etkinliklerin uygulanması için yeterlidir.	47	58,8	13	16,3	7	8,8	5	6,3	8	10,0	80	100
Ödev olarak verilen etkinliklerin kontrolünü yapmaya derse ayrılan süre yeterli değildir.	5	6,3	4	5,0	5	6,3	14	17,5	52	65,0	80	100
ÖÇK’deki etkinlikler genellikle birbirinin aynısıdır.	5	6,3	29	36,3	27	33,8	18	22,5	1	1,3	80	100
ÖÇK’i, öğretmenin yaratıcılığını sınırlandırır.	11	13,8	29	36,3	23	28,8	13	16,3	4	5,0	80	100
ÖÇK’deki etkinlikler, çevre şartlarına uyarlanabilecek esnek bir yapıya sahiptir.	11	13,8	27	33,8	32	40,0	9	11,3	1	1,3	80	100
Ders kitabı varken ayrı bir çalışma kitabı gereksizdir.	24	30,0	32	40,0	13	16,3	7	8,8	4	5,0	80	100

“Öğretmen kılavuz kitabı, çalışma kitabının nasıl kullanılacağı konusunda öğretmenlere yeterli rehberlik eder.” ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin %7,5’i kesinlikle katılmıyorum, %18,8’i katılmıyorum, %33,8’i kısmen katılıyorum, %30’u katılıyorum ve %10’u kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Buradan hareketle çoğunluğun kılavuz kitaplarını, çalışma kitaplarının kullanımına rehberlik etme konusunda yeterli bulmasının yanında %26,3’lük bir oranın yeterli bulmadığı söylenebilir. Mülakat yapılan öğretmenlerden 3’ü kılavuz kitabın normal şartlar altındaki durumlara rehberlik ettiğini, çeşitli sorunların olduğu ortamlar için sınırlı kaldığını ifade etmiştir. Öğretmen M, bu konuda “*Kılavuz kitapta yazmış, ne güzel anlatmış, şöyle kullanılacak falan diye ama uygulamada öyle olmuyor. Bence bu kitaplar bizim durumumuzun üstünde hazırlanmış. Uygulamak istesem de bazı sebeplerden uygulayamıyorum.*” demiştir.

“Programda derse ayrılan süre, çalışma kitabındaki etkinliklerin uygulanması için yeterlidir.” ifadesine öğretmenlerin %58,8’i kesinlikle katılmıyorum, %16,3’ü katılmıyorum, %8,8’i kısmen katılıyorum %6,3’ü katılıyorum ve %10’u kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Buradan hareketle kısmen katılıyorum diyen öğretmenlerle birlikte öğretmenlerin %83,9’unun ders süresini yetersiz bulduklarını, söylemek mümkündür. Öğretmenlerle gerçekleştirilen mülakatlarda kendilerine “Çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili karşılaştığınız güçlükler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu konuda mülakata katılan 10 öğretmen de ders süresini yetersiz bulduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen C fikrini şu şekilde dile getirmiştir;

“Açıkçası sosyal bilgiler dersi açısından ders saatinin az olduğunu düşünüyorum. Çalışma kitaplarındaki etkinliklerin tam olarak yapılmasını engelliyor. Sosyal bilgiler öğretmeni olarak İngilizcenin 4saat verildiği bir ortamda, yaşadığı dünyayı anlamlı hale getiren, iyi vatandaş yetiştirmeyi amaç edinmiş, insan olduğumuz için haklılığımızı öğreten bir dersin 3 saat olması çok yetersiz. İnanıyorum ki her sosyal bilgiler öğretmeni böyle düşünüyordur.”

Mülakatlarda öğretmenlerin en çok şikâyet ettiği konulardan biri ders süreleridir. Çalışma kitaplarının önerilen şekilde uygulanamamasına sebep olarak gösterilen durumlarda ilk sırada yer almaktadır. Öğretmen D bu konuda şöyle demektedir;

“En önemli sıkıntı ders süresi yetmediği için çalışma kitabını sürekli takip edemiyor oluşum. Yani bazı konularda güzel güzel kullanıyorum, sınıfta öğrencilerle birlikte etkinlikleri yaparak ders işliyorum bu dersleri ben de seviyorum öğrenciler de. Ancak bu her zaman böyle olmuyor hatta nadiren oluyor.”

Öğretmenlerin, %6,3 kesinlikle katılmıyorum, %5 katılmıyorum, %6,3 kısmen katılıyorum, %17,5 katılıyorum ve %65 kesinlikle katılıyorum şeklinde değerlendirdikleri “Ödev olarak verilen etkinliklerin kontrolünü yapmaya derse ayrılan süre yeterli değildir” ifadesine bakarak, %82,5 oranında öğretmenlerin ders sürelerini ödev kontrolü yapmak için yeterli bulmadıklarını söylemek mümkündür. Bu bulgular mülakatlardan elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Mülakata katılan 10 öğretmen de ödev kontrolleri için sürenin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Bunun yanında daha önce öğretmenlerin ödev kontrol ederken geri dönüt verip vermediği konusunda yapılan değerlendirmede de değinildiği gibi yapılan ödev kontrollerinin niteliğinin çok da iyi olmadığı yönünde bulgular elde edilmiştir. Şöyle ki mülakatlarda öğretmenler, çalışma kitaplarından verilen ödev kontrollerinin yüzeysel olarak yapıldığını belirtmişlerdir. Genellikle bu kontrollerin öğrencilerin neler yaptığını dair değil de ödevi yapıp yapmadığına dair olduğunu belirtmişlerdir. Mülakata katılan öğretmenlerden 4’ü ödev kontrollerini sınıflardan seçtikleri öğrencilere yaptırdıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin Öğretmen E, “Kontrol de çok fazla yapamıyorum ama bir şekilde öğrenci görevlendiriyorum. Ya da sene sonunda çalışma kitaplarını topluyorum.” demiştir. Çalışma kitabından ödev olarak verdiği etkinliklerin kontrolü yaptığını ancak belirten ancak bu kontrolleri çok sağlıklı bulmayan Öğretmen F bu konuda şöyle demiştir; *“Ara ara kontrol ediyorum. Dediğim gibi konular çok yoğun, süre yetmiyor. Bu kontrol de yaptıklarını ne kadar doğru yanlış yaptıkları şeklinde değil, yapıp yapmadıkları şeklinde oluyor ne yazık ki.”*

“Çalışma kitabındaki etkinlikler genellikle birbirinin aynısıdır.” ifadesine öğretmenlerin, %6,3’ü kesinlikle katılmıyorum, %36,3’ü katılmıyorum, %33,8’i kısmen katılıyorum, %22,5’i katılıyorum ve %1,3’ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin %23,8’i etkinliklerin birbirine benzer olduğunu düşünmektedir. Bu konuda mülakatlardan elde edilen bulgular tam olarak örtüşmemektedir. Mülakat yapılan 10 öğretmen de çalışma kitaplarındaki etkinliklerin

benzer olduğunu, çeşitlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. İki öğretmen fen bilgisi dersi çalışma kitabının etkinliklerinin daha çok çeşitli ve ilgi çekici olduğunu söylemiştir. Bu görüşte olan Öğretmen E

“Fen bilgisi kitaplarını incelediğiniz zaman onlarda hep dallanmış ağaçlar, kavram haritaları, bulmacalar, yapılandırılmış gridler sistemin gerektirdiği etkinliklerin hepsi o kitaplarda var. Bizde yok. Onların kitapları daha iyi, daha işlevsel. Konuyu anlamaya yönelik etkinlikler daha fazla. Bizimki etkinlik bazında eksik. Biz kendimiz bir yerlerden etkinlikler bulup oluşturmak zorundayız. Hep cümle kurmaya, yorum yapmaya yönelik etkinlikler var. Çocuk sıkılıyor.” diyerek bu konudaki fikrini dile getirmiştir.

Son yapılan düzenlemelerle eğitim öğretim sürecine dâhil olan öğretmen kılavuz kitaplarına, öğretmenin yaratıcılığını sınırlandırdığı yönünde eleştiriler yöneltilmektedir. Bu eleştiriler adım adım eğitim öğretim sürecini planlayarak öğretmeni pasifleştirdiği yönündedir. Her ne kadar programda bölgenin, sınıfın, hatta öğrencilerin özelliklerine göre gerekli bütün düzenlemeleri yapmak öğretmenlere bırakılsa da uygulamada öğretmen kılavuz kitaplarının temele alındığı belirtilmektedir (Acat, 2010: 32). Aynı şekilde çalışma kitaplarının içeriğinde de gerekli durumlarda düzenleme yapılarak uygulanması önerilmektedir. Bu bağlamda öğretmenlere çalışma kitaplarının uyarlanabilir özellikte olup olmadığı ve öğretmenlerin yaratıcılığını sınırlayıp sınırlamadığı sorulmuştur. “Çalışma kitabı, öğretmenin yaratıcılığını sınırlandırır.” ifadesine öğretmenlerin %13,8’i kesinlikle katılmıyorum, %36,3’ü katılmıyorum demişlerdir. Toplamda öğretmenlerin yarısı çalışma kitaplarının öğretmenlerin yaratıcılığını sınırlandırmadığını düşünmektedir bunun yanında %20,1’i yaratıcılığı sınırlandırdığı yönünde görüş bildirmiştir. %28,8’i ise kısmen katılıyorum diyerek kısmen bu düşüncede olduklarını bildirmişlerdir.

“Çalışma kitabındaki etkinlikler, çevre şartlarına uyarlanabilecek esnek bir yapıya sahiptir.” maddesine, öğretmenlerin %13,8’i kesinlikle katılmıyorum, %33,8’i katılmıyorum, %40’ı kısmen katılıyorum, %11,3’ü katılıyorum ve %1,3’ü kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yarıya yakın öğretmen bu konuda olumsuz fikir bildirmiştir. Çalışma kitabı içeriğinin, uyarlanabilecek esneklikte olduğunu düşünen öğretmenlerin oranı sadece %12,6’dır. Çalışma kitabı içeriğinin sınıftaki öğrencilerin seviyesine uygun olmadığı durumlarda ve bölgesel farklılıklardan kaynaklı amaca hizmet

edemeyeceği durumlarda öğretmenler tarafından gerekli düzenlemelerin yapılarak kullanılması MEB tarafından çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili olarak sıkça vurgulanan bir durumdur (Komisyon, t.y.:135, MEB, 2006: 8). Aktekin'e (2010: 110-111) göre, programın bu yaklaşımı öğretmen eğitimini hayati hale getirmekte ve nitelikli eğitim yapmak isteyen öğretmenlere önemli avantajlar sunmaktadır. Çünkü öğretmenler programların kazanımlarını gerçekleştirmek için yeni etkinlikler hazırlayabilmeli, mevcut ders kitapları ve programlardaki eksikleri giderebilmelidir. Bu durum entelektüel açıdan donanımı iyi ve nitelikli öğretmenler gerektirmektedir.

Eğitimle ilgili değişim çabalarının uygulamaya geçirilmesinde anahtar rolün öğretmenlerde olduğu ve öğretmenlerin içselleştirmediği hiçbir değişim çabasının sınıf ortamına yansımadağı (Fullan, 2001'den aktaran Aktekin, 2010: 105) düşünüldüğünde, öğretmenlerin çalışma kitaplarının varlığını benimseyip benimsemedikleri merak konusu olmuştur. Bu bağlamda öğretmenlerin çalışma kitaplarının varlığını kabul edip etmedikleri konusunda fikir sahibi olabilmek için "Ders kitabı varken ayrı bir çalışma kitabı gereksizdir." ifadesi hakkında görüşleri sorulmuştur. Bu yargıya ilişkin öğretmenlerin cevaplarının dağılımı şöyledir; %30'u kesinlikle katılmıyorum, %40'ı katılmıyorum, %16,3'ü kısmen katılıyorum, %8,8'i katılıyorum ve %5'i kesinlikle katılıyorum. Öğretmenlerin %70'i çalışma kitaplarının gerekliliği konusunda olumlu görüş bildirirken %13,8 gibi bir oranın çalışma kitaplarını gereksiz bulduğu görülmektedir. Buradan hareketle uygulamada var olan tüm aksaklık ve öğretmenler tarafından yöneltilen olumsuz eleştirilere rağmen öğretmenlerin çoğunluğunun çalışma kitabı uygulamasını kabullendiği ve gerekli gördüğü yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Örneğin görüşme yapılan Öğretmen A şöyle demektedir; *"Kesinlikle çalışma kitabı kalmalı, olmalı ancak bazı etkinlikler çıkarılmalı. Bir de etkinlikler çeşitlendirilmeli. Aynılar, çoğunluğu aynı. Sürekli yazma etkinlikleri de olmamalı."*

Öğretmen Ç'nin bu konudaki yorumu şu şekildedir: *"Çalışma kitaplarıyla ders işlemek iyi güzel de çalışma etkinliklerinin bir anlam ifade etmesi için öncelikle sosyal bilgiler ders saatlerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum. Sosyal bilgiler çok geniş bir alan ve ders içerisinde öğrencilerin merakları doğrultusunda konu genişliyor. Bu kadar sürede konuları yetiştirmenin bile zor olduğunu düşünüyorum. Çalışma kitaplarına yer vermek ise neredeyse imkânsız."*

Öte yandan çalışma kitaplarını gereksiz bulan Öğretmen F, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Ben bu çalışma kitaplarını kâğıt masrafı ve israf olarak görüyorum. Uygulanmıyorlar. Her dersin çalışma kitabı var, taşımak açısından da külfet. Evde unutup geliyorlar, taşımakta zorlanıyorlar vesaire derken zaten derslerde kullanamıyoruz. Ne olabilir? Ders kitabıyla birleşik olarak etkinlikler verilebilir biz de defterlerine yaptırırız. Zaten çocuklar test çözmekten yazı yazmayı unuttular. Resmen cümle kuramıyorlar. Yoruma dayalı soru sorsanız kendilerini ifade edemiyorlar. Etkinlik dosyası daha uygulanabilir bir şey. A4 kâğıtlara etkinlikler yaptırarak dosyalıyorlar. Bu da daha iyiydi. Ben kendim etkinlik seçerken daha çok bulmaca gibi ilgi çekici etkinlikler yaptırıyorum.”*

Kullanımda karşılaşılan güçlükler hakkında detaylı bilgi edinebilmek, öğretmenlerin yaşadıkları sorunları ifade edebilmesine imkân sağlamak amacıyla, ankette öğretmenlere *“Çalışma kitaplarını kullanırken karşılaştığınız başlıca güçlükler nelerdir?”* sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya 80 öğretmenden 73’ü cevap vermiştir. Verilen cevaplar içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular sunulurken mülakat verileriyle desteklenmiştir. Anket aracılığıyla elde edilen bulguların hemen hemen hepsi mülakatlardan elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Mülakatlarda öğretmenlere, *“Çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili karşılaştığınız güçlükler nelerdir?”* sorusu yöneltilmiştir. Analizler sonucunda ortaya çıkarılan, çalışma kitabı kullanımıyla ilgili olarak öğretmenlerin işaret ettiği sorunlar şöyle sıralanabilir:

1) *Ders sürelerinin yetersiz olması:* Anketteki açık uçlu sorulara cevap veren 73 öğretmenden 48’i ders sürelerinin yetersiz olduğunu bu sebeple etkinlikleri uygulayamadıklarını ifade ederken mülakat yapılan 10 öğretmenin hepsi bu görüştedir. Genel olarak öğretmenlerin işaret ettiği en önemli problem ders sürelerinin yetersiz oluşudur. Görüşme yapılan öğretmenlerden 4’ü özellikle 7. sınıflar için süre probleminin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen F bu yöndeki fikrini şöyle beyan etmiştir:

“Ben ankette de belirttim özellikle 7.sınıf sosyal bilgiler dersinde bırakın etkinlik yaptırılmayı normal ders işleyerek bile konuları yetiştirmek çok zor. 7.sınıflarda özellikle Türk tarihine yolculuk ünitesi çok ağır, işlemesi çok zor. İlk Türk beyliklerinden başlayarak, Selçuklu Devleti, Haçlı Seferleri, Osmanlı’nın kuruluşu ki burada çok az bir bilgiyle veriliyor, sonra Osmanlı Yükselme Dönemi. Bütün bunları işleyeceğiz ve yüzeysel.

Ama SBS’lerde gayet detaylı sorular soruluyor. Buna şahit olduk. Zaten bu konulara bir girince çıkmak çok zor. Siz planlasanız bile olmuyor bunu öğrencilerin sorularından anlıyorsunuz. Bu şekilde yapılandırıcılık olur mu, çocukların kafasında asılı, havada duran, birbirinden bağımsız bilgiler... Var olan ders saatiyle üniteleri yetiştirmek bile çok zor kaldı ki çalışma kitabını takip edelim.”

2) *Etkinliklerin çoğunluğunun ev ödevi olarak yaptırılıyor olması:* Yapılan ankette 18 öğretmen, ders süreleri yetersiz olduğu için etkinliklerin çoğunluğunu ödev olarak vermek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Mülakat yapılan 10 öğretmen de çalışma kitabı içeriğini sınıf içinde uygulayamadıkları zaman ev ödevi olarak verdiklerini ifade etmişlerdir. Gerek anketteki açık uçlu sorulara verilen cevaplarda gerekse mülakatlarda öğretmenler, çalışma kitabındaki etkinlikleri ev ödevi olarak verdiklerinde ortaya çıkan bazı sorunlardan bahsetmişlerdir. Bunlar; ödev kontrollerin çok sağlıklı olmaması, kontrol ederken nitelikli geri dönütler verilememesi, öğrencilerin çoğunluğunun ödevleri yüzeysel bir şekilde ve yapmış olmak için yapması, öğrencilerin etkinliklerin cevaplarını internette aynen almaları, çalışma kitabı içeriğinin ödev olarak yaptırılması halinde istenilen verimin alınmaması. Etkinlikleri ev ödevi olarak yaptıran Öğretmen D bu konuda şunları söylemiştir:

“Ders içinde çalışma kitabını kullanmadığımız zamanlarda ev ödevi olarak veriyorum. Bunun ne işe yaradığı açıkçası tartışılır. Öğrencilerin çok az bir kısmı ödev verdiğimde etkinlikleri layıkıyla yapıyorlar. Birçoğu benim için yapıyor. Öğrencilerime benim için ödev yapmayın diyorum ama bunu anlamalarını da beklemiyorum. Sırf öğretmen kontrol edecek diye bir şeyler karalıyorlar ben de sırf onlar yapmaya devam etsin diye yüzeysel olarak kontrol ediyorum. Zaten feci bir şey de bu kitaplardaki etkinliklerin çözümlü halleri internette var. Özellikle 7.sınıflar eğer ödev vermişsem oradan alıyorlar. Bence bu çalışma kitabı çoğunlukla sınıfta kullanılmalı, sınıfta kullanılmadığı zamanlarda da titizlikle kontrol edilerek öğrencilere geri dönüt vermeli. Aksi halde bir faydaları olmaz.”

3) *Çalışma kitabı içeriğinin öğrencilerin seviyelerine uygun olmaması (bazı öğretmenler kolay olarak bazı öğretmenlerse zor olarak değerlendirmişlerdir):* Esasen çalışma kitapları merkezîyetçi bir yaklaşımla hazırlanmış olduğu için ülkenin her yerinde

sorunsuz uygulanabileceğini beklemek yanlış olur. Bu sebeptendir ki sosyal bilgiler programında öğretmenlerin öğrenci seviyelerine göre gerekli değişiklikleri yapması gerektiği belirtilmiştir. Ancak ankete katılan 21 öğretmen ve mülakat yapılan 10 öğretmen çalışma kitaplarının öğrencilerin seviyesine uygun olmadığı konusunda hemfikirdir. Gerekli durumlarda değişiklik yapmaktan öte genel itibarıyla çalışma kitabı içeriğini eleştiren öğretmenler, bazı etkinliklerin çok basit ve gereksiz olduğunu, bazı etkinliklerinse ders kitabında yer alan içerikle yapılamayacak kadar zor olduğunu vurgulamışlardır.

4) Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyinin yetersiz olması: Bir kısım öğretmen etkinliklerin zor ya da kolay oluşunu eleştirirken bir kısım öğretmen de öğrencilerin hazır bulunuşluklarının iyi olmadığını görüşündedir. Öğretmen A ile yapılan görüşmede bu konuda yaşadığı problemi şöyle ifade etmiştir:

“Yapılandırmacı sisteme göre öğrenci hazır geliyor size, siz onun üzerine bir şeyler eklemek zorundasınız sadece. Ama bize gelen öğrenci maalesef sistemin öyle öngördüğü gibi hazır gelmiyor. Hazır gelmediği için de diyelim ki altılarda dünyanın neresindeyiz diye meridyen ve paralelleri anlattığımız bir konu var. O konuda çocuk bize geldiği zaman paraleli bilmiş olacak, matematik konumu, meridyeni bilmiş olarak gelecek, iki saatlik süre var siz sadece bu durumdaki çocuğa yer bulmayı öğreteceksiniz. Bu imkânsız bir şey. Biz altıncı sınıfta o konuyu tekrardan ele alıyoruz.”

5) Öğrencilerin SBS sınavından kaynaklı kaygıları ve test çözmeye yönelmeleri: Öğretmenler sınav sisteminin ders içi uygulamaları ve öğrencilerin derslere bakış açılarını son derece etkilediği görüşündedir. Şöyle ki öğrencilerin sınava yönelik çalışmak istediklerini, konularla ilgili test çözmek istediklerini ve sınavda soru sayısı fazla olan derslere daha çok önem verdiklerini ifade etmişlerdir. Çalışma kitabı etkinliklerinin derse renk kattığını düşünen ancak uygulayamadığını belirten Öğretmen B SBS sınavının derslerine etkisi hakkında *“Kim ne derse desin en büyük ölçüt SBS ve sonuçlarıdır. Bunun beraberinde biz ona ağırlık vermeye çalışıyoruz. Bu kendimiz istediğimiz için değil tabi, mecburen. Ben de yapmak isterim o etkinlikleri ama vakit yok. Olan vakitte de test çözmek, çıkmış soruları çözmek zorundayız.”* demiştir. Buna benzer olarak Öğretmen G'nin yorumu şu şekildedir; *“Bir de öğrencilerde SBS ön planda olduğu için o derste şunu öğrendim diye bir kaygıları yok onların tek kaygısı sınavda çıkar mı ya da SBS’de çıkar*

mi? Öğrenme kaygıları yok. Yani çalışma kitaplarındansa çıkan sorular daha ilgi çekici bir durumda.” Bir başka öğretmen SBS’nin ders işleme sürecine ve öğrenciler üzerindeki etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

“...Zaten öğrenciler açısından da önemli sorunlar var. Bu mantığa ne öğretmenler ne öğrenciler ne de sistem tam hazır. Yine söylemek istiyorum SBS önemli bir etken. Etkinlikten ziyade test çözmeyi daha işlerine yarar görüyorlar. İl zümresinde örnek ders anlatımı gösterildi bize. Çok güzel bir dersti, tam yapılandırmacı bir sınıf, ellerinde iplerle yere harita çizdiler, daha sonra cepheleri yerleştirdiler. Bunu yapmak öğretmen için de çok çok zevkli ve amaca daha kolay ulaştırır ama bu süreklilik ve uzun süre isteyen bir şey. Ben bir ünite de böyle bir şey yapsam sonra programı yetiştirme telaşına düşeceğim. O ideal etkinlikleri ancak yılda bir iki defa yapabiliyoruz. Bu da yeterli değil. Her ne kadar öğrenci aktif olacak desek de maalesef biz hala aktif durumdayız. Bu bir gerçek, sınava hazırlamalıyız ve müfredatı yetiştirmeliyiz.(Öğretmen A)”

6) *Sınıfların yapısı ve sınıf mevcutlarının kalabalık oluşu:* Anketlerde bir öğretmen branş sınıfı olmamasını etkinliklerin uygulanamamasının sebebi olarak göstermiştir. Bunun yanında görüşmelerde de 3 öğretmen branş sınıfı uygulamasının gerekliliğine değinmişleridir. Anket ve görüşmelerde iki öğretmen dışında sınıfların mevcuduyla ilgili herhangi bir yorum yapılmamış olsa da ders süresi ve çalışmaların takibiyle ilgili yapılan olumsuz yorumlarda sınıf mevcudunun da etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Öğretmen D “Neden kontrol edemiyorum çünkü sınıflar çok kalabalık. Her öğrencinin yaptığını kontrol etmeye ve geri dönüt vermeye kalksam bu da imkânsız.” diyerek sınıf mevcutlarının kalabalık oluşunu yapılanları kontrol edememe sebebi olarak göstermiştir. Ayrıca bu öğretmen “Belki sınıflar 10-15 kişilik olsa ders süresi dezavantaj olmaktan çıkabilir bilemiyorum.” diyerek kalabalık sınıflarda süre sorununun daha fazla olduğunu ima etmiştir.

7) *Öğrencilerin kitapları taşımakta zorlanması ve bazen okula getirmemeleri:* Mülakat yapılan iki öğretmen hemen her dersin ders ve çalışma kitapları olduğu için bunların taşınmasının zor olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin çalışma kitabını zaman zaman evde bırakmasının etkinlik yapılacağı zamanlarda sorun oluşturduğunu ifade etmişlerdir.

8) *Çalışma kitaplarının baskı kalitesinin iyi olmaması:* Her ne kadar kitaplar eskiye göre daha fazla renkli olsa ve daha fazla görsel içerse de öğretmenler baskı kalitesi açısından çalışma kitabını yeteri kadar iyi bulmamaktadır.

9) *Çalışma kitabı içeriğinin internet kullanımı gerektiren etkinlikler içermesi ancak her öğrencinin evinde internet olmaması.*

10) *Sınıfların yapısının eski düzende devam ettiriliyor olması sınıfların donanım açısından eksik olması:* Öğretmenler arka arkaya dizili geleneksel sınıf oturma düzeni ve sadece sıra ve masalardan oluşan sınıf yapılarını eleştirmektedir. Bu ortamda öğrenci etkileşiminin az olduğunu belirtmişlerdir.

11) *Çalışma kitabı içeriğindeki araştırma ve proje ödevlerinin layıkıyla yapılmıyor oluşu:* Öğretmenler verilen ödevlerin ve proje-performans görevlerinin amacına uygun olarak yapılmadığını düşünmektedirler.

12) *Çalışma kitabında yer alan etkinliklerin niteliğinden kaynaklı olumsuzluklar:* Öğretmenler çalışma kitabının içeriğinde yer alan etkinliklerin nitelikleriyle ilgili bazı eleştirilerde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin ifade ettikleri bu olumsuz durumlar şunlardır:

- a) Konulara göre etkinliklerin dağılımı dengesizdir. Bazı konularda az, bazı konularda ise gereksiz yere fazla sayıda etkinlik yer almaktadır.
- b) Etkinliklerin bazıları ders kitabında yer alan konuya uygun değildir.
- c) Bazı etkinlikler kazanımlarla örtüşmemektedir.
- d) Uzun uzun yazma gerektiren, bir olay, durum veya konu hakkında yorum istenen etkinlikler fazla sayıdadır.
- e) Etkinliklerin çeşitliliği yeterli değildir, birbirine benzer, sık tekrar eden etkinlikler vardır.
- f) Yaratıcı, ilgi çekici, eğlenceli ve orijinal etkinliklerin sayısı oldukça azdır.
- g) Çalışma kitabının baskı kalitesi düşük ve kitap yazım hataları içermektedir.
- h) Bazı yönerge ve etkinliklerde istenilenler anlaşılmıyor.

- i) Bölgesel farklılıklardan kaynaklı kullanılması uygun olmayan içeriğe sahiptir. Etkinliklerin uyarlanması zordur.
- j) Bireysel farklılıklar göz ardı edilmiştir.
- k) Yapılabilmesi için ders kitabında verilmeyen bilgileri gerektiren etkinlikler öğrencileri zorluyor.

Tablo 22: Öğrenci Çalışma Kitaplarıyla İlgili Kullanımda Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin 6.Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitaplarıyla ilgili kullanımda karşılaşılan güçlükler nelerdir?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki etkinlikleri isteyerek yaparım.	83	12,8	223	34,3	344	52,9	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler birbirine benzerdir.	203	31,2	289	44,5	158	24,3	650	100
Ders kitabı varken ayrı bir çalışma kitabı gereksizdir.	408	62,8	107	16,5	135	20,8	650	100

Tablo 23: Öğrenci Çalışma Kitaplarıyla İlgili Kullanımda Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin 7.Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Çalışma kitaplarıyla ilgili kullanımda karşılaşılan güçlükler nelerdir?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalışma kitabındaki etkinlikleri isteyerek yaparım.	121	18,6	255	39,2	274	42,1	650	100
Çalışma kitabındaki etkinlikler birbirine benzerdir.	190	29,2	287	44,2	173	26,6	650	100
Ders kitabı varken ayrı bir çalışma kitabı gereksizdir.	336	51,6	118	18,2	196	30,1	650	100

Çocukların etkinliklerden sıkıldığı etkinliklerin uygulanmasında bir sorun olarak öğretmenler tarafından sıkça dile getirilmektedir (Acat, 2010: 32). Bu araştırmada da öğretmenlerin sadece %11,3'ü öğrencilerin etkinlikleri severek yaptığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilere “Çalışma kitabındaki etkinlikleri isteyerek yaparım.” ifadesiyle ilgili görüşleri sorulmuştur. 6. sınıf öğrencilerinin %12,8'i hayır, %34,3'ü kısmen ve %52,9'u evet cevabını vermiştir. 7. sınıf öğrencilerininse %18,6'sı hayır, %39,2'si kısmen ve %42,1'i evet şeklinde cevap vermiştir. 6. Sınıf öğrencileri daha

yüksek oranda olumlu cevap vermişlerdir. Her ne kadar olumlu cevap verenlerin oranları çok yüksek olmasa da öğretmenlerin bu konuda daha olumsuz düşündüğü görülmektedir. Nitekim daha önce değinildiği gibi yapılan mülakatlarda da öğretmenler öğrencilerin etkinlikleri yapmak konusunda çok istekli olmadıkları yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Öğrencilere “Çalışma kitabındaki etkinlikler birbirine benzerdir.” şeklindeki ifade hakkında görüşleri sorulmuştur. 6. sınıf öğrencilerinin %31,2’si hayır, %44,5’i kısmen, %24,3’ü evet şeklinde cevap verirken 7. sınıf öğrencilerinin %29,2’si hayır, %44,2’si kısmen ve %26,6’sı evet şeklinde cevap vermiştir. Her iki grupta da kısmen diyen öğrencilerin oranı fazladır. Öğretmenler ise gerek mülakatlarda gerekse açık uçlu anket sorularında çalışma kitaplarındaki etkinlikleri birbirine benzer oldukları yönünde eleştirmişlerdir. Çalışma kitabı etkinliklerinin çeşitlilik açısından öğretmen ve öğrenciler tarafından yeterli bulunmadığı söylenebilir.

Yeni programla birlikte kullanılmaya başlanan öğrenci çalışma kitaplarını öğrenciler tarafından ne derecede kabul gördüğünü belirlemek için öğrencilerin “Ders kitabı varken ayrı bir çalışma kitabı gereksizdir.” ifadesi hakkındaki görüşleri alınmıştır. 6. sınıf öğrencilerinin %62,8’i hayır, 16,5’i kısmen ve %20,8’i evet şeklinde cevap vermişlerdir. 7. Sınıf öğrencilerinin cevapları ise %51,6 hayır, %18,2 kısmen, %30,1 evet şeklindedir. Cevaplar incelendiğinde çalışma kitaplarının 6. sınıf seviyesinde daha yüksek oranda gerekli görüldüğü anlaşılmaktadır. Burada daha önce de vurgulanan çalışma kitaplarının 6. sınıflarda daha fazla kullanılmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

4.7. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın 6. alt problemi öğretmen görüşlerinden hareketle çalışma kitaplarının daha etkili kullanılması için yapılması gerekenleri ortaya koymaktır. Bu amaçla öğretmenlere anket formunda “Çalışma kitaplarının daha verimli ve etkili kullanılması için neler önerirsiniz?” şeklinde bir açık uçlu sorunun yanında mülakat formunda “Çalışma kitaplarının etkililiğini artırmak için neler önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya 80 öğretmenden 68’i cevap vermiştir. Öğretmenlerin cevapları benzerliklerine göre gruplandırılarak tablo 24’te sunulmuştur. Gruplandırma yapılırken öğretmenler 1’den 80’e kadar numaralandırılarak numaraları ilgili cevabın karşısına yazılmıştır.

Tablo 24: Çalışma Kitaplarının Daha Verimli ve Etkili Kullanılması İçin Öğretmenlerden Öneriler

Getirilen Öneri	Öğretmenler	f
Ders süresi arttırılmalı	2/3/12/15/17/20/23/27/30/31/35/36/37/45/50/51/59/69/72/78/80	21
Etkinlikler daha ilgi çekici, eğlenceli hazırlanmalı	10/12/14/15/24/27/29/31/32/38/42/46/49/53/60/61/66/72/73/79	21
Çalışma kitabındaki etkinlikler öğrenci seviyelerine uygun olarak hazırlanmalı	1/7/10/12/19/21/24/49/56/61/67/80	12
Az sayıda ancak konunun özüne uygun etkinlikler olmalı.	25/32/34/41/49/47/55/63/73/80	10
Kazanımlara uygun etkinliklere yer verilmeli	9/13/15/21/24/25/30/40/55	9
Uzun yazma etkinlikleri yerine bulmaca, kavram haritası, dallanmış ağaç, gibi farklı türde ve çeşitli etkinliklere yer verilmeli	40/53/54/66/70	5
Daha fazla görsele yer verilmeli ve kitapların baskı kalitesi arttırılmalı	42/54/58/75/79/	5
Çalışma kitabı ders kitabı ile birleştirilmeli ve fasiküllere bölünerek hazırlanmalı	2/4/13/14/78	5
Konu ve kazanımlar azaltılmalı	3/15/45/59/78	5
Programda etkinlikler için ayrı bir ders saati oluşturulmalı	7/19/20/30/68	5
Etkinlikler ders esnasında öğretmen rehberliğinde yapılmalı	69/74/35/36	4
Performans ödevleri uygulanabilir nitelikte olmalı ve etkinlikler öğrencileri araştırmaya sevk etmeli	25/33/62/80	4
SBS sınavına yönelik çalışmalara yer verilmeli, kitaplar test sorusu içermeli	21/24/38/75	4
Öğretmenler ödev olarak verdikleri etkinlikleri kontrol ederek öğrencilere geri dönüt vermeli	28/65/	2
Sosyal bilgiler sınıfları oluşturulmalı	45/72	2
Çalışma kitabı içeriğinde güncel konulara daha fazla yer verilmeli	58	1
Ders kitabı daha fazla bilgi içermeli	8	1
Çalışma kitabında mizaha daha fazla yer verilmeli	37	1
Etkinlikleri öğretmenler hazırlamalı	22	1

Öğretmenlerin, çalışma kitabının kullanımında en büyük sorun olarak işaret ettikleri durum ders süresinin yeterli olmayışıdır. Bu bağlamda ders sürelerinin düzenlenmesi konusunda öneride buldukları görülmektedir. Sosyal bilgiler ders sürelerinin yetersiz olduğunu ortaya koyan birçok araştırma mevcuttur (Arslantaş 2006; Aslan 2009; Çelik ve Katılmış 2010; İncekara 2011; Palandökenler 2008; Ulu Kalın 2007b). Bunun dışında

etkinliklerin daha ilgi çekici bir şekilde ve öğrencilerin seviyelerine göre hazırlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Görüşme yapılan öğretmenler de buna benzer önerilerde bulunmuşlardır. Örneğin Öğretmen L'nin çalışma kitabının daha etkili kullanılması için önerileri şunlardır:

“Ders konularıyla birebir örtüşmesini isterim her şeyden önce. Ders kitabında olmayan konuyla ilgili etkinlik olmasın. Bu çocukları zorluyor. Başka kaynakları araştırmak zorunda kalıyorlar. Ders içinde kullanmak gerektiğinde bu sıkıntılı oluyor. Bilmiyorsa yapamıyorlar. Mecburen ödev olarak veriyorum. Ders kitaplarıyla çalışma kitapları örtüşmeli. Etkinlikler daha zengin olmalı.”

Öğretmen D' ise bu konuda şunları söylemiştir: *“Biz zümre öğretmenimle konuşmuştuk, kitap tek kitap olmasa. Bir yıl boyunca aynı kitap, sıkılıyorlar. Farklı renklerden oluşan bir kitap seti olabilir. Yeni kitap yeni heyecan oluşturabilir. Mutlaka ders saati gözden geçirilmeli. Ben ya yetiştiremiyorum ya da ucu ucuna yetiştiriyorum. Ama her iki durumda da çalışma kitaplarını ders içinde çok iyi kullanamıyorum. Sınıf mevcutları düşürülmeli ve mutlaka zorunlu branş sınıfı uygulamasına geçilmeli.”*

“Programda etkinlikler için ayrı bir ders saati oluşturulmalı.” önerisi çalışma kitaplarının işe koşulma mantığıyla çelişmektedir. Zira çalışma kitabı ders işleniş sürecinden ayrı ve bağımsız değil, öğrencilerin işlenen konularla ilgili etkinlikleri yaparak öğrenme sürecine aktif katılmalarına fırsat veren, öğrenmelerinin sorumluluklarını almalarını sağlayan, dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak ders kitabı tamamlayıcısı niteliğindedir. Bu duruma benzer olarak öğretmenlerin “Ders kitabı daha fazla bilgi içermeli.” ve “SBS sınavına yönelik çalışmalara yer verilmeli, kitaplar test sorusu içermeli.” Şeklinde yaptıkları öneriler de yapılandırmacı öğrenme anlayışına ters düşmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ders kitapları eğitim öğretim sürecinin vazgeçilmez araçlarından biridir. 2004 ilköğretim programıyla ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı şeklinde üçlü set olarak uygulanmaya başlanmış ve öğrenci çalışma kitapları eğitim öğretim sürecindeki yerini almıştır. Bu kitapların daha etkili hale getirilebilmesinde uygulamadaki mevcut durumlarının değerlendirilerek ihtiyaçlar doğrultusunda yeni düzenlemelerin yapılması ve geliştirilmeleri gerekmektedir. Bu bölümde araştırmanın bulgularıyla ilgili olarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan hareketle geliştirilen önerilere yer verilmiştir. Sonuçlar araştırma problemlerine göre sırayla sunulmaya çalışılmıştır.

Öğrenci çalışma kitaplarının kullarımdaki yerinin değerlendirildiği bu araştırmada uygulamada karşılaşılan çeşitli sorunlar tespit edilmiştir. Araştırmanın verilerine göre; çalışma kitaplarının niteliği ve içeriğinden kaynaklı sorunlar, ders süresiyle ilgili sorunlar, öğrencilerin hazır bulunuşlukları ve seviyeleriyle ilgili sorunlar ve dersliklerin fiziki yapılarından kaynaklı sorunlar gibi farklı nedenlerden ötürü, ilköğretim II. kademedede sosyal bilgiler ders sürecinde, çalışma kitabı içeriğinin gerektiği şekilde uygulanmadığı görülmüştür. Öğretmenlerin çoğunluğu çalışma kitaplarını kullandıklarını ifade etmiş olmasına rağmen çalışma kitaplarının MEB'in önerdiği şekilde, aktif öğrenmeyi sağlamaya yönelik olarak kullanılmadıkları daha çok ev ödevi olarak yaptırıldıkları tespit edilmiştir. Bu durum elbette ki çalışma kitaplarından beklenen faydayı, öğrenci ve öğretmenlerin bu kitaplara bakış açısını ve öngörülen şekilde ders işleniş sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışma kitabı içeriği, öğretmen rehberliğinde, sınıf içerisinde öğrencilerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğu bir ortamda kullanılması durumunda öğrencilere, ders sürecine ve öğretmene sağlayacağı faydaların daha fazla olacağı düşünülmektedir.

Öğretmenlerin çalışma kitaplarındaki etkinliklerin programdaki kazanımların sağlanmasını desteklemesi konusunda etkili olduğunu düşünmesine rağmen kullarımda olan kitapları yeterli bulmamaları araştırmanın bir diğer sonucudur. Ortaya çıkan bu

sonuçta çalışma kitaplarının sınıf içi uygulamalarının gerektiği gibi olmamasının da etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü çalışma kitaplarının kazanımların sağlanmasında etkili olabilmesi için ders işleniş sürecinde öğretmen rehberliğinde işlenen konuya paralel ve kaynaştırmalı bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Öte yandan öğretmenlerin bir kısmı çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin bazılarının kazanımlarla alakalı olmadığını düşündüğü tespit edilmiştir.

Çalışma kitabındaki etkinliklerin yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygunluğunu değerlendirmek amacıyla, sorulan sorulara verilen cevaplara baktığımızda; çalışma kitaplarının öğrencinin ilgisini çekme, öğrenciyi derste aktif hale getirme, öğrencilerin etkinlikleri severek yapma durumları hakkında öğrencilerin öğretmenlere oranla daha olumlu düşündüğü, etkinliklerin öğrenilenlerin kalıcılığa etkisi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerinin olumlu ve benzer olduğu görülmektedir. Öğrenciyi, öğretmeni dinleyen ve sunulan bilgileri aynen ezberleyen kişi olmaktan çıkarıp, sınıf içinde aktif bir şekilde kendi öğrenmesinde rol oynayan, etkinliklerle yaparak yaşayarak öğrenen durumuna getirebilmek için işe koşulan çalışma kitaplarının, aktif öğrenmeye katkısı hakkında öğretmenlerin daha fazla olumsuz görüş bildirmesi dikkate değerdir.

Ülke genelinde bütün öğrenciler aynı kitaplarla eğitim-öğretim görmektedir. Programda öğrencilerin seviyesinden ve bölgesel özelliklerden kaynaklı durumlarda, dersin ve milli eğitimin amaçları çerçevesinde öğretmenlerin gereken değişiklikleri yapması gerektiği sıkça vurgulanmaktadır. Bunun yanında çalışma kitaplarının girişinde kitapların öğrenci seviyelerine uygun olarak hazırlandığı belirtilmektedir. Araştırma bulgularına göre ise öğretmenler çalışma kitaplarını öğrencilerin seviyesine uygun bulmazken öğrenciler bu konu hakkında daha olumlu düşünmektedir.

Araştırma bulgularına göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin çalışma kitabının uygulanmasında karşılaştıkları sorunlar şunlardır:

- 1) Ders sürelerinin yetersiz olması,
- 2) Etkinliklerin çoğunluğunun ev ödevi olarak yaptırılıyor olması,

- 3) Çalışma kitabı içeriğinin öğrencilerin seviyelerine uygun olmaması (bazı öğretmenler kolay olarak bazı öğretmenlerse zor olarak değerlendirmişlerdir),
- 4) Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyinin yetersiz olması,
- 5) Öğrencilerin SBS sınavından kaynaklı kaygıları ve test çözmeye yönelmeleri,
- 6) Sınıfların yapısı ve sınıf mevcutlarının kalabalık oluşu,
- 7) Öğrencilerin kitapları taşımakta zorlanması ve bazen okula getirmemeleri,
- 8) Çalışma kitaplarının baskı kalitesinin iyi olmaması,
- 9) Çalışma kitabı içeriğinin internet kullanımı gerektiren etkinlikler içermesi ancak her öğrencinin evinde internet olmaması,
- 10) Sınıfların yapısının eski düzende devam ettiriliyor olması ve sınıfların donanım açısından eksik olması,
- 11) Çalışma kitabı içeriğindeki araştırma ve proje ödevlerinin layığıyla yapılmayışı,
- 12) Çalışma kitabında yer alan etkinliklerin niteliğinden kaynaklı olumsuzluklar,
- 13) Konulara göre etkinliklerin dağılımının dengesiz olması.
- 14) Etkinliklerin bazılarının ders kitabında yer alan konulara uygun olmayışı,
- 15) Bazı etkinliklerin kazanımlarla örtüşmemesi,
- 16) Uzun uzun yazma gerektiren, bir olay, durum veya konu hakkında yorum istenen etkinliklerin fazla sayıda oluşu,
- 17) Etkinliklerin çeşitliliğinin yeterli olmayışı, birbirine benzer etkinliklerin fazla olması,
- 18) Yaratıcı, ilgi çekici, eğlenceli ve orijinal etkinliklerin az oluşu,
- 19) Çalışma kitabının baskı kalitesinin kötü oluşu ve kitabın yazım hataları içermesi,
- 20) Bazı yönerge ve etkinliklerde istenilenlerin anlaşılması,
- 21) Bölgesel farklılıklardan kaynaklı kullanılması uygun olmayan etkinliklerin oluşu ve etkinliklerin uyarlanması zor olması,
- 22) Bireysel farklılıkların göz ardı edilmiş olması,
- 23) Yapılabilmesi için ders kitabında verilmeyen bilgileri gerektiren etkinlikler öğrencileri zorlaması.

Bunların dışında özellikle 7. sınıf çalışma kitaplarının uygulanmasında 6. sınıflara kıyasla daha fazla problem yaşandığı tespit edilmiştir. Öğretmen görüşlerine göre bu durumun sebebi 7. sınıf sosyal bilgiler konularının daha yoğun olması, ders sürelerinin bu konuları işlemeye yeterli olmaması ve 7. sınıf seviyesindeki öğrencilerin SBS sınavına hazırlanma kaygılarının daha fazla olmasıdır.

Uygulamada var olan tüm aksaklıklara ve yapılan görüşmelerde öğretmenler tarafından yöneltile olumsuz eleştirilere rağmen öğretmenlerin büyük çoğunluğunun çalışma kitabını gerekli gördüğü, aynı şekilde her iki sınıf seviyesinde de öğrencilerin büyük çoğunluğunun çalışma kitabını gerekli gördüğü ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre çalışma kitaplarının daha işlevsel hale getirilmesi için öğretmenlerin önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin önerileri şu şekildedir:

- 1) Ders süresi arttırılmalı.
- 2) Etkinlikler daha ilgi çekici, eğlenceli hazırlanmalı.
- 3) Çalışma kitabındaki etkinlikler öğrenci seviyelerine uygun olarak hazırlanmalı.
- 4) Az sayıda ancak konunun özüne uygun etkinlikler olmalı.
- 5) Kazanımlara uygun etkinliklere yer verilmeli.
- 6) Uzun yazma etkinlikleri yerine bulmaca, kavram haritası, dallanmış ağaç, gibi farklı türde ve çeşitli etkinliklere yer verilmeli.
- 7) Daha fazla görsele yer verilmeli ve kitapların baskı kalitesi arttırılmalı.
- 8) Çalışma kitabı ders kitabı ile birleştirilmeli ve fasiküllere bölünerek hazırlanmalı.
- 9) Konu ve kazanımlar azaltılmalı.
- 10) Programda etkinlikler için ayrı bir ders saati oluşturulmalı.
- 11) Etkinlikler ders esnasında öğretmen rehberliğinde yapılmalı.
- 12) Performans ödevleri uygulanabilir nitelikte olmalı ve etkinlikler öğrencileri araştırmaya sevk etmeli.
- 13) SBS sınavına yönelik çalışmalara yer verilmeli, kitaplar test sorusu içermeli.

- 14) Öğretmenler ödev olarak verdikleri etkinlikleri kontrol ederek öğrencilere geri dönüt vermeli.
- 15) Sosyal bilgiler sınıfları oluşturulmalı.
- 16) Çalışma kitabı içeriğinde güncel konulara daha fazla yer verilmeli.
- 17) Ders kitabı daha fazla bilgi içermeli.
- 18) Çalışma kitabında mizaha daha fazla yer verilmeli.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle yapılan öneriler şöyledir:

1) Öğretmenler, öğrenci çalışma kitaplarının varlık sebebi konusunda bilinçlendirilmelidir.

2) Öğretim programında yer alan konuların süresi, önerilen etkinlikleri uygulama süresiyle uyumlu olmalı ve öğretmenlerin konuları yetiştirme kaygısı taşıması önlenmelidir. Bu sebeple sosyal bilgiler ders süreleri tekrar gözden geçirilmeli ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

3) Öğretmen adayları, öğretmenliğe başladıklarında sınıflarında kullanacakları kitaplarla, eğitim fakültelerindeki öğrencilik hayatları boyunca çok sıklıkla yüz yüze gelmemektedirler. Hatta sadece “Öğretmenlik Uygulamaları” ve bazı programlarda yer alan “ Ders Kitabı Konu Alanı İncelemesi” dersi kapsamında, ders kitaplarıyla kısmen çalışma fırsatı bulabilmektedirler. Belki birçoğu kendi derslerine ait öğretmen kılavuz kitabını ya da öğrenci çalışma kitabını görmeden okuldan mezun olmaktadırlar. Uygulamaya dayalı konularda doğrudan sunulan pratik bilgilerin yeterli olmayacağı, yaparak yaşayarak öğrenmenin daha etkili olduğu bilinen bir gerçektir ve uygulamadaki ilköğretim programının temel aldığı fikirlerdendir. Konu, kitapların kullanılışı olduğunda sınıfları birer atölye ya da laboratuvar gibi nitelendirebiliriz. Öğretmen adaylarının eğitimleri boyunca bu kaynak kitapları etkili bir şekilde incelemesini ve uygulamasını sağlayacak şekilde düzenlemeler yapılmalıdır. Başka bir deyişle eğitim-öğretim sürecinin temel kaynağı olan ve bu süreçteki uygulamaları büyük oranda şekillendiren ders kitaplarının etkili kullanımı teori ve pratik bütünlüğü sağlanarak öğrenilmesi gerekmektedir. Ülkemizde öğretmen yetiştirme programlarında, okullarda uygulama olanağı sağlayan “Okul Deneyimi” dersinin niteliğinin ve süresinin yeterli olmadığını ve

geliştirilmesi gerektiğini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Aydın ve diğerleri, 2007; Bilgin Aksu ve Demirtaş, 2006; Ermiş ve diğerleri, 2010). Bu çalışmalarda öğretmen eğitiminde uygulamaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda öğretmen eğitiminde, teori ve pratik arasında denge sağlanarak “Öğretmenlik Uygulaması” dersi geliştirilmeli ve daha etkili hale getirilmelidir. Öğretmen adaylarının öğretmen olarak kullanacağı kitapları tanınmasına, bu kitaplarla çalışmasına imkân sağlanmalıdır. Bu tür bir düzenleme üniversite-okul işbirliğini ortaya çıkaracağından eğitim öğretimde kullanılan kaynakların geliştirilmesinde sürekli bir bilgi alışverişi sağlayarak, daha nitelikli, güncel, beklentileri karşılayabilen ve verimli kitaplar yapılabileceği düşünülmektedir.

4) Sınıfların fiziksel yapısı ve barındırdığı atmosfer, o sınıftaki öğrenme faaliyetlerinin dinamiğini etkilemektedir (Tok, 2010: 35). Bu sebeple tüm ilköğretim okullarında, sosyal bilgiler sınıfları kurulmalı ve bu sınıfların fiziki düzenlemeleri öğrenci merkezli anlayışa uygun olarak yapılmalıdır. Yani branş sınıfı uygulamasına geçilmeli ve her sosyal bilgiler sınıfında gerekli teknik donanım ve materyaller standart olarak sağlanmalıdır.

5) Çalışma kitapları hazırlayıcılarının etkinlikleri oluştururken, yönerge veya yönetmeliklerle sınırlandırıldıkları bilinmektedir. Hâlbuki etkinlik hazırlamak yaratıcılık ve orijinalite gerektirir. Bu sebeple, öğretmenlerle işbirliği içinde Talim Terbiye Kurulu tarafından “Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge” gözden geçirilerek yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

6) İlköğretim birinci kademedeki bazı dersler için yapılan ve şuan pilot olarak uygulanmakta olan ders ve öğrenci çalışma kitaplarının ikiye bölündükten sonra birleştirilmesi çalışması ilköğretim ikinci kademe için de yapılmalıdır. Hatta kitaplar ikiden fazla sayıda bölümlere ayrılabilir.

7) Çalışma kitabında dallanmış ağaç, kavram haritası, bulmaca, yapılandırılmış grid gibi etkinliklere daha fazla yer verilerek etkinlikler çeşitlendirilmelidir.

8) Çalışma kitabı ve ders kitabının baskı kalitesinin artırılması ve baskı hatalarından arındırılması gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acat, Bahaddin, (2010), “Yapılandırmacı Yaklaşımın Uygulanmasının Önündeki Engel: Öğretmen Kılavuz Kitaplarına Dönük Bir Eleştiri”, **Eğitime Bakış**, 6(17), 30-34
- Akdağ, Hakan, (2008), **İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Uygulama Dönütleri (Konya İli Örneği)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- (2009), “İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21, 1-14.
- Akdeniz, Necmettin, (2008), **6. Sınıf Sosyal Bilgiler Yeni Ders Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Akpınar, Burhan, (2010), “Yapılandırmacı Yaklaşımında Öğretmenin, Öğrencinin ve Velinin Rolü”, **Eğitime Bakış**, 6(16), 16-20
- Akpınar, Mehmet ve Kaymakçı, Selahattin, (2011), Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış, Yayına Kabul Edilmiş Makale
- Aktekin, Semih, (2010), “Yeni Sosyal Bilgiler ve Tarih Dersi Programları, Öğretmen Eğitimi ve Toplumsal Barış”, **Eğitim, Çatışma ve Toplumsal Barış: Türkiye’den ve Dünyadan Örnekler**,(105-112)
http://www.tarihvakfi.org.tr/tup/download/TV_egitim.pdf ,25.12.2011
- Altunışık, Remzi ve diğerleri, (2010), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, 6. Baskı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık
- Arılı, Mine ve Nazik, M. Hamil, (2004), **Bilimsel Araştırmaya Giriş**, 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi
- Arslandaş, Saadet, (2006), **6. ve 7. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersi Program Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Görüşleri Açısından**

- İncelenmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Aslan, Dervis, (2009), “**İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapılandırmacı Yaklaşım Bağlamında Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirmesi**”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ata, Bahri, (2009), Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Cemil Öztürk (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi**, I. Baskı İçinde (33-47), Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Atbaşı, Cengiz, (2007), **İlköğretim II. Kademe (6. ve 7. Sınıfta) Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ve Öğretiminde Yaşanan Güçlükler (Aksaray Örneği)**, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Aydın, Sinan ve diğerleri, (2007), “Öğretmen Adaylarının Okul Deneyimi II Dersine İlişkin Görüşleri”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 4(2), 75-90
- Ayva, Özge, (2010), Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Öğretme Süreci İle İlgili Öğrenci Görüşleri, **International Conference on New Trends in Education and Their Implications**
- Balcı, Ali, (2009), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler**, 7. Baskı, Ankara: Pegema Yayınevi
- Baş, Türker, (2008), **Anket Nasıl Hazırlanır Uygulanır Değerlendirilir**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Bell, J., (2005), **Doing Your Research Project**, 4th Edition. Berkshire, UK: Open University Press and McGraw-Hill
- Bilgin Aksu, Muallâ ve Demirtaş, Hasan, (2006), “Öğretmen Adaylarının Okul Deneyimi II Dersine İlişkin Görüşleri”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 7(11), 3-21
- Büyüköztürk, Şener ve diğerleri, (2010), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 6. Baskı, Ankara: Pegema Yayınevi

- Cohen, Louis, Lawrence, Manion ve Keith, Morrison, (2003), **Research Methods in Education**, 5th Edition, London and New York: RoutledgeFalmer
- Creswell, John W. (2011). **Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Qualitative and Quantitative Research**, 4th Edition, New Jersey: Pearson Education
- Çelik, Hülya ve Katılmış, Ahmet, (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerindeki Öğrenci Başarısını Etkileyen Unsurlara İlişkin Görüşleri”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, 22, (128–153)
- Çelikkaya, Tekin, (2008), “**Yapılandırmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi (5.Sınıf Örneği)**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çepni, Salih, (2009), **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, 4. Baskı, Trabzon:
- Çetin, Aysun, (2008), **6. Sınıf Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2005) Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenip Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Demirel, Özcan, (2009), **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, 12. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Denscombe, Martyn, (2007), **The Good Research Guide for Small-Scale Social Research Projects**, 3rd Edition, New York: Open University Press
- Dilaver, Hasan Hüseyin ve Akyürek Tay, Betül, (2008), “Sosyal Bilgilerde Yapılandırmacılık”, Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi**, I. Baskı İçinde (91-121), Ankara: Pegema Yayıncılık
- Dinç, Erkan ve Doğan, Yasin, (2010), “İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Uygulanması Hakkında Öğretmen Görüşleri”, **Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, 1(1), 17-49
- Doğanay, Ahmet, (2005), “Sosyal Bilgiler Öğretimi”, Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.), **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, 5. Baskı İçinde (17-52), Ankara: Pegema Yayıncılık.

- Doğanay, Ahmet, (2008), “Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17(2),77-96
- Duman, Bilal ve İkiel, Cercis, 2002, “Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(2), 245-262
- Duman, Bilal, (2011), “Yapılandırmacılık”, Gürbüz Ocak (Ed.), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, 3. Baskı içinde (360-383), Ankara: Pegema Yayıncılık
- EARGED, (2008), **İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi**, http://earged.meb.gov.tr/tamamlanan/Son_Ders_Kitaplari.pdf
- Ekinci, Abdurrahman ve Öter, Ömer Murat, (t.y.), İlköğretim Okulları Ders Kitapları, Öğrenci Çalışma Kitapları Ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Branşlara Göre İncelenmesi Çalıştayları Raporu, http://duabpo.dicle.edu.tr/oygem/dosya/DERS_KiTAPLAR_iNCELEME_RAPOR_U.pdf (01.10.2011)
- Ekiz, Durmuş, (2003), **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş**, Ankara: Anı Yayıncılık
- Erdem, Eda ve Demirel, Özcan, (2002) “Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı” **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 28, 81-87
- Erden, Münire, (tarihsiz), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erdoğan, Mecan, (2009), “Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Tasarlanmış Sosyal Bilgiler Sınıfına İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ermış, Hilal ve diğerleri, (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Okul Deneyimi II Dersi Etkinliklerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/148.pdf> (20.11.2011)
- Ersoy, Fatma Gönül, (2009), **Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Uygulanması İle İlgili Değerlendirmeler (Konya İli Örneği)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Fer, Seval, (2005), 1923 Yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine Bir İnceleme, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu**, http://sevalfer.com/files/Bildiri_CumhuriyetDonemiProg.pdf (05.09.2011)
- Fraenkel, Jack R. ve Wallen, Norman E. (1990), **How to Design And Evaluate Research in Education**, 6th Edition, New York: McGraw-Hill
- İncekara, Süleyman ve Karatepe, Akif, (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeni Program Temelinde Ders Kitaplarına Yönelik Düşünceleri” **Marmara Coğrafya Dergisi**, 21, 46-64.
- İncekara, Süleyman, (2010), What Did The New Social Studies Program Change In Upper Primary Level Social Studies Education In Turkish Schools? An Assessment From Teachers’ Perspectives, **International Research in Geographical and Environmental Education**, 19(4), 351–364
- (2011), “Özel Öğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Programın Uygulanmasına Yönelik Görüşleri” **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 10 (36), 351-368
- Johnson, Burke, ve Christensen, Larry, (t.y.), **Educational Research, Quantitative, Qualitative and Mixed Research**, <http://www.southalabama.edu/coe/bset/johnson/lectures/lec2.pdf> (20.08.2011)
- Johnson, R. Burke, ve Onwuegbuzie, Anthony, J. (2004). **Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come**. Educational Researcher, 33(7), 14-26
- Kabapınar, Yücel, (2009a), Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları, Cemil Öztürk (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi**, I. Baskı İçinde (367-401), Ankara: Pegema Yayıncılık.
- (2009b), “Yeni sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Öğretmenler Değişim Kolay Mı?”, **Toplumsal Tarih**, 189, 42-49
- Kaptan, Saim, (1998), **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**, 11. Baskı, Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri
- Karasar, Niyazi, (2010), **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 21. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları

Kaya, Niyazi ve diğeri, (2007), Sosyal Bilgiler Programına Göre Öğrenci Çalışma Kitaplarının Beceri ve Değerleri Gerçekleştirilebilir Düzeyi, **I. Ulusal İlköğretim Kongresi**, Ankara.

Kaya, Yılmaz, (2009), “Lisans Düzeyinde Sosyal Bilgiler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Öğretmen Adaylarının Görüşleri”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 27, 31-53

Kaymakçı, Selahattin, (2010), “**Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Yaprakları Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

----- (2009a), Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi?, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, <http://www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosyapdf/2009/5/83.pdf> (12.10.2011)

----- (2009b), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Materyal Olarak Çalışma Yaprakları”, Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar**, I. Baskı İçinde (323-340), Ankara: PegemA Yayıncılık

----- (2007a), “Bir Müfredat Geliştirme Öyküsü: Prof. Dr. Mustafa Safranla Söyleşi”, **Toplumsal Tarih**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 159, 87-91.

----- (2007b), “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında Bulunan Çalışma Yapraklarının Çalışma Yaprakları Hazırlama Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi”, **III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi**, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Kaymakçı, Selahattin, (2006), “**Tarih Öğretmenlerinin Çalışma Yaprakları Hakkındaki Görüşleri**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıçoğlu, Gökçe, (2009), Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi, Mustafa Safran (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, I. Baskı İçinde (3-16), Ankara: PegemA Yayıncılık

- Kırtay, Ayfer, (2007), **2005–2006 Öğretim Yılı 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri (Kars İli Örneği)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Komisyon, (2010a), **İlköğretim 7 Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Mustafa Safran (Ed.), 4. Baskı, Ankara: Saray Matbaacılık
- Komisyon, (2010b), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 6**, 5. Baskı, İstanbul, Dergâh Ofset
- Komisyon, (t.y.), **Hoş Geldin Öğretmenim**, MEB yayınları.
- Kulantaş, Nazike, (2007), **4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Ders ve Öğrenci Çalışma Kitapları ile Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretmen, Öğrenci ve Veli görüşlerine Göre Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB, (2006), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü
- (t.y.), İlköğretim 1–5. Sınıflar Programları Tanıtım El Kitabı, <http://iogm.meb.gov.tr/files/io1-5sinifprogramlaritanitimkit.pdf> (05.07.2011)
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, (2009), **T.C. Resmi Gazete**, 27449, 31 Aralık 2009
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Öğretim Çalışmalarının Plânlı Yürütülmesine İlişkin Yönerge, (2005), **Tebliğler Dergisi**, Ağustos 2003/2551 Ek ve Değişiklikler: 2575, Ağustos 2005
- NCSS, (t.y.), <http://www.socialstudies.org/standards/> introduction
- Ocak, Gürbüz, Yurtseven, Ramazan, (2009), “Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12 (22), 94-109
- Oruç, Şahin, (2009), “Sosyal Bilgiler Ders Kitapları”, Mustafa, Safran (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, 1. Baskı içinde (267-282), Ankara: Pegema Yayıncılık

- Öcal, Adem ve Yiğittir, Süleyman, (2007), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği)”, **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8(1), 51-61.
- Önal, Hakan, Kaya, Niyazi, (2006), Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4. ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi, **Balıkesir, BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9(16), 21-37. <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c9s16/makale/c9s16m2.pdf> (17.09.2011)
- Özdemir, Soner Mehmet, (2009), “Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi”, Mustafa, Safran (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, 1. Baskı içinde (17-46), Ankara: Pegema Yayıncılık
- Özden, Yüksel, (2011), **Öğrenme ve Öğretme**, 11. Baskı, Ankara: Pegema Yayıncılık
- Özkan, Hasan Hüseyin, (2009), “Bilgi Toplumu Eğitim Programları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(10), 113-132
- Öztürk, Cemil, (2009), Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış, Cemil Öztürk (Ed.), **Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi**, I. Baskı İçinde (1-31), Ankara: Pegema Yayıncılık
- Palandökenlier, İlknur, (2008), **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerisi Açısından Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Pektaş, Murat, (2008), **Biyoloji Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşımın ve Bilgisayar Destekli Öğretimin Öğrenci Başarısı ve Tutumlarına Etkisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Safran, Mustafa ve Ata, Bahri, (t.y.), Öğrencilerin Tarih Metinlerinden Anlam Çıkarmalarına Yönelik Araştırmalara Bir Bakış, <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/dosya/tarihselmetinler.pdf> (5.08.2011)
- Safran, Mustafa, (2004), “İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar Sosyal Bilgiler (4–5. Sınıf)”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**, 5(54–55), <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/safran.htm> 15.09.2010

- Safran, Mustafa, (2008), “Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış”, Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi**, I. Baskı İçinde (1-19), Ankara: Pegema Yayıncılık
- Sağlam, Halil İbrahim ve Bilgili, Ali Sinan, (2006), Aktif Öğrenmeyi Temel Alan Yapılandırmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Öğretimine Yansımaları, **Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 14, 271-285
- Senemoğlu, Nuray, (2011), **Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya**, 19. Baskı, Ankara: Pegema Yayıncılık
- Şimşek, Nurettin, (2004), “Yapılandırmacı Öğrenme ve Öğretime Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Eğitim Bilimleri ve Uygulama**, 3(5), 115-139
- Şişman, Mehmet, (2010), Öğrenmede Yapılandırmacılık Üzerine Bir Çeşitleme, **Eğitime Bakış**, 6(17), 4-9
- Tay, Bayram, (2005), Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 6(1), 209-225
- Tarman, Bülent ve Acun, İsmail, (2010), “Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Yeni Bir Sosyal Bilgiler Hareketi”, **Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, 1(1), 1-16
- Taş, Mentiş, Ayşe, (2007), “Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi”, **S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17, 519–532.
- Tok, Hidayet, (2010), “Yapılandırmacı Yaklaşımında Sınıf Ortamı”, **Eğitime Bakış**, 6(17), 35-37
- Tokdemir, Muhammet Ahmet (2007), **Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TTK, (2011), “10.03.2011 tarih ve 1672 sayılı Mütalaa”, <http://ttkb.meb.gov.tr/> 10.11.2011
- (2011), İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-7. Sınıflar) Taslak Ders Kitaplarını İnceleme, Değerlendirme Ölçütleri ve Puantajı, <http://ttkb.meb.gov.tr/Dosyalar/derskitabiinceleme/%C4%B0lk%C3%B6%C4%9Fretim%20Sosyal%20Bilgiler%20%284-7%29.pdf> 25.08.2011

- Turan, İlhan ve Karabacak, Nermin, (2007), “İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarına Göre Bir Değerlendirmesi”, **AÜ Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 16, 209-233.
- (2008), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretimdeki Yansımaları”, **Milli Eğitim**, 177, 138-152.
- Ulu Kalın, Özlem, (2007a), İlköğretim 4., 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Okunabilirliğinin Ölçülmesi, **I. Ulusal İlköğretim Kongresi**
- (2007b), **Sosyal Bilgiler Eğitim Programı ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ulusoy, Kadir, (2008), “Sosyal Bilgilerde Ders Kitapları”, Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi**, I. Baskı İçinde (191-216), Ankara: Pegema Yayıncılık
- Yalçınkaya, Elvan (2004), “İlköğretim Okulu Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri (Kayseri Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Yanpar, Tuğba, (2009), “Etkili ve Anlamli Öğrenme İçin Kuramsal Yaklaşımlar ve Yapılandırıcılık”, Cemil Öztürk, (Ed.) **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, I. Baskı Sayısı İçinde (51-76), Ankara: Pegema Yayınevi
- Yaşar, Şefik, (1998), “Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-Öğretme Süreci”, **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8 (1-2), 68-75.
- , (2010), “Yapılandırıcı Yaklaşımda Öğretmenin, Öğrencinin ve Velinin Rolü”, **Eğitime Bakış**, 6(17), 15-19
- Yaşar, Şefik, ve Gültekin, Mehmet, (2009), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Araç Gereç Kullanımı”, Cemil Öztürk, (Ed.) **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, I. Baskı Sayısı İçinde (307-342), Ankara: Pegema Yayınevi
- Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, (2008), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları

Yurdakul, Bünyamin, (2010), “Yapılandırıcılık”, Özcan Demirel (Ed.), Eğitimde Yeni Yönelimler, 4. Baskı içinde (39-65), Ankara: Pegema Yayıncılık

Yücel, İsmail Hakkı, (1997), **Bilim- Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu**, Sosyal Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek.pdf> (20.10.2011)

EKLER

EK-1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-7. Sınıflar) Taslak Ders Kitaplarını İnceleme, Değerlendirme Ölçütleri ve Puantajı

- 1) İçindekiler bölümü yer almalı.
- 2) İçindekiler bölümü içerikteki bilgilere kolay ulaşılabilir biçimde düzenlenmiş olmalı.
- 3) İçindekiler bölümünde belirtilen sayfa numaraları ile içerikteki sayfa numaraları örtüşmeli ve tutarlı olmalı.
- 4) İçindekiler bölümünde belirtilen başlık ve alt başlıkların yazımı büyük/küçük harf kullanımını bakımından nüsha içi ile uyumlu olmalı.
- 5) Öğrencilerin kitaptan verimli şekilde yararlanmasını sağlayacak unsurlara ve organizasyon şemasına yer verilmeli.
- 6) Kitaptan verimli şekilde yararlanmayı sağlayacak, kullanımı kolaylaştırıcı organizasyon şemasına, kitap genelinde yer alan ve kitabın kullanımında rehberlik eden açıklamalarla desteklenmiş sembol, logo vb. düzenlemelere yer verilmeli.
- 7) İçerikte açıklaması verilmemiş terim ve sözcükler ders kitabı sözlük bölümünde verilmeli
- 8) Kaynakçada yer verilen web siteleri resmî ve kamu denetiminde olan kurumlara ait olmalı
- 9) Çalışma kitabında kullanılan kaynaklar, alıntının kullanıldığı yerde ve ders kitabının kaynakça bölümünde verilmeli
- 10) Kazanımlar birebir aynı ifadeyle kitapta yer almamalı.
- 11) Etkinliklerin içeriği kazanım, beceri ve değer ifadeleri ile ilişkili olmalı
- 12) İşleniş ve etkinlikler özgün olmalı
- 13) Çalışmaların sonuçları, öğrencilerin öğrendiklerini kavramalarını ve yaşantılarına uygulayabilmelerini sağlamalı.
- 14) Bilgi teknolojilerini kullanmaya yönelten çalışmalar da verilmeli.
- 15) Her kazanıma yönelik etkinlik düzenlenmeli.
- 16) Etkinliklerin içeriği ezbere değil, bilginin inşa edilmesine hizmet etmeli
- 17) Kitap genelinde etkinliklerde farklı yöntem ve tekniklere yer verilmeli
- 18) İşleniş ve etkinliklerde kullanılan sorular bilgiyi doğrudan alacak şekilde değil, etkin bir yapılandırma süreci içinde öğrencinin düşünmesini, yorum yapmasını sağlayacak şekilde düzenlenmeli
- 19) İçerik bilimsel hata ve bilgi hatası yapılmadan düzenlenmiş olmalı.

- 20) Öğrenme alanlarının adları ders ve çalışma kitabında yer almamalı.
- 21) Kitap genelinde görsel ve yardımcı unsurlarla ilgili açıklama (resim ve fotoğraf alt yazıları, lejant bölümleri vb.) ve yönlendirmeler doğru yapılmış olmalı
- 22) Etkinliklerde tamamlayıcı, destekleyici ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (bulmaca, çizelge, modeller, diyagram, fotoğraf, grafik, hikâye, şarkı, kroki, poster, şekil, şema, tablo, harita, internet adresleri, okuma kaynakları, karikatür, resim vb.) yer verilmiş ve çeşitlilik sağlanmış olmalı
- 23) Kullanılan mektup, günlük, gazete ve öğrenci notları gibi belgeler birinci elden olmalı.
- 24) Başlık ve alt başlıklar içeriği destekleyecek nitelikte düzenlenmiş olmalı
- 25) Konuların işlenişi ve etkinlikler, öğrencinin ön bilgisi, günlük yaşantısı, yakın çevresi, bilgi, beceri, anlayış ve tutumları dikkate alınarak sınıf düzeyini gözetken kavram ve örneklerle verilmeli.
- 26) Anlatımlar çelişki ve yakın tekrar oluşturmayacak, ifadeler yanlış anlamalara yol açmayacak şekilde düzenlenmeli.
- 27) Konuların işlenişinde reklam, gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmemeli. Kazanımlarla ilgili verilen kişi, kurum, kuruluş vb. sınıf seviyesine uygun olmalı.
- 28) Etkinliklerde program kavramları ile ilgili uyarılar (giriş, geliştirme, pekiştirme) dikkate alınmalı.
- 29) Etkinliklerde öğrencinin duyuşsal, sosyal ve zihinsel gelişimi gözetilmiş olmalı.
- 30) Etkinlikler öğrencinin günlük yaşantısı, yakın çevresi, bilgi, beceri, anlayış ve değerleri dikkate alınarak sınıf düzeyine uygun şekilde düzenlenmeli.
- 31) Kitap genelinde bireysel farklılıkları gözetken işleniş ve etkinliklere yer verilmiş olmalı.
- 32) Ünite ve konu işlenişlerinin sıralanışı bakımından kitaplar arasında paralellik kurulmuş olmalı.
- 33) Çalışma kitabındaki etkinliklere yönerge verilmeli ve bu yönergeler tam, doğru, açık yapılmış olmalı.
- 34) İçerikte verilen bilgiler (istatistikî bilgi, ülke ve yer adları, ülke sınırları, bilimsel bilgiler vb.) güncel olmalı
- 35) Her ünite sonunda ünitenin tüm kazanımlarını değerlendirmeye yönelik en az bir soruya yer verilmeli

36) Ölçme değerlendirme çalışmaları öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme, yorumlama gibi becerilerini gösterebilecekleri içerikte düzenlenmiş olmalı

37) Ölçme değerlendirme çalışmaları farklı güçlük düzeylerinde hazırlanmış olmalı

38) Ölçme ve değerlendirme çalışmalarında kazanımlar en uygun soru tipiyle değerlendirilmeli, farklı soru türlerine (çoktan seçmeli, eşleştirmeli, doğru-yanlış türünde, boşluk doldurmalı, açık uçlu, kısa-uzun cevaplı sorulara) yer verilmeli

39) Performansa dayalı ölçme ve değerlendirme yaklaşımına uygun çalışmalara (performans görevi, proje, öz değerlendirme, akran değerlendirme, grup değerlendirme vb.) da yer verilmeli (Kitap genelinde en az iki performans görevi, bir proje çalışması ve değerlendirme araçlarına yer verilmeli.).

40) Ölçme ve değerlendirme araçları, ölçme değerlendirme teknik ve ilkelerine uygun düzenlenmiş olmalı (Örneğin eşleştirme maddelerinde cevap sütunundaki öge sayısı, soru sütunundaki öge sayısından fazla olmalı. Boşluk doldurma sorularında anahtar kelimeler verilmişse bir ya da daha fazla çeldirici yer almalı.)

41) İşleniş ve etkinliklerde kullanılan sorular ölçme ve değerlendirme teknik ve ilkelerine uygun düzenlenmiş olmalı.

42) Yazım hatası bulunmamalı.

43) Noktalama hatası bulunmamalı.

44) Noktalama eksikliği bulunmamalı.

45) Gereksiz noktalama işareti kullanılmamalı.

46) Dizgi hatası bulunmamalı.

47) Benzer biçimde düzenlenen ifadelerin yazım ve noktalamasında birlik sağlanmalı.

48) Yazı diline uygun nitelikte ve estetik bir dil kullanılmalı.

49) Kullanılan dil, nitelik ve nicelik (kelime seçimi, cümle yapıları, cümle ve metin uzunluğu) bakımından öğrenci düzeyine uygun olmalı.

50) Her türlü kavram, terim ve adlandırmada nüsha genelinde ve takım hâlindeki kitaplar arasında üslup birliği sağlanmalı.

51) Kelime düzeyinde anlatım bozukluğu bulunmamalı.

52) Kelime grubu düzeyinde anlatım bozukluğu bulunmamalı.

53) Cümle düzeyinde anlatım bozukluğu bulunmamalı.

- 54) Paragraf içi ve paragraflar arasında anlam bütünlüğü olmalı.
- 55) Paragraflarda gereksiz kelime ve cümle tekrarı bulunmamalı.
- 56) Paragraftaki cümleler arasında kip, kişi ve çatı uyumu sağlanmalı
- 57) Türk Bayrağı “Türk Bayrağı Kanun ve Tüzüğü”ne uygun özellikte verilmeli.
- 58) Atatürk görselleri orijinaline uygun, nitelikli verilmeli.
- 59) Görsel öğeler kişi, zümre, kurum ve kuruluşları küçük düşürücü özellikte verilmemeli.
- 60) Seri kitaplarda ve aynı kitap içerisinde görsel öge tekrarı yapılmamalı (içindekiler, tema, bölüm, ünite başı tasarımı hariç).
- 61) Görsel öğeler net ve temiz baskılı olmalı.
- 62) Görsel öğeler incelenirken:
 - a) Renklerde ilgi çekicilik
 - b) Estetik sayfa düzenleme
 - c) Gereksiz ayrıntıdan kaçınma
 - d) Yazı ve görsel öge dengesi
 - e) Sayfada aşırı yoğunluk ve aşırı boşluktan kaçınma
 - f) Özgün tasarım
 - g) Kolay algılama
 - h) Kompozisyon kurallarına uygun olmalı.
- 63) Temsili resimler, resmi kurumlar ile bunlara bağlı birimlerin arşivlerinden seçilerek verilmeli. Tarihî fotoğraflar, temsili resimler ve sanat eserleri kaynakça ile verilmeli.
- 64) Görsel tasarımlar reklâm unsuru içermeyecek şekilde düzenlenmeli .
- 65) Görsel materyaller ve tasarımlar öğrencinin pedagojik gelişimine, seviyesine, gelişim basamaklarına uygun, çevresinden örneklerle düzenlenmeli.
- 66) Görsel öğede figürler estetik görünümde çizim (desen) ve renklendirme ile üslup bütünlüğü içinde verilmeli.
- 67) Metin yazıları ve öğretime yardımcı unsurlarda kullanılan yazılar karakter, renk ve boyut olarak kolay okunabilir ve sistematik olmalı.
- 68) Öğretime yardımcı unsurlar doğru adlandırma (fotoğraf, resim, şekil, şema, grafik, tablo, harita) ve numaralandırma ile verilmeli.
- 69) Madde imleri tutarlı ve estetik olmalı.

EK-2: Araştırma Kapsamında Uygulama Yapılan Okullar

Merkez	Derepaşarı
Çaykur İlköğretim Okulu	Ali Rıza Yılmaz İlköğretim Okulu
Çay İlköğretim Okulu	Fıcıcılar İlköğretim Okulu
Doğuş Çay İlköğretim Okulu	Fındıklı
Kasarcılar İlköğretim Okulu	11 Mart İlköğretim Okulu
Kurtuluş İlköğretim Okulu	Arılı İlköğretim Okulu
Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	Aksu İlköğretim Okulu
Vakıflar İlköğretim Okulu	Muammer Çiçekoğlu İlköğretim Okulu
TOBB İlköğretim Okulu	Güneysu
Denizciler İlköğretim Okulu	İMKB İlköğretim Okulu
Reşadiye İlköğretim Okulu	Özel Bilge İlköğretim Okulu
Merkez İlköğretim Okulu	Ulucami İlköğretim Okulu
Şevket Yardımcı İlköğretim Okulu	İkizdere
İstiklal İlköğretim Okulu	Atatürk İlköğretim Okulu
Ardeşen	İyidere
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Fethiye İlköğretim Okulu
Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu	Merkez İlköğretim Okulu
İMKB İlköğretim Okulu	Hazar Çaysan İlköğretim Okulu
Köprüköy İlköğretim Okulu	Kalkandere
Fatih İlköğretim Okulu	Atatürk İlköğretim Okulu
Mesut Karaoğlan İlköğretim Okulu	Çayırılı İlköğretim Okulu
Çamlıhemşin	Pazar
Atatürk İlköğretim Okulu	Ahmet Mesut Yılmaz İlköğretim Okulu
Çayeli	Ahmet Tahta Kılıç İlköğretim Okulu
9 Mart İlköğretim Okulu	Yaşar ve Medine Haberal İÖO
Fikri Keçeli İlköğretim Okulu	Veysel Vardal İlköğretim Okulu
Hasan Yılmaz İlköğretim Okulu	Fuat Ergenç İlköğretim Okulu
H. Rüştü Altınbaş İlköğretim Okulu	TOKİ İlköğretim Okulu
İshakoğlu İlköğretim Okulu	Hüseyin Sarioğlu İlköğretim Okulu
Yamantürk İlköğretim Okulu	Hamidiye İlköğretim Okulu
Merkez Atatürk İlköğretim Okulu	Aktepe İlköğretim Okulu
Şahika İlköğretim Okulu	Vali Erdal Ata İlköğretim Okulu

EK-3: Öğretmen Anket Formu

ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI KULLANIM DURUMU DEĞERLENDİRME ANKETİ (Öğretmen Anketi)

Değerli Öğretmenler;

Bu anket, 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi, “Öğrenci Çalışma Kitapları” hakkındaki görüşlerinizi almak ve uygulamada karşılaşılan güçlükleri ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır. Cevaplarınız, araştırmanın amacına ulaşması ve sonuçları bakımından büyük önem arz etmektedir.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kişisel bilgilerinizle ilgili sorular; ikinci bölümde, çalışma kitaplarıyla ilgili, işaretleme yaparak cevaplayacağınız sorular; üçüncü bölümde ise, yazılı olarak cevaplayacağınız sorular yer almaktadır. Ankete adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için, lütfen her maddeyi dikkatle okuyunuz ve uygun bulduğunuz seçeneği işaretleyiniz. Cevapsız soru bırakmamaya özen gösteriniz.

Araştırmaya katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Çiğdem BAKİ

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

I.BÖLÜM

Cinsiyetiniz : Bayan () Erkek ()

Yaşınız (yazınız) :.....

Eğitim durumunuz : Ön Lisans ()

Lisans ()

Yüksek Lisans () (Alanınız.....)

Doktora () (Alanınız.....)

Diğer (Yazınız) :.....

Görevdeki Kıdem Yılıınız (yazınız) :.....

Materyal hazırlama konusunda eğitim aldım (birden fazla işaretleyebilirsiniz);

Hizmet İçi Eğitim () Lisans Eğitiminde Ders Olarak ()

Almadım () Diğer.....

II. BÖLÜM

(Lütfen görüşünüze uygun olan kutucuğu işaretleyiniz)

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1) Çalışma kitabındaki etkinlikleri, kılavuz kitapta önerilen şekilde uyguladım.					
2) Çalışma kitabındaki etkinliklerin, önerilen işleniş yöntemleri öğrenci merkezli anlayışa uygundur.					
3) Çalışma kitabından ödev olarak verdiğim etkinliklerin yapılıp yapılmadığını kontrol ederim.					
4) Çalışma kitabını yetersiz gördüğüm durumlarda hazırladığım çalışma yapraklarını kullanırım.					
5) Çalışma kitabında yer alan performans görevlerini yaptırım.					
6) Çalışma kitabını, ders kitabında işlenen konulara paralel olarak kullanmaya dikkat ederim.					
7) Çalışma kitabındaki etkinlikleri öğrencilerin seviyelerine uyarlamak için gerekiyorsa değişiklik yaparım.					
8) Ödev olarak verilen etkinliklerin kontrolünü yapmaya derse ayrılan süre yeterli değildir.					
9) Konuları yetiştirebilmek için çoğunlukla çalışma kitabındaki etkinlikleri ev ödevi olarak veririm.					
10) Programda derse ayrılan süre, çalışma kitabındaki etkinliklerin uygulanması için yeterlidir.					
11) Öğrenciler çalışma kitabındaki etkinlikleri severek yapar.					
12) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getirir.					
13) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin derse olan ilgisini artırır.					
14) Çalışma kitabında yer alan etkinlikler genellikle birbirinin aynısıdır.					
15) Çalışma kitapları, öğretmenin yaratıcılığını sınırlandırır.					
16) Ders kitabı varken ayrı bir çalışma kitabı gereksizdir.					
17) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrenilenlerin kalıcılığını artırır.					

İFADELER	Kesimle	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Derecede	Katılıyorum	Katılıyorum	Kesimle	Katılıyorum
18) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencileri araştırma yapmaya yönlendirir.								
19) Çalışma kitabındaki etkinlikler dersin kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmene yardımcı olur.								
20) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilere üst düzey düşünme becerileri kazandırır.								
21) Çalışma kitabındaki etkinlikler, programın hedeflediği kazanımları karşılayacak yeterliliktedir.								
22) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin derste öğrendikleri teorik bilgileri, beceriye dönüştürmesine yardım eder.								
23) Öğrencilerin, çalışma kitabında yer alan “öz değerlendirme” etkinliklerini yapmalarına rehberlik ederim.								
24) Ödev olarak verilen etkinliklerin kontrolünü yaparken, öğrencilere dönüt veririm.								
25) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin ön bilgileri ile yeni bilgilerini ilişkilendirmelerine yardımcı olur.								
26) Çalışma kitabındaki etkinlikler, çevre şartlarına uyarlanabilecek esnek bir yapıya sahiptir.								
27) Öğretmen kılavuz kitabı, çalışma kitabının nasıl kullanılacağı konusunda öğretmenlere yeterli rehberlik eder.								
28) Çalışma kitaplarındaki etkinlikler, öğrencilerin ön bilgilerini ortaya çıkararak onları yeni konuya hazırlar.								
29) Çalışma kitabındaki etkinliklerde, öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmıştır.								
30) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygundur.								
31) Çalışma kitapları, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere hitap edecek biçimde düzenlenmiş etkinlikler içerir.								
32) Çalışma kitapları öğrencilerin yaşamlarında karşılaşılabilecekleri problem durumlarını temsil eden etkinlikler içerir.								

III. BÖLÜM

(Lütfen aşağıdaki soruların cevabını verilen boşluğa yazınız.)

1) Çalışma kitaplarını kullanırken karşılaştığınız başlıca güçlükler nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Çalışma kitaplarının daha verimli ve etkili kullanılması için neler önerirsiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3) 6. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitabı ile 7. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitabının kullanılabilirliği açısından farklılıkları var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK-4: Öğrenci Anket Formu

ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI KULLANIM DURUMU DEĞERLENDİRME ANKETİ (Öğrenci Anketi)

Sevgili Öğrenciler;

Bu anket, 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi, “Öğrenci Çalışma Kitaplarının kullanılma durumları” hakkındaki görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır. Sizlerin sorulara vereceği samimi cevaplar, araştırmamızın amacına ulaşması ve sonuçları bakımından çok önemlidir.

Ankete adınızı ve soyadınızı yazmanız gerek yoktur. Lütfen cevapsız soru bırakmayınız. Samimi cevaplarınız ve katılımınız için şimdiden teşekkür ederim.

Çiğdem BAKİ

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

I. BÖLÜM

Cinsiyetiniz : Kız () Erkek ()

Sınıfınız :

II. BÖLÜM (Görüşünüze uygun olan kutucuğu “X” işareti kullanarak işaretleyiniz)

İFADELER	Hayır	Kısmen	Evet
1) Sosyal bilgiler derslerini işlerken, çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparız.			
2) Çalışma kitabındaki etkinlikleri daha çok ev ödevi olarak yaparız.			
3) Çalışma kitabını kullandığımız dersler daha zevkli geçer.			
4) Çalışma kitabındaki etkinlikler derse katılmamızı sağlar.			
5) Çalışma kitabında yer alan “öz değerlendirme” etkinliklerini yaparım.			
6) Çalışma kitabındaki öz değerlendirme etkinlikleriyle neleri öğrenip öğrenmediğimi kontrol ederim.			
7) Çalışma kitabında yer alan performans görevlerini yaparım.			
8) Çalışma kitabındaki etkinlikler, beni araştırma yapmaya yönlendirir.			

İFADELER	Hayır	Kısmen	Evet
9) Sosyal bilgiler dersi öğretmenimiz, çalışma kitabından ödev olarak verdiği etkinliklerin yapılıp yapılmadığını kontrol eder.			
10) Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken zorlanırım.			
11) Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken sıkılırım.			
12) Çalışma kitabındaki etkinlikleri yaparken, yardıma ihtiyaç duyarım.			
13) Çalışma kitabındaki etkinlikler başarıyı artırır.			
14) Çalışma kitabındaki etkinlikler, derse olan ilgimi artırır.			
15) Çalışma kitabındaki etkinlikler açık ve anlaşılırdır.			
16) Çalışma kitabındaki etkinlikler birbirine benzerdir.			
17) Çalışma kitabındaki etkinlikler, yaş ve sınıf seviyemize uygundur.			
18) Çalışma kitabındaki etkinlikler, öğrendiklerimizi unutmamamızı sağlar.			
19) Çalışma kitabındaki etkinlikler yaratıcılığımı geliştirir.			
20) Ders kitabı varken ayrı bir çalışma kitabı gereksizdir.			
21) Çalışma kitabından ödev olarak verilen etkinlikleri isteyerek yaparım.			
22) Çalışma kitabındaki açıklamalarda tam olarak ne yapmamız istendiği anlaşılmıyor.			

» Sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarıyla ilgili söylemek istediğiniz başka bir şey varsa lütfen aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK-5: Öğretmen Mülakat Formu

İLKÖĞRETİM 6. ve 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÇALIŞMA KİTAPLARININ KULLANIMINA YÖNELİK ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞLERİNİ BELİRLEME MÜLAKAT FORMU

Değerli Meslektaşım;

Aşağıda sizlerin sosyal bilgiler dersinde çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili görüş ve düşüncelerinizi belirlemek amacıyla bir mülakat formu geliştirilmiştir. Mülakat sorularına vereceğiniz cevaplardan elde edilen veriler tamamen bilimsel amaçlı olarak kullanılacak olup isimleriniz araştırmacı tarafından saklı tutulacaktır. Mülakat sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için soruları samimi ve doğru olarak yanıtlamanız gerekmektedir.

İlgi ve katkınız için şimdiden teşekkür ederim.

Çiğdem BAKİ
KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

MÜLAKAT SORULARI

- 1) Sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarını ders içi kullanım açısından genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - a. Çalışma kitaplarının kullanımıyla ilgili karşılaştığınız güçlükler nelerdir?
 - b. Çalışma kitaplarının yararları nelerdir?
- 2) Çalışma kitaplarındaki etkinliklerin aktif öğrenmeyi sağlamadaki rolü hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- 3) Çalışma kitaplarının eksik bulduğunuz yönleri var mı? Varsa bunlar nelerdir?
- 4) Çalışma kitabındaki etkinliklerle işlediğiniz dersin, etkinlik yaptırmadığınız derslere göre farkı var mı? Bunlar nelerdir?
- 5) Öğrencileriniz etkinlikleri severek ve isteyerek mi yapıyor?
- 6) Çalışma kitaplarının etkililiğini artırmak için neler önerirsiniz?

EK-6: Araştırma İzni

T.C
RİZE VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.53.00-03-044- 7190
Konu : Tez Çalışması.

12 MAYIS 2011

.....KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)
.....MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 18.04.2011 tarih ve 421 sayılı yazısı.

Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Yüksek Tarihi yüksek lisans programı öğrencisi Çiğdem BAKI'nın ilköğretim okulları "6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Çalışma Kitaplarının Kullanılma Durumlarının Değerlendirilmesi." konulu tez çalışması kapsamındaki anket çalışmasını ilimizdeki ilköğretim kurumlarında dersleri ders saatleri dışında yapılmasına ilişkin Rize Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğünün 11.05.211 tarih 7145 sayılı onay ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Fehmi Rasim ÇELİK
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

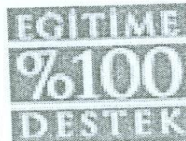
DAĞITIM:

Gereği:

Kaymakamlıklara
Merk Tüm İlköğretim Ok. Müd.

Adres : Valilik Hizmet binası Kat : 3
Telefon : 0464 213 04 54-213 01 32
Faks : 0464 213 04 41
Web : rize.meb.gov.tr
e-posta: rizemem@meb.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Çiğdem BAKİ, 01.02.1981 yılında Trabzon'un Tonya ilçesinde doğdu. Kayacan Köyü İlköğretim Okulu'nda başladığı ilköğrenimini Trabzon Yunus Emre Ortaokulu'nda tamamladı. Ortaöğrenimini ise Trabzon Beşikdüzü Atatürk Lisesi'nde tamamladı. 2000 yılında KTÜ SHMYO Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik programından mezun oldu. 2003 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programına başladı ve 2007 yılında mezun oldu. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Tarih Eğitimi Programı'nda yüksek lisans öğrencisidir. 2009 Aralık ayında Ağrı/Tutak Çırpılı Atatürk İlköğretim Okulu'na sosyal bilgiler öğretmeni olarak atandı ve 2010 Ağustos ayına kadar burada çalıştı. Halen Rize Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde, İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Baki, bekâr olup, İngilizce bilmektedir.